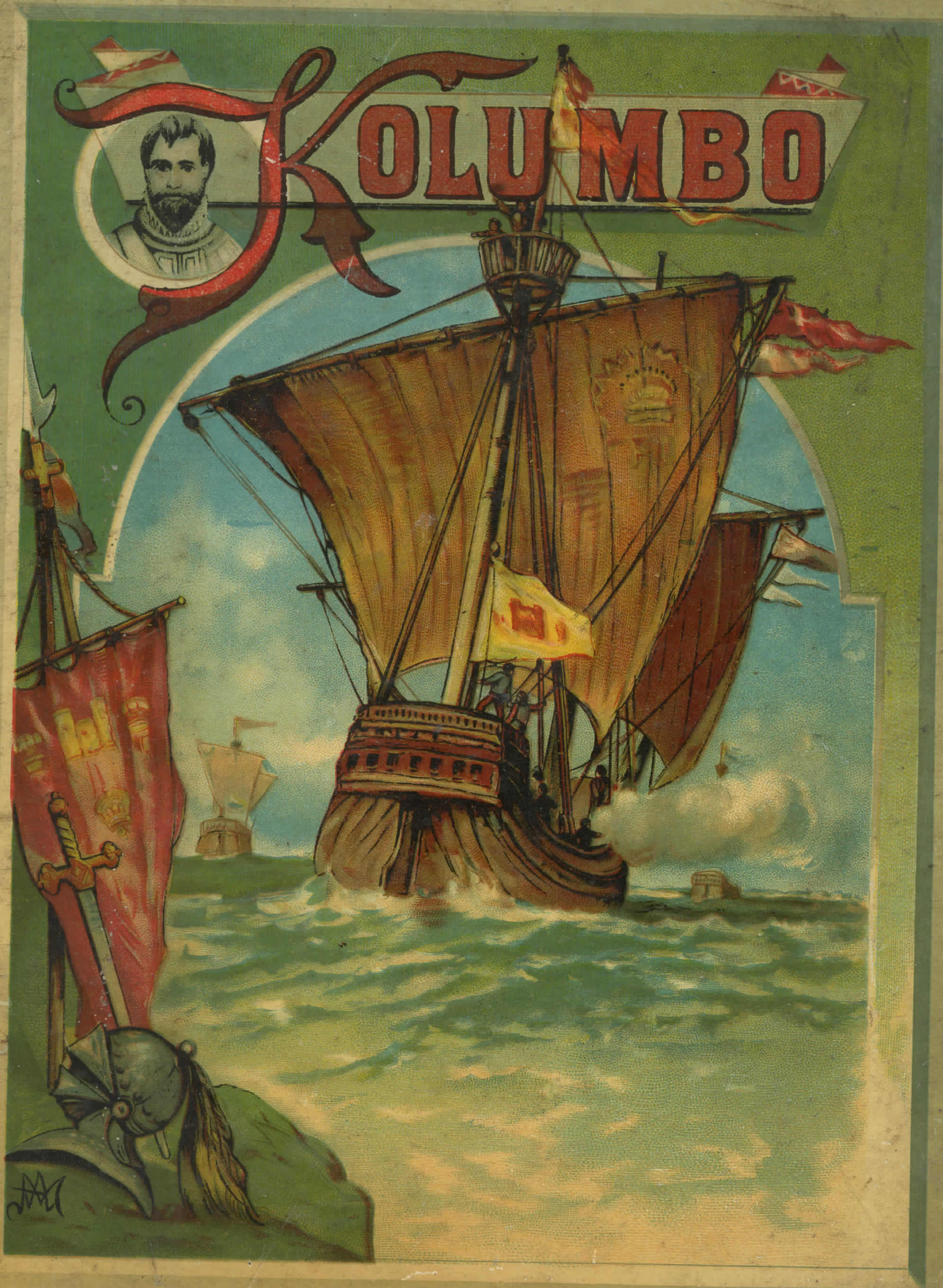

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE L. HARTMANA (STJ.) KUGLI ZAGREB, ILICA 30.

KRIŠTOF KOLUMBO

ILI

OTKRIĆE AMERIKE

PO

J. H. CAMPE-U

ČETVRTO PROŠIRENO IZDANJE

SA 24 SLIKE U BOJAMA I U CRNO

TISAK I NAKLADA KR. SVEUČILIŠTNE KNJIŽARE ST. KUGLI, ZAGREB, ILICA 30.

KRIŠTOF KOLUMBO

ILI

OTKRIĆE AMERIKE

MORSKE PLOVIDBE PORTUGALACA. MLADOST KOLUMBOVA. DOLAZAK U LISABON.

Nijesu samo stari Grci u drevno doba pričali o nekoj zemlji u Atlantskom oceanu s otocima, što da su s onu stranu Herkulovih stupova ili s onu stranu morskoga tijesna, koje se danas zove Gibraltarskim vratima; nego i priče inih naroda pripovijedaju o onoj zemlji, u kojoj da nastavaju samo srećni ljudi. Grčki pjesnici kazuju, da su otoci sretnikâ u onom oceanu, što je oplakivao za onda poznatu zemlju. U pripoviijestima Rimljana nalazimo također tragova vjeri u nepoznate zemlje, pa se ta vjera i u kršćanskom srednjem vijeku sačuvala. Pripovijedaju o mnogom putniku, da je odišao tražiti otoke sretnika, pa da se nije vratio više u domovinu.

Sredovječni mornari mora da su bili plašljivi, jer se na otvorenom moru nijesu mogli snać pa su se tako uvijek morali da drže obale. U četrnaestom stoljeću usudili su se najdalje kroz Gibraltarska vrata mornari iz Genove i Mletaka. Ti su gradovi u ono doba zbog raširene trgovine najvećma cvjetali. No cilj onih smionih talijanskih trgovaca nije bio južno od onoga tijesna, što no spaja Sredozemno more s Atlantskim oceanom, već su oni težili k sjeveru; za sigurno se naime znade, da su Mlečani godine 1318. slali svoje brodove na sajmove u Antwerpen.

Gotovo u isto doba, kad su Talijani stali polažiti prema sjeveru, kušali su i Portugalci, da otkriju nov put u bogatu Indiju. U to vrijeme zapovijedali su na portugalskim brodovima gotovo sami Talijani. I Genovežani poduzimahu sami plovidbe po moru, ne bi li otkrili novih zemalja i put u Indiju. Dva broda, što su pod konac trinaestoga stoljeća otišla kroz Gibraltarska vrata, da nađu Indiju ne vratiše se više. Nekoliko genoveških lađa otkrilo je na početku četrnaestoga stoljeća Kanarske otoke, a mornari pripovijedahu, da ti otoci ne mogu biti otoci sretnika, da se tako ne mogu nazivati. Još prije godine 1335. vratiše se portugalski brodovi s otkritih Kanarskih otoka s prirodninama i uhvaćenim urođenicima u Lisabon. U srpnju 1341. godine stigla su dva velika dobro oboružana broda i jedna lađa pod zapovjedništvom jednoga Genovežanina i jednoga Florentinca za pet dana iz Lisabona na Kanarske otoke. Do mjeseca studenoga ostali su na otocima. Iz izvješťaja mornara doznajemo, da su Evropljani najdulje boravili na Teneriffu, gdje su našli gotovo nage, ali ratoborne urođenike, što su prebivali u kamenim kućicama, bavili se poljodjelstvom i klanjali su kumirima. Prema svršteku 14. stoljeća pokušalo je trinaest poslanika nekoga svetog reda, da stanovnike Kanarskih otoka pokrste, no divljaci su ih poubijali.

U to doba otkriven je i otok Madeira i Azorski otoci; ali ni ti otoci kao ni otoci zelenoga predbrežja nijesu bili napučeni. Samo na Kanarskim otocima nađoše žitelja, koji se nazivahu Gvanaci. Ti Gvanaci nastavahu na sedam otoka, ali jer nijesu imali ladica, nijesu ni općili, za to nije bilo čudo, da se nijesu uvijek razumjeli: tako su bila različna njihova narječja. Na istočnim otocima sijala se pšenica i ječam, a na Gomeri i Palmi žitelji su nastavali u spiljama, gotovo goli, i hranili se korijenjem i mlijekom od koza. Strah su zadavali protivnicima vještim bacanjem kamenja i oštrim strjelicama, koje su na šiljevima imale rogove. Najnapredniji su bili žitelji s otoka Velike Kanarije, jer su na tom otoku bila dva glavna grada i trideset i tri sela. Dva njihova kralja borahu se međusobno. S teškim je naporom pošlo za rukom podložiti ratoborne Gvanajce, jer su se penjali poput koza, a znali su strašno bježati, da su bijegom stigli i zeca. Kad bi ih pitali za podrijetlo, odgovirili bi: »Polag predaje naših pradjedova stavio nas je Bog na ovaj otok, ostavio nas ovdje i zatim zaboravio na nas.«

Pothvati Portugalaca na moru znatno su napredovali marom infanta (kraljevića) Hinka, trećega sina kralja Ivana I. Toga infanta prozvalo je potomstvo »Hinkom pomorskim putnikom.« Njegovo oporo, uglasto lice nije odavalo mnogo duševne veličine, ali mirni i otvoreni pogled govorio je jasno, da ima u njega ustrajnosti, kad treba provesti zrele namisli i odluke. Vina nije nigda pio. Ako se čovjek s njegova pogleda u prvi tren malo i zastrašio, ipak nijedan od onih, koji bi ga znali vrieđati, nije mogao reći, da je igda čuo da bi taj čovjek izustio makar samo jednu gnjevnu riječ. Velike svoje dohotke upotrebljavao bi za otkrića i osvajanja na zapadnim obalama Afrike. U jeseni godine 1415. započeše plovidbe portugalskih otkrivača, no svi prvi mornari vratiše se od rta Bojadora, jer su se plašili, da im se brodovi ne razbiju o klisure predbrežja, što je sezalo daleko u more, a u otvoreno more nijesu se usudili zaploviti. Kad je četiri godine poslije toga jaka bura pognala dva otkrivača u otvoreno more, našli su i oni otok Porto Santo, a poslije i Madeiru, t. j šumovit otok, što su ih Talijani jur prije otkrili bili. Tekar godine 1434. oplovio je neki srčani mornar rt Bojador nakon mnogobrojnih bezuspješnih pokušaja. Taj mornar bio je uvrijedio infanta Hinka, pa da se pomiri s njim, zakanio se na taj opasni put. Taj putnik donio je u zemljanim loncima cvijeća s obala, što su bile s onu stranu rta Bojadora, da dokaže, kako i u onim zemljama ima cvijeća. Već idućih godina nastavljeni su pothvati. Portugalci su dopirali sve dalje i dalje, pa su jednom donijeli svomu gospodaru ribarske mreže, što su ih oteli urođenicima; oni su htjeli dokazati, da je zemlja is onu stranu rta Bojadora napućena. Doskora se namjeriše na krajeve, u kojima nađoše zlata i drugih dragocjenih proizvoda. Postignuti su uspjesi, koji su bili nužni, da se spase čast kraljevića Hinka. Protivnici njegovi stali su naime već proračunavati silan trošak i napor, što je uložen u te pothvate i govorahu, da postignuti uspjesi nijesu vrijedni silnih žrtava. Naravno, nitko za onda još nije mislio na naučnu vrijednost tih putovanja. Od toga doba počela je plovidba po moru s onu stranu rta Bojadora donositi obilne plodove, a pogotovo jer su se mnogi brodovi vraćali s mnogobrnim robljem. U ono doba nijesu se naime Evropljani stidjeli zarobljivati ljudi; oni su bez žacanja polazili u lov na njih, pa su i pse uvježbali, da hvataju ljude. Oni su pače držali, da je posve prirodno, ako i Bog taj njihov posao blagosilja. Tako nam je neki pisac od godine 1444 zabilježio o tom ove riječi: »Naposljetku svidjelo se Providnosti, nagraditeljici dobrih djela, da ih obilato odšteti za mnogobrojne nevolje, što ih pretrpješe služeći joj, pa da im udijeli slavodobitan dan, da ovjenča slavom njihovo nastojanje i napor, jer je učinila. da su pohvatali do 165 osoba, što muškaraca, što žena i djece.«

Znamenito otkriće od godine 1445. raspršilo je mnogo krivih nazora. Te je naime godine prodr'o smioni mornar Diniz Dias najdalje na jug od sviju svojih dotadašnjih predšastnika; on je preplovio uz rt Blanco; dospio na južnu granicu velike pustare i pronašao, da je obala opet ukrašena palmama, a žitelji tih krajeva da su crne kože. Predbrežje, do kojega je dopr'o, nazvao je duhovito zelenim predbrežjem. To otkriće uništilo je krivu nauku, što je do onda vladala, da je naime žarko podneblje nenapučeno. Već je grčki mudrac Aristotel tvrdio, da zemlje između žarkih pojasa ne mogu biti napučene, jer silna žega okomitih sunčanih zraka uništava svaku biljku. I drugi učenjaci, kao Ptolomej, isto su mislili, pa se taj krivi nazor općeno uščuvao bio sve do početka petnaestoga stoljeća, i za to je mnogi srčan putnik izgubio volju, da se dade na istražna putovanja. Pomislimo, kako se morao sav svijet začuditi izvještaju nekoga Portugalca, koji je ovako pisao: »Sve to pišem s dopuštenjem njegove milosti gospodina Ptolomeja, koji je napisao vrlo lijepih stvari o razdiobi svijeta, ali je u jednoj stvari vrlo krivo mislio. On dijeli poznati svijet u tri dijela, i to u srednji dio, koji je nastanjen, onda u arktični i tropični, koji su oba nenastanjeni i to prvi zbog svoje studeni, a potonji zbog svoje žege. Sad se međutim pokazalo nešto posve nova, skroz protivna: na ekvatoru nastaju mnogobrojni crni puci, a drveće seže do vanredno velike visine, jer se baš na jugu silno povećava snaga i moć biljevnoga porasta, makar da su oblici toga bilja nešto malo drugojačiji.«

Još iste godine (1445.) otkriven je na drugom nekom putovanju Senegal, uz koji je Dinis Dias preplovio, a da ga nije otkrio; isprva su držali tu rijeku za postrani rukav egipatskoga Nila. Na žalost postradali su ljuto Portugalci iduće godine na afričkoj obali; njihova su se dva broda usudila naime da predaleko zađu, a sami su se odveć pouzdavali u crnce, koji sasuše s obale na njih pravu kišu otrovnih strijelica. Ranjeni mornari poginuše svi, samo se spasao neki bilježnik s četiri brodarska momka, koji su tekar nakon dva mjeseca stigli u Lisabon ne videći za svega svoga putovanja ništa do vode i neba.

Ta nesreća nije ustrašila srčanih mornara, već su oni i poslije poduzimali daljne plovidbe, dopirali uvijek dalje i dalje, daleko na zeleno podbrežje, premda su se otrovnih crnačkih strijelica bojali daleko više, nego sviju strahota i pogibli na moru.

U to vrijeme zaposjeli su Portugalci Azorske otoke, pa su ih i nastanili. Ti otoci nijesu naime do onda bili još nastanjeni, pa su se ptice, što su ih Portugalci tamo našli, dale isprva rukama hvatati ne sluteći još, da bi im ljudi htjeli ili mogli da naude. Hinko, Pomorac, poklonio je na novo otkrivene otoke srčanim otkrivačima kao nasljedna dobra; bili su to ponajviše ugledni plemići. Oni su se sad počeli iseljivati iz svoje domovine i pomalo naseljivati te s nova otkrivene zemlje.

Još prije, nego što je znameniti otkrivač Dias oplovio rt Dobre nade, došao je kralju Ivanu II. neki mladi Talijan po imenu Krištof Kolumbo (Cristoforo Colombo), koji se poslije, kad se u Španjolskoj trajno nastanio, prozvao Colon; najobičnije zovu toga čudesnoga čovjeka Kolumbom.

Taj divni čovjek rodio se po svoj prilici godine 1456. u Genovi. Genoveški suvremenici pripovijedaju, da mu je otac bio suknar. Taj čovjek, po imenu Dominik, imao je četvero djece, i to tri sina: Krištofa, Bartola i Jakova i kćer, za koju se znade samo toliko, da se udala za nekoga prodavača plodina. Krištof je pokazivao već u ranoj mladosti puno volje za mornarstvo. Već od djetinjstva su se opažale u njega vlastitosti, koje su nužne spretnu i vještu pomorcu, a napose valjanu i poštenu čovjeku. Bio je Krištof krepostan i skroz valjan dječak. Od rane mladosti bijaše srčan i veseo, mrzio je na lijenost, mir i žensku mlohavost, prezirao je slastice, koje doduše gode

nepcu, ali za to kvare zdravlje. On je bio neprijatelj nemarnosti i lijenosti, te je čeznuo samo zatim, da steče što više znanja, kojim bi jednom mogao koristiti svojim bližnjima.

Za kratko vrijeme naučio je toliko latinski jezik, da se mogao ozbiljno baviti znanošću, jer su tad gotovo sve naučne knjige bile tim jezikom pisane. Zato u ono doba nije nijedan mladić, željan nauke, mogao biti, da ne bi znao toga jezika, i danas je još potrebno, da se taj lijepi jezik uči, ako i nije više tako nuždan, kako je bio u ono doba. Njegov otac, koji je po svoj prilici bio prilično imućan, poslao ga je na sveučilište u Paviju, gdje se Kolumbo temeljito bavio zemljopisom, mjerništvom, zvjezdarstvom i risanjem. Već u svojoj četrnaestoj godini nakupio je bio toliko znanja, da je znao sve, što je nužno kapetanu broda, pa se mogao zakaniti na morsko putovanje. Odslije je samo zatim težio, da istražuje more i putove, koji vode preko njega. Na Kolumbu se dakle obistinila ona stara rečenica, da se već u mladosti pokazuje kod čovjeka volja za onim, čim će se jednom baviti. On je čeznuo za tim, da postane valjan mornar, i za to je već od djetinjstva najradije učio ono, što je potrebno i korisno iskusnu i vještu mornaru.

Mladi naš junak započeo je svoje službovanje na Sredozemnom moru, jer njegovi zemljaci nijesu u ono doba daleko plovili. Ali je to bilo odveć malo poprište za takav vrli duh, koji je plamtio željom, da učini nešto znamenita, što prije njega još nitko nije učinio. On je dakle tražio zgodu, ne bi li mogao poduzeti oveću plovidbu po oceanu, pa ju je i našao. Poslije jedne plovidbe sjevernim smjerom po oceanu, kad je dopr'o do Islandije, pa se obogatio velikim iskustvom, stupio je u službu k nekomu svomu rođaku, pomorskomu kapetanu, koji je o svom trošku opremio nekoliko lađa, s kojima je napadao i uznemirivao sad Mlečane, kao opasne takmace Genove, sad opet Turke, neprijatelje kršćana. On je vrebao na njihove lađe, ne bi li koju od njih ulovio na moru i oteo.

Na jednom od takvih putovanja malo da nije plemeniti Kolumbo izgubio život, no čuvala ga je Providnost, koja ga je odredila za znatnija djela. U jednoj borbi s Mlečanima, u kojoj se Kolumbo junački držao, zapalio se neprijateljski brod, a pošto ga je Kolumbova lađa čvrsto zakvačila bila, porodila se i na njoj vatra.

Kolumbo je i u toj strašnoj smrtnoj pogibli ostao vedar duhom i hladnokrvan. Srčano skoči u more, pograbi uz put veslo, koje mu je olakšalo plivanje i dohvati tako sretno obalu, koja je od lađa, što su gorjele, bila udaljena dvije morske milje.

On se spasao na portugalsku obalu; pa čim se oporavio i odmorio, zaputio se u prijestônicu Portugalske, Lisabon.

Taj događaj znatno je utjecao na budući njegov slavni i neumrli rad; ovdje naime, u prijestônici Portugalske, pribavilo mu je temeljito njegovo mornarsko znanje svu silu prijatelja, među kojima je opeta bilo mnogo vrlo zaslužnih pomoraca. U društvu tih ljudi često se raspravljalo o osnovi, po kojoj bi valjalo naći jedan morski put, kojim bi se moglo doprijeti do istočne Indije.

Sad se dogodilo nešta, što je našega Kolumba znatno približilo njegovu velikomu cilju. On je naime oženio kćerku nekoga pomorskoga kapetana, koji je bio među onim prvima, što su otkrili otoke Porto Santo i Madeiru, i to donu Filipinu, kćerku Perestrellovu, kojega je djed dobio otok Porto Santo na dar kao obiteljsko dobro. Sad je Kolumbo dobio u ruke pomorske zemljovide i dnevnike svoga iskusnoga tasta. Proučavajući danju i noću te zemljovide i dnevnik usplamtio je željom, da i sam obiđe te otkrivene otoke, a ta mu je želja od dana do dana bila veća i silnija. On se dakle prihvati opet plovidbe i po-

duzme put na otok Madeiru, gdje je nekoliko godina trgovao ploveći sad na Kanarske otoke, sad na afričku obalu, sad opet na Azore.

KOLUMBOVE OSNOVE ODBIJAJU U LISABONU. ON ODE U MADRID, GDJE GA NAPOKON USLIŠAJU FERDINAND I IZABELA, POŠTO JE MUŽEVNO PRETRPIO MNOGE UVREDE.

Za svojih omanjih plovitaba, koje je Kolumbo poduzimao s Kanarskih otoka razmišljao je uvijek o jednoj velikoj ideji, koja ga je neprestance napastovala, i koja mu se u pothvatnoj glavi porodila već u Lisabonu.

»Je li moguće?« pitao je Kolumbo sama sebe, »da po moru ne bi bilo kraćega puta u Indiju od onoga, što ga Portugalci traže oko Afrike? Što bi bilo, kad bi čovjek plovio odavle ravno preko Atlantskoga oceana prema zapadu; ne bi li tom plovidbom napokon došao na kakvo kopno, koje bi možda bila Indija sama, ili bi s Indijom bilo u kakvoj svezi? Zar zemlja nije okrugla? Ako je okrugla, zašto ne bi Bog i na drugoj polovici njenoj stvorio veliko kakvo kopno, na kojem prebivaju živa, razumna bića? Je li vjerojatno, da je druga polovica zemaljske kugle posvema pokrivena morem? Ne, nipošto. Indija je zacijelo puno veća zemlja nego ljudi misle. pa se po svoj prilici proteže daleko na istok pravcem Evrope. Kad bi dakle čovjek uvijek plovio k zapadu, morao bi zacijelo doći do zemlje.«

To je bio prvi temelj njegovoj slutnji, da i na drugoj strani zemlje mora biti kopna. No Kolumbo nije bio uvjeren o tom samo s toga razloga. Mnogi drugi znanci i opažanja potkrepljivahu ga u njegovu mišljenju. Ovamo pripadoše prije svega ovo:

Neki portugalski mornar zaplovio je bio vrlo daleko na zapad po Atlantskom oceanu, pa je na tom putu uhvatio na moru komad drveta, koje je umjetno bilo izrezano. Dognao ga je k tomu brodu zapadni vjetar Po tom je zaključivao kao za stalno, da i na zapadu imade zemalja, koje su nastanjene ljudima.

Nadalje je i Kolumbov svak na sličnoj plovidbi s otoka Madeire na zapad također našao isto tako izrezano drvo, koje je i opet dotjerao po moru zapadnjak.

I na zapadnim obalama Azorskih otoka našli su često iščupana debla neobične, dotle nepoznate vrste, koja je također dotjerao zapadnjak. Na istu obalu izbacilo je jednom more i dva trupla ljudska, koja su se u mnogom razlikovala od Evropljana, pa od ljudi iz Azije i Afrike.

Kolumbo je brižno pokupio sva ta opažanja, razmišljao o njima danju i noću, poredivao ih je s vijestima, što su dolazile o Indiji, i koje je našao kod starih i novih pisaca, te se njegova slutnja, da se na zapadu mora naići na kopno, bude li se uvijek zapadno plovilo, pretvori u čvrsto nepokolebivo uvjerenje.

No Kolumbo nije zaboravio, da je čovjeku lako pogriješiti i da četiri oka više vide, nego dva. On se dakle nije oslonio posve na svoje nazore, već je pošao, da se posavjetuje s nekim mužem, koga su zbog razboritosti i učenosti u ono doba s punim pravom visoko cijenili. Taj je učenjak bio fiorentinski liječnik Toskanelli, rođen g. 1397., za Kolumbova doba dakle već muž u visokoj starosti. No on je već kralju Alfonsu V. razjasnio bio, da je posve moguće preko Atlantskoga oceana doploviti u istočnu Indiju, pa je u Lisabon bio poslao i jedan zemljovid, na kojem je označio bio od prilike duljinu i smjer puta.

Toskanelli je odobrio posve Kolumbove nazore, te je pothvatnomu i srčanom Genovežaninu svjetovao, da svoju osnovu što prije izvede.

Sad je Kolumbo čvrsto naumio bio, da izvede svoj pothvat. No njegova imovina nije bila dovoljna, da to učini o svom trošku. Stvar je dakle morala u svoje ruke primiti koja država. Ali na koju državu da se ponajprije obrati?

Ne razmišljajući dugo odredi, da će biti najpametnije, ako buduće probitke od svojih otkrića ponudi najprije svojoj domovini. On je dakle podastr'o svoje osnove genoveškomu vijeću i zamolio, da mu se dade nužna pomoć, kako bi svoje nakane mogao oživotvoriti. Ali genoveško vijeće nije moglo shvatiti razloga, što ih je Kolumbo naveo bio; ono je držalo Kolumba neiskusnim čovjekom, pa je njegovu ponudu naprosto odbilo.

To međutim nije Kolumba zastrašilo, već je on pregnuo po što po to da izvede svoj naum.

Kad nije u svojoj domovini našao pomoći, obratio se u Lisabon, da svoju osnovu predloži portugalskomu dvoru, koji se u to doba najviše bavio takvim pothvatima. Kolumbo osvane dakle pred kraljem Ivanom II. i obrazloži njemu i njegovu vijeću posljetke svoga dugotrajnog i dubokog razmišljanja. Ovdje su njegove prijedloge saslušali s najvećom pažnjom, pa kad su od njega izmamili svu osnovu, koje se kanio držati u svojoj plovidbi, nasamariše ga i izdaše gnjusno.

Oni naime spremiše brže bolje jednu lađu i povjeriše zapovjedništvo na njoj drugomu nekom pomorcu, komu je valjalo izvesti ono, što je zamislio Kolumbo.

Ta lađa otplovi spram zapada. No budući da kapetan toga broda nije imao duha ni srčanosti Kolumbove, koga je morao nadomjestiti, okanio se nakon kratke plovidbe na zapad svake nade na sretan uspjeh, pa se zlovoljan i bez nade vratio u Portugalsku i dospio u Lisabon.

Kolumba je ta izdaja ljuto boljela i on je ostavio dvor, na kojem su s njim tako nedostojno postupali, pa se zaputio sa svojim sinom Diegom u Madrid.

Pošto mu je žena umrla, nije ga više ništa držalo u Lisabonu. No jer se bojao da bi i španjolski dvor mogao zabaciti njegovu osnovu, poslao je za veću sigurnost svoga brata Bartola u Englesku, ne bi li ovaj tamo bar štogođ isposlovao. Svoga brata uputio je posve u cijelu svoju osnovu.

U Španjolskoj, bilo je to godine 1484., vladaše Ferdinand Aragonski, čovjek vrlo oprezne ćudi, zbog čega nije bio u opće sklon nikakvu pothvatu, koji se ikoliko činio sumnjivim i nesigurnim. Njegova supruga kraljica Izabela Kastilska bila je puno odvažnija, no ona je bila posve ovisna od kralja, svoga supruga, pa se nije ni u šta uplitala, što se ne bi sviđalo kralju.

Po nesreći bio je kralj upleten u ono doba u rat s Maurima, koji su još uvijek boravili u Granadi. Do tada bili su oni suzbijeni i potisnuti iz ostalih španjolskih zemalja. Čemu se dakle Kolumbo mogao nadati od kralja u tim zamršenim prilikama?

Uza sve to lijepo su ga primili Ferdinand i Izabela, pa su ga i najpomnije saslušali. On je sa zanosom i s gorljivim uvjerenjem pred prijestoljem kralja i kraljice, koji su bili okruženi mnogobrojnim dostojanstvenicima, razlagao svoje osnove. No prije nego se kojim mu drago načinom izjaviše protiv njega, naumiše, da će njegove osnove predati na istraživanje vještim ljudima. Na nesreću ti tobožnji vještaci nijesu imali baš nikakva znanja, da temeljito prosude Kolumbove osnove. Oni su ubogomu Kolumbu stavljali najgluplje prigovore. Tako je jedan od njih tvrdio, da je more između Evrope i Indije tako ogromno, da bi i uz najsretniju vožnju trebalo najmanje tri godine, da se doplovi iz Evrope do toga kopna. Drugi se opet pozivao na to, da je zemlja okrugla i mišljaše, da bi lađa ploveći prema zapadu vazda nizbrdice plovila; kad bi se pak htjela vratiti, morala bi ploviti uzbrdice, što nikako ne bi moglo uspjeti, makar i najpovoljniji vjetar duvao. A bilo je nekoliko i tako dr-

zovitih, koji su Kolumba naprosto pitali, dali se on drži pametnijim od ono nebrojeno milijuna ljudi, koji su prije njega živjeli; jer kad bi na drugoj poluci zemaljske kugle bilo kopna, nije moguće, da bi to kroz tolike vjekove ostalo tajno.

Trebalo je da se Kolumbo naoruža svom stalnošću i ponosom, da suzbije glupost i oholost tih svojih sudaca. I doista on je neobičnim mirom i stalnošću podnosio sve te prigovore; on je tim svojim mirom morao svakoga zadiviti, pa je dostojanstvenom ozbiljnošću odgovarao na svako, makar kako glupo pitanje. No što mu je sve to pomoglo? Pošto je čitavih pet godina uzaludno nastojao, da te ljude uvjeri o valjanosti svojih naučnih istraživanja, dočekao je još i tu uvredu, da su kralju podastrli najnepovoljniji izvještaj. Dvor mu je odgovorio, da se Španjolska ne može upustiti ni u kakvo novo poduzeće, doklegod se ne svrši rat s Maurima

I opet su Kolumba prevarile sve njegove nade, a on je još k tomu uludo potratio toliko vremena. Uza sve to, on je čvrsto ostao kod svoje nakane. Ne htijući se nikako odreći svojih osnova obrati se na dva španjolska vojvode, koji su bili dovoljno bogati, da opreme malo brodovlje, da se otkriju nove zemlje. No ni ovi ga ne posluhnuše, jer nijesu bili dovoljno uvjereni o njegovim osnovama, a nijesu bili ni dosta srčani; oni su mislili, da se ne smiju upustiti u takav podhvat, koji se samoj kruni učinio odveć skupocjenim i smionim. I opet su Kolumba odbili. On se utješio, ali se od svojih omiljelih nauma nije dao odvratiti. Sad je vidio, da mu ne valja gubiti vremena, i on naumi ostaviti Španjolsku (godine 1491.), pa svoje osnove predložiti francuskomu kralju, od kojega je primio povoljno pismo, dok su ga na španjolskom dvoru odvraćali od th osnova.

Kolumbo se zaputi sa svojim sinom Diegom u Francusku. Kad je stigao u živahni pomorski gradić Palos, pokuca na vrata nekoga franjevačkog samostana i zamoli od vratara komadić kruha i čašu vode za svega dječaka, koji se bio već jako umorio putovanjem. Toga stranog putnika opazio je učeni Franjevac Juan Perez de Marchena, koji je nosio naslov kraljičina ispovjednika. Ovaj se upustio s Kolumbom u razgovor. Pomorac ispriča učenomu Franjevcu živim riječima svoje osnove, i izjada mu svoju nesreću. Franjevac je sa zanimanjem slušao pričanja i razlaganja Kolumbova, i njemu se osnove toga razumnog pomorca ne učiniše nipošto bezumnima, kako su to drugi mislili, već on nagovori Kolumba, neka svoj odlazak za Francezku odgodi samo na toliko vremena, dok mu prispije odgovor na pismo, što će ga on poslati kraljici

Kolumbo posluša savjet Franjevca Ovaj je pak tako rječito i tako silno spočitavao kraljici, što je zabacila prijedlog toga razumnog pomorca, da je ona zbilja na jednom promijenila svoje mišljenje. Brzo je odgovorila Franjevcu na to pismo i umolila Kolumba, da se odmah vrati na dvor. Toliko iskušani i tako često razočarani Kolumbo ponada se opet i posluhne savjet kraljice Izabele, te se vrati na dvor. Kraljica ga vrlo milostivo primi i Kolumbovi prijatelji čestitahu mu, što su mu želje napokon ovjenčane uspjehom, no bojažljivost i malodušnost kraljeva opet je sve pokvarila.

Kralj je naime ponovno pozvao u vijeće iste one ljude, koji su već prviput osudili bili osnove Kolumbove, pa jer su oni i sada ostali kod svoje nepovoljne izreke, pregnuo je kralj, da ne će više ništa da čuje o kakvoj plovidbi na zapad, pa je i kraljicu nagovorio, da prekine svako dogovaranje s Kolumbom.

Sad je odnemareni, prezreni, duboko uvrijeđeni muž ostao gotovo bez nade i pomoći, a uz to su mu se podsmijevali muževi, koji nijesu mogli da shvate duboke njegove misli; rugali su mu se nevaljali zavidnici, koji su sreću, što mu se smiješila, promatrali zavidnim očima. I Kolumbo bi poginuo od boli s opravdane zlovolje, da duh njegov nije bio puno jači od sviju nezgoda, s kojima se tolike godine morao boriti.

Kolumbo se ponovno osokoli i spremaše se da učini posljednji pokušaj, koji mu je, kako je mislio, mogao još preostati, a to je bio put u Englesku, da vladaru te države ponudi novu stranu svijeta, koju su doslije tri vladara neoprezno i lakoumno odbila i prezrela. Dok se Kolumbo spremao na taj put, poslužila je Španjolcima sreća, da su osvojili Granadu, i tako učinili kraj maurskoj vladi u Španjolskoj. Ferdinand i Izabela bili su zaneseni s toga sretnog rata, koji ih je učinio vladarima cijele Španjolske, pa jer je ljudsko srce, kad je puno radosti, sposobnije za dobra djela i smionije, usudila su se dva prijatelja Kolumbova, da tu zgodu upotrebe, pa kraljicu još jedanput podsjete na znamenite osnove, koje bi gospodstvo Španjolske mogle silno raširiti.

Revnosti, kojom su ugledni muževi Kolumbovu stvar zagovarali pred dvorom, pošlo je napokon za rukom predobiti kralja i kraljicu za njegove osnove, te im se sad ni oni nijesu mogli da otmu.

Kolumbu poslaše poslanika, no jer je on otputovao bio, pojurio je poslanik za njim, stigao ga na putu i doveo u slavlju natrag na kraljevski dvor, gdje ga je kraljica Izabela nestrpljivo očekivala. Kolumbo je u taj par zaboravio na svoje tolike prevarene nade, na tolika poniženja i uvrede, što ih je morao dotle snositi, pa podastre kraljici svoje želje, osnove i uvjete, pod kojima će smiono putovanje poduzeti, i jer su ti uvjeti — ako i teška srca — konačno odobreni bili, doživio je neumorni Kolumbo napokon čas, kad je trebalo da se obistine najslađe i najvruće njegove želje.

Kolumbo je naime zahtijevao za se i svoje potomke plemićki stalež, dostojanstvo atlantskoga admirala, vlast i naslov potkralja u otkrivenim zemljama s pravom, da za sve službe u tim zemljama predlaže vrijedna lica, da ubire deseti dio krunskih dohodaka, što će Španjolska brati od otkrivenih zemalja, napokon osminu onih krunskih dohodaka, što će ih Španjolska ubirati od trgovačkih monopola. Bilo je posve naravno, da su se vladari tako znatnih dohodaka i tako zamašnih prava vrlo teškom mukom odricali, jer bude li otkrivena zemlja veća od Španjolske, potkralj lako može postati bogatiji i mogućniji od samoga kralja Španjolske. — Budući da je kraljica međutim čvrsto pregnula bila, da potpomogne nastojanje Kolumbovo, to se nije dala odvratiti od svoga nauma, makar joj koliko mu drago dosađivali mlitavi i lijeni savjetnici. Slušajući pobudu svoga plemenitog i oljna pristati na poduzeće za svoju kastilskukrunu, pa sam gotova za podmirbu troškov a oko opreme brodovlja založiti svoje dragulje, ako novac u državnoj blagajnici nedostaje za tu ekspediciju.«

ZA KOLUMBA SE OPREMAJU TRI BRODA. PRVA PLOVIDBA ZAPOČINJE SE 3. KOLOVOZA 1492. GODINE IZ LUKE PALOS. KOLUMBO NA OTVORENOM MORU.

Kolumbo se silno radovao uspjehu, što ga je konačno postigao. Odmah je započela oprema onih lađa, s kojima mu je bilo zaploviti u nepoznati još ocean. Radilo se brzo. No španjolska kruna dala je tako malene i tako rđavo građene lađe, da se s njima za cijelo ne bi bio usudio na nepoznati veliki ocean nitko drugi do Kolumba, jer se opasna mjesta toga velikog mora nijesu još uvijek poznala, te nijesu ni na jednom pomorskom zemljovidu zabilježena bila. Jedan brod, na kojem se bilo zaputiti samomu Kolumbu, zvao se »Sveta Marija« i bio je najveći od sviju; drugi se zvao »Pinta«, a treći »Nina«. Oba potonja brodića bili su jedva veći od velikih čamaca.

To malo brodovlje opskrbljeno bi hranom za 90 ljudi na godinu dana; toliko je naime bilo momčadi, što je pod Kolumbovim zapovjedništvom trebala da zaplovi opasnim putem spram nepoznatoga zapada. Troškovi za opremu ladica iznosili su samo 5300 dukata, no za španjolski dvor, koji je tad još vrlo siromašan bio, bila je ta svota velika, upravo znatna žrtva, te bi se i opet čitav pothvat lako bio izjalovio, da stanovnici Palosa zbog nekadašnjih svojih prekršaja nijesu bili prisiljeni, da sami opreme dvije ladice, te se samo treća morala najmiti i opremiti iz državnih sredstava.

Napokon su bile gotove sve priprave, i lade su ležale usidrene u andaluškoj luci Palosu, spremne svaki čas da otplove.

No prije nego će se izvaditi sidra i razapeti jadra, da se krene u daleki nepoznati svijet, bacio se Kolumbo na koljena, da od svevišnjega stvoritelja zaprosi blagoslov za svoj pothvat, kako bi sretno ispunio svoj zadatak. Pomolio se tim radosnije, što je sa svojim putovanjem spajao nakanu, da divlje narode, što ih otkriti, upozna s pravim i jedinim božanstvom.

Kad je dakle sve bilo gotovo, zaputi se Kolumbo sa svom svojom momčadi i s nebrojenim mnoštvom puka u procesiji u crkvicu, što je bila uz neki samostan u blizini grada pa obavi tamo javno i ganutljivim načinom svoju pobožnost, a svi mornari slijeđahu radosno njegov bogobojazni primjer. Zatim se vratiše puni pouzdanja u božju providnost, kojoj se kao zahvalna djeca toplo i srdačno preporučiše, na svoje lađe i otploviše sjutradan ujutru, bilo je to 3. kolovoza 1492., uz živo klicanje neobičnoga mnoštva naroda, što se sabrao bio na obali, u ime božje put tajinstvenoga i nepoznatog zapada.

Kolumbo je zapovijedao najvećom ladom »Svetom Marijom«; dva brata iz jedne od najbogatijih i nauglednijih obitelji grada Palosa, koji se najoduševljenije zanimahu za taj veličanstveni pothvat, te su Genovežanina Kolumba izdašno potpomagali sredstvima i ljudima oko opreme lađa, zapovijedahu na obje manje ladice »Pinti« i »Nini«. Bila su to braća Martin Alonzo i Vicente Yanez Pinzon.

Prema osnovi, koju je Kolumbo nacrtao bio za taj znameniti put, krenulo je to malo brodovlje najprije prema Kanarskim otocima. No već drugoga dana na svom putu doživješe malu nezgodu, koja doduše nije bila od većega zamašaja, ali je mogla sav pothvat izjaloviti, kad bi Kolumbo bio tako slab, kako su bili njegovi praznovjerni pratioci. Na ladi »Pinta« slomilo se naime kormilo i to, kako se općeno drži, krivnjom kormilarovom, kojemu je bilo žao, što se dao na tako daleku plovidbu, pa je želio po što po to skloniti momčad, da se zakani na povratak u domovinu.

Momčad je tu nezgodu tumačila znakom, da će se njihov pothvat nesretno svršiti. — »Mi smo izgubljeni,« — vikahu brodari, — »ako se ne vratimo odmah natrag!«

— A zašto? — upita ih Kolumbo.

— Zašto? odvratiše mornari. Zar nam Bog ovim razbijenim kormilom nije dao najsigurniji znak, da će nas putem zadesiti nesreća, ako od svoga smionog i gotovo bezumnog pothvata odmah ne odustanemo?

— Ali doista, odvrati im Kolumbo, — ja ne mogu pojmiti, po čem vi zaključujete da je taj neznatni događaj božanska opomena! Koliko ja o tom znadem, razbijeno kormilo ne znači ništa drugo, nego da valja načiniti novo.

— Admiral je nevjernik, stanu sad šaptati mornari među sobom. On ne vjeruje ni u kakva znamenja ili opomene!

Kolumbo, koji je naslućivao, što oni misle, držao je svojom dužnosti, da svoje drugove, koji nemaju znanja, odvrati od ludoga praznovjerja, koje bi ih i drugom zgodom moglo još više uzbuniti, te učiniti, da klonu duhom i očajaju. On ih dakle uzme potanko

podučavati pokazom, da nije razborito makar kakav događaj držati predznakom buduće sudbine, jer nam Gospod nije nigdje obećao, da će nam ono, što će se dogoditi, kakvim znacima navijestiti. Nego baš protivno, — govoraše im Kolumbo, — božja je mudrost i dobrota upravo tim veća, što nebesa kriju od čovjeka ono, što će se s njim dogoditi. Ludo je dakle nekorisno naše nastojanje, da po znakovima pogodimo svoju sudbinu, jer ti znaci ne mogu stajati ni u kakvoj svezi s našom budućnosti. Sve, što mudar i pobožan muž može činiti, sastoji u tom, da danomice obavlja ono, što je dužan činiti, i da se potpuno pouzdaje u božansku providnost ne brineći se mnogo za ono, što ći biti u budućnosti. Drugovi, ovo neka nam bude pravilo, koga nam se držati na cijelom našem putovanju.

Takvima podukama pošlo je Kolumbu za rukom, da je svoje praznovjerne drugove donekle umirio, ako mu i nije uspjelo, da ih posve izliječi od njihova praznovjerja i bojažljivosti. Tako je nastavljena plovidba dalje, a putem se nije dogodilo ništa znatna. Doskora doploviše do Kanarskih otoka, pa se na jednom od njih iskrcaše usidrivši ladice.

Tu je Kolumbo prije svega dao popraviti lađe, opskrbio ih sa svim potrebnim još stvarima, naročito sa svježom vodom, pa 6. rujna dade povući sidra, a zatim zaplovi put zapada u debelo, do onda još nepoznato svjetsko more.

Prvoga dana poslije odlazka s otoka, nijesu lađe mogle daleko otploviti, jer je bilo posve mirno vrijeme i nikakav vjetrić ne tjeraše lađe. Tek drugoga, ili kako neki tvrde, trećega dana nestalo je ispred očiju momčadi Kanarskih otoka.

Jedva su Kolumbo i njegovi saputnici izgubili s vida kopno, obuzela je svu momčad strava. Baš kao da su sad prviput čuli, kamo su naumili zaploviti, zastrašiše se od veličine svoga pothvata. Neki su počeli plakati, udarati se u prsa i vikati kao oni nesretnici, koji srtaju u očitu propast. Jedini je Kolumbo stajao stalan i čvrst kao klisura posred uzburkana mora, pa slušao mirno i srčano njihove jadikovke vjerujući tako čvrsto u sretan završetak svoga pothvata, da su se doskora i najveći plašljivci osokolili i spoznali svoju kukavštinu, stidjeli zbog nje, i počeli se nadat sretnomu svršetku toga doista tegotnog putovanja. Kolumbo ih je korio s njihove ženske malodušnosti i obećavao im bogate nagrade i časti, budu li ustrajno gledali postići cilj svoga putovanja. On im je znao tako krasno i tako čarobno predočiti buduće probitke toga smionog putovanja, da je naposljetku povratio srčanost u sve klonule slabiće, te su mu svi radosno obećali, da će ga slijediti, kudgođ ih bude vodio.

Kolumbo je ponajviše boravio na palubi svoje lađe baveći se oko strojeva za opažanje, ili je u ruci držao gruzilo, da mjeri morsku dubljinu.

Gruzilo, teški komad olova na dugom konopcu, spušta mornar u more, da vidi, kako je duboko more na onome mjestu, gdje se pravo nalazi. Na taj način izbjegne nesreći, da mu se brod ne nasuče ili ne razbije o kakvu klisuru, što bi pod morem stršila. U Kolumbovo doba određivao je pomorac mjesto, na kojem mu se nalazi lađa, s pomoću t. zv. astrolabija (stroj za promatraje), kojim je određivao položaj zvijezda i njihovu međusobnu udaljenost. Danas ima pomorac daleko savršenije strojeve, kojima određuje točno ono mjesto, na kojem mu se nalazi brod na moru.

Kolumbo je morao promatrati i određivati sâm smjer lađa, kako bi mogao vazda sve odrediti, što je bilo nužno. On je samonekoliko sati spavao i odmarao se. Uz to je uvijek bio vedra i vesela lica, odrekao se svake udobnosti, koju ne bi mogli uživati i svi njegovi saputnici, pa se od najpriprostijega mornara nije ni u čem razlikovao, već u znanju razboritosti, u neuzkolebivoj srčanosti i postojanosti, kojima je slabe i bojažljive više osokoljivao i hrabrio nego i najrječitijim besjedama. Samo je takvu čovjeku bilo moguće, da do kraja izvede pothvat, koji bi mu se na svaki način bio morao izjaloviti, da je u

njega bilo manje srčanosti, razboritosti i vještine, da ljudsko srce upravlja i rukovodi. Kolumbo je u svem prednjačio svojim saputnicima, koji su svakom zgodom pokazivali, da slabo shvaćaju svoju tešku zadaću.

POJAVI NA MORU NEPOZNATI KOLUMBU I NJEGOVOJ MOMČADI POBUĐUJU BOJAZAN I ZABRINUTOST.

Drugi dan, nakon što je otplovio s Kanarskih otoka, prevalio je Kolumbo samo osamnaest morskih milja, jer nije bilo povoljnijega vjetra. No budući da je unaprijed znao, da će njegove nevješte i bojažljive ljude, koji nemaju nikakva znanja, najviše plašiti duljina buduće plovidbe, zakanio se, da upotrebi nedužnu varku, te im zataji pravu duljinu puta, što će ga danomice prevaliti. Zato im je rekao već sada, da su prevalili tek 15 milja na zapad od otokâ.

12. rujna, šesti dan poslije odlaska, nalazili su se naši putnici pod 350 stupnjem istočne dužine računajuć od otoka Fera, ili 150 milja od Kanarskih otoka, ujedno pod istom sjevernom širinom, pod kojom su i otoci. Ovdje su opazili u moru jedno deblo, koje kao da je već dulje vremena plovilo po moru. Momčad se obradovala tomu deblu; jer se je ponadala, da će sad doskora prispjeti na kopno.

No ni ta utjeha ne potraja dugo. Pošto su lađe preplovile još petnaest milja dalje, pridesi se zgoda, koja je sve silno iznenadila, i to ne samo momčad na lađama, već i njihova zapovjednika.

Igla sjevernica, najvjerniji putokaz mornaru na otvorenom moru, koja je sve do toga trenutka točno pokazivala smjer, prestala je na jednom pokazivati ravno prema sjevernoj polarnoj zvijezdi, već se za čitavi jedan stupanj pomakla spram zapada od svog običnoga položaja.

Taj događaj bio je do toga trenutka nepoznat Kolumbu kao i njegovoj momčadi.

Kolumbovi pratioci silno se uplašiše; mislili su, da se zemlja rastupila, jer igla sjevernica nije više pokazivala pravi mjer. Danas, kad znamo, da sjevernica mora pokazivati spram magnetnih polova, koji se ne sudaraju posve sa sjevernim i južnim (polom) stožerom zemlje, ne čudimo se ni najmanje, ako opazimo, da sjevernica na različnim mjestima pokazuje različan smjer, što više mi znamo, da s vremenom i na jednom i te istom mjestu mora smjer igle sjevernice biti drugojačiji, jer se magnetički stožeri pomaknu.

Brodarima se činilo, da su već prevalili neizmjeran put, premda im je Kolumbo više nego trećinu puta zatajio. I oni su se zgražali od same pomisli, da bi ih sad mogao ostaviti na cjedilu jedini njihov putokaz, igla sjevernica.

Kolumbo, koji je bio tako oštrouman, pa je vazda znao pronaći nove izgovore, da umiri slabe svoje pratioce, smislio je domala prividan uzrok, da protumači taj neočekivani događaj, koji je umirio bar njegove priproste, praznovjerne drugove, ako njega samoga i nije mogao posve umiriti. On je naime upotrebio lukavštinu, pa je premjestio znakove sjevernice i tim je postigao, da je igla tobože opet pravo pokazivala.

Jedva je ovako umirio uzrujane duhove, kad se nenadano dogodi nešto nova, što je momčad ponovno uznemirilo. Lađe su naime doplovile u pojas pasatnih vjetrova, koji u Kolumbovo vrijeme još nijesu bili poznati. Pojav, da trajni istočnjak njihove lađe udilj goni na zapad, i to uvijek ravnim smjerom, zabrinuo je opet svu momčad na lađama. Svi su bili ponovno zastrašeni. »Što će biti?« mišljahu mornari, »ako taj istočnjak ovdje vječito

duva? Je li moguće, da igda još vratimo u domovinu?« Od te misli drhtali su i neizrecivo se plašili.

Na nesreću dogodi se 16. rujna još nešto, što je njihovu stravu samo povećalo. Na jednom opaziše, da je cijelo more, dokle njihov pogled dopiraše, prekriveno zelenilom i činilo se, da im je sad ploviti preko neizmjerne livade. Mjestimice bilo se toga zelenila nakupilo toliko, da je zbilja smetalo plovljenju lađa. To su bili novi uzroci za nove bojazni! »Sad smo za cijelo dospjeli do onoga kraja na moru, po kojem se dalje ne može ploviti,« mišljahu naši mornari. »Pod tim zelenilom mora da se kriju pličine i grebeni, o koje se naše lađe mogu svaki čas da zadjenu i da nasjednu. O mi jadni nesretnici! Zašto smo se dali nagovoriti, da slijedimo toga smionog, mahnitog čovjeka?«

U sredini Atlantskog oceana ima dalekih površina, prekrivenih zelenilom, a to su tako zvane zelene klupe od haluge. Tako se zovu one biljke, što ih morske struje stjeraju u jednu veliku rpu; te biljke plove površinom pučine morske i nemaju korijenja na morskom dnu. Portugalski brodari znali su već za te haluge, no Kolumbu i njegovim pratiocima bile su one potpuno nepoznate, jer ih dotle nijedan od njih nije vidio.

Kolumbo je ipak nastojao, da svoje drugove umiri, te ih zadoji novom nadom. Što ste se zastrašili i uznemirili s toga,« — govoraše im, — »što bi vas upravo moralo radovati, te vas uvjeriti, da ćemo se doskora naći na koncu našega cilja, koji će smiriti sve naše želje? Zar može bilje rasti usred samoga mora? Nije li baš vjerojatno, da se ne nalazimo odveć daleko od čvrsta kopna, na čijoj je obali poraslo to bilje?«

Momčad se vrlo začudila toj ugodnoj vijesti, pa jer je u isti par opazila svu silu raznolikih ptica, koje su letjele prema zapadu, pretvori se strah mornara u radosnu nadu i oni su se opet dali na daljno plovljenje nadajući se, da će doskora biti kraj njihovoj trajnoj plovidbi.

»KOPNO, KOPNO!«

Nade, što ih u srcima mornara probudiše ptice i morske biljke, minuše doskora. Premda su već bili prevalili 770 morskih milja na zapad, nijesu ipak nigdje mogli opaziti ni najmanjega traga kakvu kopnu. Srećom bio je Kolumbo jedina osoba na sve tri lađe, koja je mogla pravo izračunati daljinu prevaljena puta. On je dakle udilj opsjenjivao momčad tajeći joj pravu prevaljenu daljinu, pa im reče, da su prevalili tekar 580 morskih milja.

No i ta daljina od njihove domovine učinila im se odveć velikom. Stali su dakle iznova uzdisati i jadikovati.

Kolumbo, uvjeren o veličini i temeljitosti svojih osnova, stupio je vesela lica pred svoju momčad, kao čovjek, koji ima puno razloga, da bude zadovoljan s napredovanjem svoga poduzeća. Nježno, ali ozbiljno spočitnu svojim pratiocima, da su malodušni i pokuša sve, da ih osokoli i obodri na daljnju ustrajnost. Sad je nastojao, da svoju svrhu postigne ljubežljivim, nježnim riječima opominjući momčad na njihovu dužnost, sad im je opet naglašivao s najvećom ozbiljnošću zapovjednika, da će izgubiti naklonost kraljičinu, da će ih zadesiti najoštrija kazan, budu li se usudili sada, kad se on reć bi posve primakao svomu slavodobitnom cilju, pomršivati njegove po domovinu njihovu tako korisne osnove.

Veliki duhovi, veliki muževi umiju srca svojih slabijih bližnjih umekšati. I Kolumbu je pošlo za rukom promijeniti mišljenje svojih drugova, a tu je sama providnost pritekla

u pomoć. Onaj naime vjetar, što je doslije dosta dugo udilj s istoka duhao, stao je sad dolaziti s jugozapada, u čemu su mornari nazirali u toliko povoljan znak, da im još uvijek preostaje dosta vremena za povratak u domovinu. Kolumbo je svratio njihovu pažnju na to, pa jer se u isti par pojavilo opet nekoliko znakova, po kojima se moglo suditi, da nekakvo kopno mora da bude blizu, pokoriše se i zaploviše u ime božje dalje.

25. rujna približio se Martin Alonzo Pinzon, zapovjednik lađe »Pinta«, koja je bila nešto naprvo zaplovila, u toliko admiralovoj, t. j. Kolumbovoj lađi, da se sa svoga broda mogao razgovarati s Kolumbom. Pinzon javi Kolumbu, da je smjerom sjevera, u daljini od kakvih petnaest morskih milja, kako mu se čini, otkrio tragove kopna. Čim je izuštena riječ »kopno«, sve se veselo uznemirilo i udarilo pjevati: »Gloria in excelsis Deo«, t. j. »slava Bogu na visini«, i svi su u jedan glas stali savjetovati Kolumbu, da zaplovi spomenutim smjerom. No Kolumbo je bio živo uvjeren, da se Pinzon prevario, pa nije htio nipošto, da im ispuni tu silnu prošnju. On je dakle tvrdokorno ostao u svojem smjeru ne brineći se ni malo za mrmljanje momčadi, već je plovio neprekidno prema zapadu držeći se čvrsto svoje osnove.

Kolumbo nije smio popustiti ni promijeniti smjer svomu putovanju, jedno što je bio uvjeren, da je Pinzonovo otkriće bila bludnja, a zatim, što bi momčad njegova, kad bi pristao na njezine prošnje, prestala gojiti pouzdanje u njegovo znanje i vještinu, a toj sumnji morao se Kolumbo na svaki način ukloniti, jer mu je mnogo bilo do toga, da sačuva povjerenje momčadi i svojih pratilaca. Kad bi im on ovaj put popustio, oni bi ga svakom sličnom zgodom napastovali novim prošnjama znajući, da ga je lako odvratiti od njegove nakane. S toga razboritog razloga bijaše se čvrsto zakanio, da ne popusti ni za dlaku od svoje zrelo promišljene osnove. I doskora se pokaza, da je Kolumbo imao pravo.

Sjutradan opaziše svu silu ptica, o kojima je i Kolumbo sam, premda krivo mislio, da ne mogu daleko letjeti, i držahu ih sigurnim predvjesnicima bliskoga kopna. No bacivši gruzilo opaziše, da ni u dubljini od 200 hvati nije doprlo do dna. To se donekle opiralo njihovoj nadi, jer se morske dubljine znatno smanjuju u blizini kopna.

Drugi dan u večer opaziše pače nekoliko ptica pjevačica na jarbolima, koje su tuj prenoćile, zatim ujutru poletjele spram zapada.

Doskora opaziše mornari prekrasan, neobičan prizor, kakva dotle nijesu još nigda vidjeli. Taj je prizor najživlje zaokupio njihovu pažnju. Čitavo jato letuštih riba digne se na površinu vode, a nekoliko ih pače pade na palubu lađe. Neke su ulovili i promatrali radoznalo njihove krasne plitve, koje su im bile umjesto pravih krila. Iste večeri opaziše na moru opet svu silu haluga, pa jer su i to držali sigurnim znakom bliskoga kopna, podadoše se opet slatkoj nadi, da nekakvo kopno za cijelo mora da je blizu. No žuđenoga tog cilja nijesu još uvijek mogli opaziti i što su jače bile porasle nade mrnara poradi nekih znakova, to je veća bila njihova tuga i zabrinutost, kad su opazili, da im je vožnja udilj bezuspješna, da su im se nade rasplinule. Duh nezadovoljstva i pobune porodi se sad na sve tri lađe i provali neobičnim bijesom. Glasno su sad počeli rogoboriti proti admiralu, sve su obzire bacili pod noge, nijesu ga štedjeli, a što je još gore bilo, tim nezadovoljnicima pridruže se i časnici, koji su dotle još uvijek pristajali uz Kolumba.

Sad je on stajao posred razjarenih buntovnika, ostavljen od sviju, u najvećem metežu pobunjenih drugova, stajao je kao jedino stablo u buri i oluji i opirao se s divnom postojanošću gnjevu buntovnika, koji su radili o njegovoj glavi. Još jednom upotrebi Kolumbo svu svoju duševnu jakost, da ih umiri, da ih ublaži. Uzalud; bjesnoća i očajanje zaokupilo je odveć srca sviju njegovih pobunjenika, te se svi njegovi pređašnji pokušaji izjaloviše; njima više nije mogao postići nikakva uspjeha. Sad ga više nijesu ni slušali,

već su vikali, grdili ga i prijetili mu smrću, ako ne zapovjedi, da lađe krenu natrag i zaplove put domovine.

U tom očajnom položaju bio je naposljetku prisiljen, da uzmakne pred silom, te buntovnicima obreče, da će im ispuniti želju, no samo pod jedan uvjet, ga da naime samo još tri dana slijepo slušaju. Ne otkriju li u ta tri dana kakvo mu drago kopno, on će četvrtoga dana dati zapovijed, da lađe krenu natrag put Španjolske.

Premda su buntovnici neizmjerno bili razjareni, oni su ipak pristali na taj uvjet svoga vođa. Taj usmeni ugovor primile su obadvije stranke uz najsvečanije zavjere s obje strane.

Kolumbo je međutim bio sad uvjeren, da nije svoj pothvat stavio na kocku. Znakova bliskoga kopna bilo je sad toliko, da se najozbiljnije nadao, da će u ovo tri dana svakako otkriti makar kakvo kopno. Već od nekoliko dana doprlo je u more bačeno gruzilo uvijek do dna, a kad ga je natrag povukao, našao je u njemu neku vrstu sluzave zemlje, po čem se moglo zaključivati, da je blizu kopno. Vidio je, kako prema zapadu leti više jata ptica, koje su bile takva tjelesnoga ustrojstva, da se s punim pravom moglo suditi, da te ptice nijesu sposobne, da odveć daleko lete. U moru uhvatiše kiticu svježih jagoda, uzduh je bio blaži, a vjetar se noću silno mijenjao. To su bili sretni znaci, da su bili blizu cilju, koji je trebao da okruni Kolumbovu strpljivost i stalnost.

Sjutradan u večer poslije skupne molitve pohodio je Kolumbo svoju momčad, da zahvali božjoj milosti, a zatim zapovjedi, da se učine priprave, kako bi se spriječilo, da lađe ne budu odveć jakim vjetrom potjerane na obalu, o koju bi se mogle razbiti. Još je Kolumbo sjetio svoje drugove na obećanje kraljičino, koja je obrekla onomu, koji prvi ugleda novo kopno, godišnju mirovinu od 27 dukata. Kolumbo je sa svoje strane obećao, da će ga obdariti baršunastim zobuncem. Sad su svi kroz cijelu noć boravili na palubi i gledali na onu stranu, gdje je valjalo ugledati toliko žuđenu novu zemlju.

Bilo je deset sati na večer, kad je Kolumbo stojeći na prednjoj strani broda u nekoj daljini opazio nekakvo svjetlo, kako mu se činilo. Pozove odmah jednoga kraljičina paža, što je bio na njegovoj lađi i pokaza mu to svjetlo. I ovomu se učini, da je to svjetlo, pa priobći to trećemu, koji im se približio. Sva trojica opaziše, da se to svjetlo pomiče s jednoga mjesta na drugo i zaključiše po tom, da ga netko prenosi s jednoga mjesta na drugo.

Kolumbo se silno obradova. Skoro, skoro je imao ugledati svojim očima onaj cilj, zbog kojega je toliko prepatio, za koji je toliko radio, mučio se i malne izgubio glavu. Njegovi nevjerni drugovi trebali su da se domala uvjere, da njegova temeljita osnova nije bila luđačka izmišljotina, a on sam da nije drzoviti smušenjak ni smioni pustolov. S te radosti nije cijele noći mogao ni oka stisnuti

U dva sata poslije pônoći, od prilike 12. listopada, bilo je to nekoga petka, zamnije s lađe »Pinta«, koja je uvijek naprvo plovila, neopisivo veselje i vika: »Kopno, kopno!« a sva srca protrnuše od nekakve radosne strave. Sva momčad bila bi se sad najradije bacila u okrilje užitka i radosti, no dotle je tolikoput bila prevarena i razočarana, da se u u njezinu radost miješalo i nešto malo gorke sjete, gotovo nevjerovanja, neke sumnje, koju je teško bilo potlačiti. Između straha i nade sve je očekivalo svanuće, da se na vlastite oči uvjeri, kako sve to nije puki san.

Polagano, kako no prolaze bolesniku, koji ne može spavati, prolažahu i našim mornarima one dvije tri ure, što su preostajale do svanuća. Svaka minuta činila im se potpunom urom, svaka ura dugačkim danom. Napokon nakon dugotrajnoga iščekivanja i uzdanja, počelo je na istoku po malo svitati. Odmah zatim zarudi ružično jutarnje rumenilo i za čas zamniju s »Pinte« veseli zvuci svečanoga »Tebe Boga hvalimo«. Ali i momčad na

druge dvije lađe ne mogaše od ganuća, od suza radosnica na ino, nego da zapjeva pjesmu, što se orila s »Pinte«. Zemlja, koju su toliko žuđeno otkrivali, pomoli im se sad na vidiku.

Jedva je završila pjesmu zahvalnica, sjeti se sad razveseljena momčad i druge svoje dužnosti prema teško uvrijeđenomu vođu svom. U kajanju i dubokom poštovanju baciše se ljudi na koljena pred tim velikim čovjekom i moljahu, da im oprosti, što su bili drzoviti. I sad je Kolumbo stajao pred njima nepomično i stalno kao klisura. Kako je velik i divan bio u onom trenutku, kad se ustrajno opirao njihovoj bjesnoći, isto je tako velik i ljubazan bio u blagosti, kojom im je sve oprostio obećavši, da će zaboraviti na njihovo postupanje.

KOLUMBO OTKRIVA VIŠE OTOKA, KAO GUANAHANI, KUBU I HAITI. OPĆENJE INDIJANCIMA.

Kolumbo se najprije namjerio na otoke, kojima je opće ime Lukajska ili Bahamska ostrva. Jedan se od njih zove Guanahani, a taj su najprije otkrili. Kolumbo ga je doduše nazvao »San Salvador«, ili otokom spasa, no to se ime poslije izgubilo.

Neizmjerno obradovana momčad Kolumbova stajaše širom raskolačenih očiju i promatraše nijemo novo kopno, što je obasjano tracima sunca ležalo pred njima. Nije se mogla nagledati te plodne zemlje obraštene divnim šumama i ispoprijećene mnogim potocima, što su poljepšavali tu krasnu zemlju protječući po njoj krivudastim smjerovima.

Sad Kolumbo zapovjedi, da se bace čamci, siđe sam u jedan i zaplovi u pratnji svojih najodličnijih pratilaca i naoružane momčadi pod razapetim zastavama uz zvukove glazbe put obale.

Dok su se oni primicali otoku, ukaza se pred njihovim očima vanredna množina urođenika, koji su zatečeni i začuđeni neviđenim još prizorom evropskih lađa, sa sviju strana pohrlili na obalu. Sad se primakoše obali, a Kolumbo odjeven u bogato, s mačem u ruci skoči prvi na obalu novoga kopna, što su ga otkrili.

Samo onaj može razumjeti one neizrecive osjećaje, što su ispunjali dušu Kolumbovu, kad je stupio nogom na to novo tlo, koji je i sam u svojoj duši zamislio nešto velikoga, što je spojeno s velikim opasnostima, i koji je izveo takvo veliko djelo. A Kolumbo je naposljetku doživio onaj trenutak, kad su s uspjehom okrunjene bile njegove velike osnove, zbog kojih tolike noći nije spavao, zbog kojih je tolikoput morao pokazati neizrecivu samozataju.

Svi njegovi drugovi kleknuše na zemlju i uzeše u mirnom zanosu cjelivati ono tlo, za kojim su tako pohlepno težili, i zavjeriše se na tom tlu klečeći na novoj zemlji, da će svoga visokocijenjenoga vođa, odslije potkralja novoga svijeta, najvjernije, najoduševljenije slušati. Poslije tih prvih, nijemih provala iskrenih unutrašnjih osjećaja zasadiše na obali drveni krst i baciše se pred njim na koljena, da zahvale svevišnjemu Stvoritelju. Zatim zauzeše u ime kralja Španjolske tu novu zemlju obavivši po redu sve za onda običajne obrede kod takvih svečanih zgoda.

Dok su te svečanosti trajale, nagrnuo je indijanski puk na obalu i okružio je Španjolce. Tuj stajaše i nijemo gledaše sad one kuće, što se gibahu na moru, sad ta neobična bića, što su onim kućama doplovila preko mora k njima. Oni su gledali, ali nijesu znali, što gledaju, jer od svijuh tih svečanih čina, koje su Španjolci činili pred njihovim očima, nijesu ni jednoga mogli da pojme. Da su ti ubogi stvorovi znali kakvim će to posljedicama uroditi za

njih, oni bi ispunili bili uzdah strašnim jaukom i tužaljkama, ili bi bili prolili svoju krv, da se obrane od tih ljudi, od tih stranaca, koje su sad eto promatrali s takvim udivljenim strahopoštovanjem.

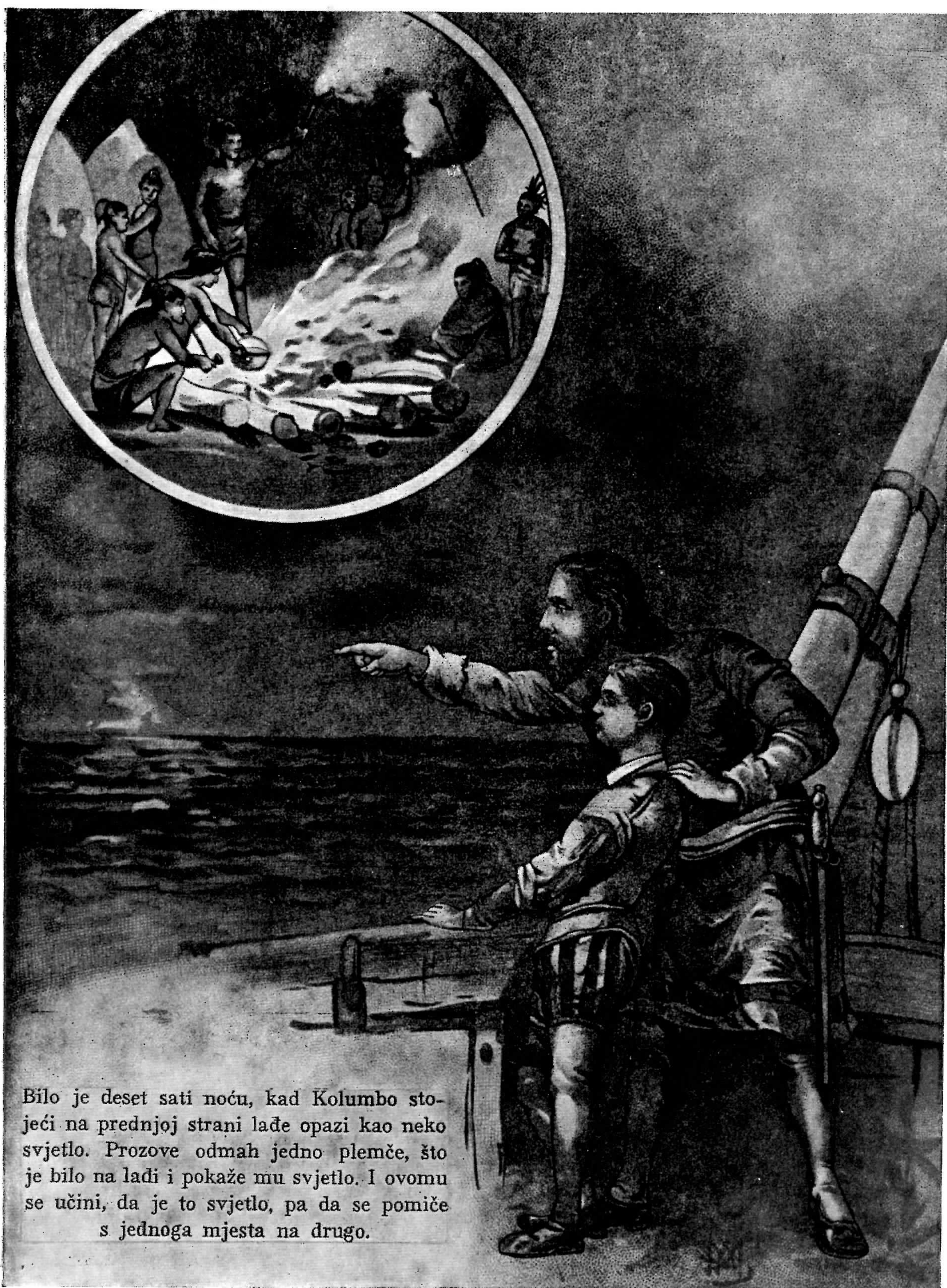
Što su ubogi Indijanci dulje stajali na obali, što su dulje zurili u taj još neviđeni prizor, to im je sve više bivalo nerazumljivo sve ono, što su gledali i slušali. Bijela boja Evropljana, njihova bradata lica, njihova odjeća, oružje i čitavo njihovo vladanje, — riječju sve im je to bilo novo i predivno. A kad su naposljedku začuli grmljavinu pušaka i topova, popadali su na zemlju, kao da ih gromovi ošinuše i držahu sad bez svake sumnje, da ti strani stvorovi, što u svojoj vlasti imaju munje i gromove, ne mogu biti prosti smrtni ljudi, već vrhunaravna bića, djeca njihova božanstva, djeca sunca, što su došla, da ih pohode na zemlji.

Jedan naime dio Indijanaca držaše sunce i vatru najdobrotvornijim i najmoćnijim bićem, samim božanstvom Neki su opet sebi predočivali jednoga ili više bogova u ljudskoj spodobi, a neki su tako bili slabi razumom, tako djetinjasti, da im još nije nigda palo na um, da razmišljahu o uzrocima svijeta i o svakidašnjim promjenama na njemu. Ti ubogi ljudi nijesu dakle ništa znali o kakvu Bogu i življahu ne brineći se nimalo za to, odakle su nastali, i što li će od njih biti.

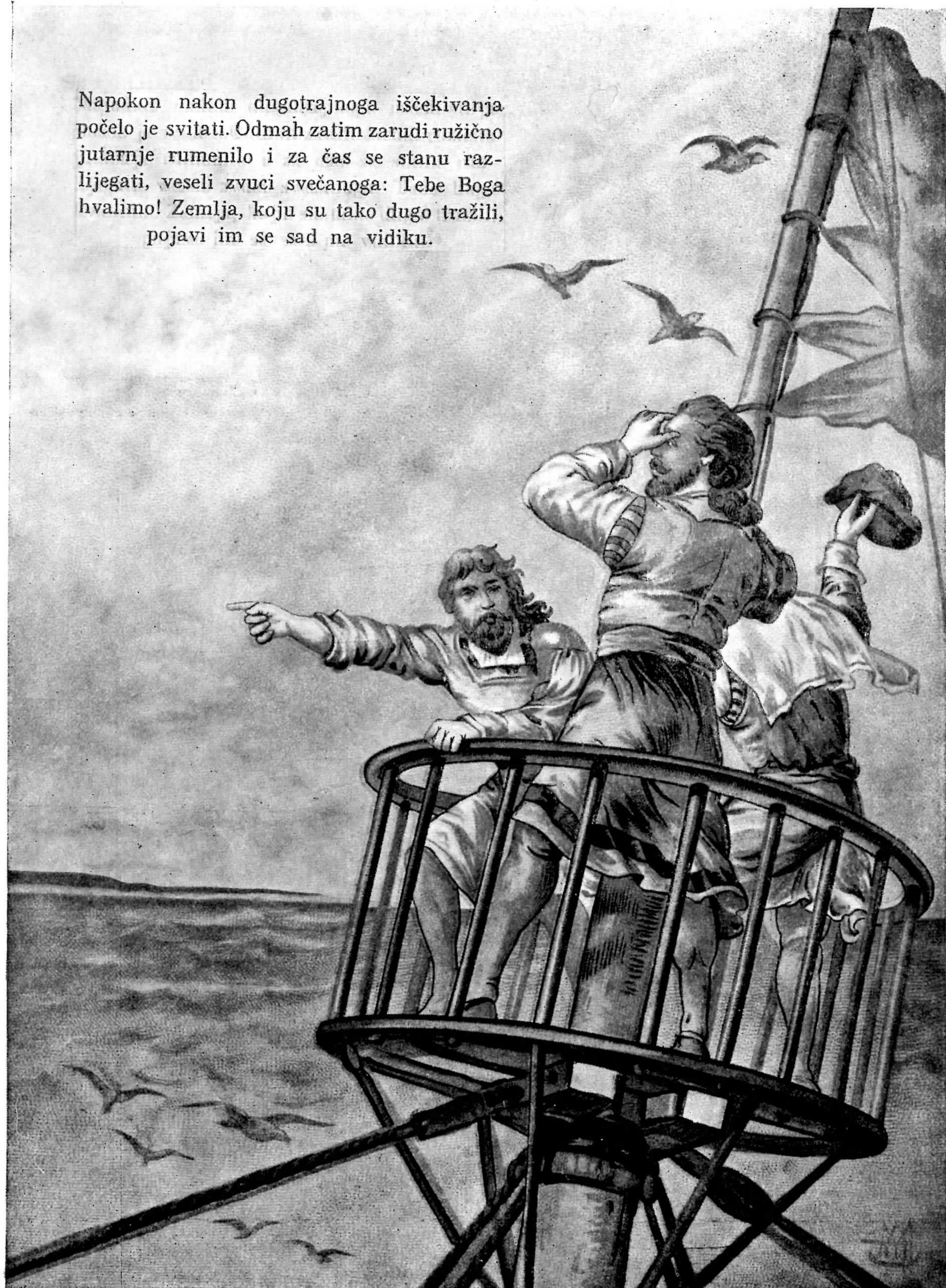
Španjolci pak divljahu se novim stvarima gotovo isto tako, kao i sami Indijanci. Tu je bilo trava, stabala i životinja posve drugojačije vrste od onih, što ih mi imamo u Evropi. Tu su bili ljudi, koji su se tjelesnim svojim sastavom i svojim navikama i običajima posve razlikovali od Evropljana. Boja njihove kože bila je tamnobakrenasta, kosa dugačka i crna, podbradak bez brade, stas osrednji, crte lica neobične i tuđe, vladanje njihovo nježno i plašljivo, a lica i drugi dijelovi tiela bijahu čudnovatim načinom išarani. Jedni su bili donekle, a drugi sasvim goli, te su samo u očima, nosovima i na glavama imali kojekakve ukrase od perja, ljuštura i zlata. Isprva su bili glupi i plašljivi. No pošto su ih Španjolci stali darivati kojekakvim sitnicama, kao što su kraljuši od stakla, vrpce i druge sitnice, postaše do mala tako povjerljivi spram svojih nebeskih gostova, da su pod večer, kad su Španjolci opet zaveslali na svoje lađe, mnogi Indijanci krenuli na svojim malim čamcima izdubenim od čitavih debala na more, da svoje goste isprate do njihovih kuća. A činili su to, nešto da udovolje svojoj znatiželjnosti, nešto da izmijene kojekakve sitnice. Za te neznatne sitnice davali su Indijanci pamučnu pređu koju su znali lijepo praviti, sulice za bacanje, kojima su vršci bili načinjeni od oštrih ribljih kosti, kojekakve plodove i papige. Svi su bili pohlepni, da dobiju kakvu evropsku sitnicu, te su s neizrecivom pohlepom sabirali na palubi jedne španjolske lađe crepovlje razbijenoga lonca, a za nekoliko komadića sitnih bakrenih novaca, koji nijesu mogli ni da upotrebe, radosno su nuđali do 25 funti dobro ispredena pamuka. Samo novost tih stvari, pa to, da su ih dobili od bijelih ljudi, pridavahu tim sitnicama veliku vrijednost, što su ih u njihovim očima imale.

Sjutradan razgledao je Kolumbo obale toga otoka. Putem ga je pratila sva sila urođenika. On je brižno istraživao, odakle im zlatni lim, kojim kićahu svoje nosove i ušesa; no oni mu pokazaše znakovima, da toga nema u njihovoj zemlji, već u jednoj drugoj zemlji, što je prema jugu. Kolumbo je pregnuo, da otplovi smjerom, što mu ga označiše, da potraži tu zlatnu zemlju, jer je obrekao kraljici španjolskoj i svojim pohlepnim za zlatom drugovima, da će otkriti zemlju, gdje će se svatko moći obogatiti. On sjedne opet u svoje lađe, uzme sa sobom sedam Indijanaca, da mu budu putokaže i tumači, a zatim otplovi prema jugu.

Ploveći tako našao je mnogo drugih otoka, no obišao je samo tri najveća, koja je prozvao: Sv. Marija, Ferdinando i Izabela. Pošto ni na tim otocima nije našao zlata, pa

Bilo je deset sati noću, kad Kolumbo stojeći na prednjoj strani lađe opazi kao neko svjetlo. Prozove odmah jedno plemče, što je bilo na lađi i pokaže mu svjetlo. I ovomu se učini, da je to svjetlo, pa da se pomiče s jednoga mjesta na drugo.

Napokon nakon dugotrajnoga iščekivanja počelo je svitati. Odmah zatim zarudi ružično jutarnje rumenilo i za čas se stanu razlijegati, veseli zvuci svečanoga: Tebe Boga hvalimo! Zemlja, koju su tako dugo tražili, pojavi im se sad na vidiku.

jer su mu na sva pitanja, gdje bi ga mogao naći, pokazivali još uvijek prema jugu, nije se mnogo bavio istraživanjem spomenutih otoka, već je plovio dalje.

Na jednom od tih otoka vidio je pse koji su bili nijemi, a poslije se iskustvom potvrdilo, da i evropski psi, pošto su neko doba proživjeli u Americi, obično zaborave lajati. Ovdje su našli i ubili prvoga aligatora, vrstu ogromnoga guštera, posve slična krokodilu, za što ga i prozvaše zapadnim krokodilom.

Nakon ponovne kratkotrajne plovidbe otkriše dosta prostran otok, koji se od otkrivenih do tada razlikovao kako veličinom, tako i drugim svojim vlastitostima. Ta zemlja nije bila ravna poput dosadašnjih otoka, već je na njoj bilo gora i dolina, šuma, livada i rijeka, a sve se to predražesno izmjenjivalo. I sam je Kolumbo isprva sumnjao, da li je to komad velikoga kopna ili tek poveći otok Za nekoliko se dana uvjerio, da je potonje istina i doznao, da se taj veliki otok u jeziku njegovih urođenika zove Kuba.

Kolumbo se usidri na ušću široke rijeke i neizmjerno je čeznuo za tim, da upozna tu zemlju i njezine stanovnike. No kad su stanovnici opazili evropske lađe, pobjegoše u gore i ostaviše svoje kolibice. Samo je u jednoga od njih bilo toliko srčanosti, da je u malom čamčiću zaplovio prema tim neobičnim lađama, pa se popeo i na palubu jedne lađe. Pošto su Španjolci manjim darovima stekli prijateljstvo toga urođenika, poslao je admiral s njim na kopno jednoga Guanahanca i samo dva Španjolca naloživši ovima, da razgledaju zemlju i steku povjerljivost urođenika, jer se bojao, da se Indijanci ugledavši veći broj stranaca još više ne uplaše i ne razbjegnu

Nakon što su ta dva Španjolca kakvih dvanaest milja prodrli u zemlju, vratiše se na lađe, pa izvijestiše admiralu ovo, što slijedi:

»Pronašli smo, da je velik dio zemlje, kojom smo prolazili, obdjelan, a svi krajevi vrlo su plodoviti. Polja rode indijanskom raži ili kukuruzom, ili nekim korijenjem, koje se peče na žeravici i jede poput hljeba. Naposljetku smo prispjeli u neki mali indijanski gradić, od kakvih pedeset kućica, u kojima živi možda tisuću ljudi Najodličniji stanovnici toga gradića iziđoše pred nas, i pošto su od naših indijanskih pratilaca čuli, kakvi smo ljudi, uzeše nas ispod ruke, povedoše nas u grad i odrediše nam za stanovanje prostran stan. Ovdje smo morali sjesti na vrstu stolica, što su imale spodobu nekakvih životinja, čiji su repovi služili kao naslonjači. Oči i uši tih drvenih životinja bile su od zlata. Čim smo sjeli, posadiše se do nas na zemlju i Indijanci, cjelivahu nam ruke i noge, te nam iskazivahu toliko poštovanja, da se moglo razabrati, kako nas drže nadzemnim, nebeskim stvorovima. I nama su ponudili prženo korijenje, da jedemo od njega; činilo nam se, da jedemo kestenje. U to smo opazili, da nas okružuju sami mužkarci Za neko nas vrijeme ostave, pa nas pohodi isto toliko žena, koje su ponovile sve one počasti, kojima nas ponajprije odlikovaše muškarci. Kad smo naposljetku pokazali volje, da se vratimo, ponudila se sva sila urođenika, da nas prati. Mi smo otklonili tu počast i pristali samo na to, da nas prati kralj sa svojim sinom Oni nas dopratiše sve do obale i njihovoj nam je pratnji zahvaliti, da su nas po svuda susretali s velikim poštovanjem.«

Admiral je primio vrlo ljubazno svoje kneževske goste, pozvao ih je na lađu, gdje ih je pogostio s velikom učtivošću

Na ponovni Kolumbov upit, gdje bi se moglo naći zlata, pokazaše oni prema istoku i nijesu mogli nikako da pojme, zašto ti bijeli ljudi tako hlepe za tom žutom kovinom, koju oni vrlo malo cijene, te je samo za urese. A bijeli ljudi čudili su se opet prostodušnosti tih dobrih ljudi, pa je Kolumbo brzo skratio svoj boravak na tom otoku, kako bi što prije krenuo smjerom, što mu ga označiše, da potraži onu zlatnu zemlju, koju su Indijanci nazivali Haiti.

S otoka Kube uzeo je Kolumbo dvanaest urođenika sa sobom na lađe, da ih povede u Španjolsku. Ovi su sasvim mirne duše ostavili svoju domovinu, jer se Kolumbo starao da im svojim nježnim i obzirnim vladanjem što više omili boravak na njegovoj lađi.

Pošto je sad zaduvao protivan vjetar, mogao je Kolumbo samo jako lagano ploviti naprijed. S toga je pokušao Alonzo Pinzon, čija je lađa najlakše plovila, da uteče admiralovu zapovjedništvu, i da prvi prispije u zlatnu zemlju, te da napuni svoje vreće prije, nego će ostali doći.

Kolumbo je opazio njegovu nakanu, zato dade znak, da lađa stane, no Pinzon nije za to mario, već je jurio naprijed, što je brže mogao, da utaži svoju pohlepu za zlatom. S te je pohlepe sasvim zaboravio na dužnu pokornost prema Kolumbu.

Kolumbo je morao dopustiti, da se čini, što mu nije bilo moguće spriječiti, i jer je na jednom tako burno vrijeme preotelo mah, da je bilo opasno zaploviti otvorenim morem, vratio se Kolumbo sa svojom lađom i »Ninom« na Kubu usidriv se u jednoj prirodnoj luci. Vrijeme, što ga je morao tu da potrati, upotrebio je na daljno istraživanje te zemlje i pronašao je, da je taj otok posvuda krasan i neobično plodovit. U životu urođenika opaziše nešto takva, što im je prije umaklo, no što je među španjolcima pobudilo gnjušanje. Oni su naime opazili, da Indijanci jedu s velikim tekom neku vrstu velikih pauka i crvi, što živu u trulom drveću; nadalje su se Indijanci osobito naslađivali ribama kuhanim na polak, pošto su im prije oči sasvim irove s najvećim tekom progutali. Malo po malo kušali su i Španjolci, da kušaju ta jela, koja su im se isprva činila tako odurnima i pronašli su, da ti pauci i crvi nijesu baš loša hrana. Čim se popravilo vrijeme, zaplovi Kolumbo iz nova, da dođe na Haiti, i tuj stigne svoje vjerolomne drugove.

Trebalo je, da plovi samo šesnaest milja, i već je stigao na otok Haiti. Bio je baš 6. prosinac, kad je Kolumbo stigao na Haiti. Taj otok nazvao je Kolumbo Hispaniolom ili Novom Španjolskom. Učinio je to zbog toga, što je između toga otoka i Španjolske u pogledu vlastitosti tla pronašao neku sličnost. To je ujedno jedini otok, koji je sve do danas sačuvao ime, kojim ga je okrstio Kolumbo.

Kad je Kolumbo stigao na taj otok, pobjegoše urođenici u šume, a o lađi Pinzonovoj »Pinti« nije bilo nigdje ni glasa ni traga. Admiral je s toga doskora ostavio prvu luku, u koju je zaplovio, i stao uz obalu otoka ploviti prema sjeveru.

Usidriv se u drugoj luci ispuni mu se goruća želja, da je mogao općiti s urođenicima i s njima se upoznati. Na obali je uhvatio jednu Indijanku, postupao s njom vanredno ljubazno, bogato ju je obdario i zatim je poslao natrag k njezinim zemljacima. Ona je svojim suplemenicima tako oduševljeno i lijepo opisala Španjolce, da su se urođenici radosno stali približavati tim dotle neviđenim, stranim bijelim ljudima, da i sami na vlastite oči vide slična čuda i da dobiju onakove darove, kakve je primila ta Indijanka.

Ti su urođenici bili po stasu i po svojim običajima posve slični stanovnicima otoka Guanahani i Kube. I oni su hodali goli, bili su bakrenaste kože i dovoljno tupi, bez znanja, pa nježne, mirne ćudi kao i oni. Začuđeni radi svega, što su vidjeli, kano da su i oni držali, da Španjolci nijesu ljudi, već nekakva nebeska bića. Kod tih Indijanaca opaziše Španjolci mnogo više zlata, nego kod ostalih otočana, pa je i tim ljudima bilo vrlo malo stalo do te kovine, jer su bili vanredno sretni, kad su mogli poveću količinu zlata zamijeniti za kakvu sitnicu, kao što su stakleni koralji, pribadače, zvončići ili druga kakva neznatna sitnica. Pošto je Kolumbo opet pitao, gdje je mjesto, u kojem imade mnogo toga zlata, pokazaše mu rođenici jedan kraj na istoku, a Kolumbo je s mjesta zaplovio označenim smjerom nadajući se, da će doskora naići na neizmjerno bogatstvo.

KRALJ GUAKANAHARI NA HISPANIOLI. ADMIRALOVA LAĐA NASTRADALA. 43 MOMKA ZAOSTANU NA OTOKU. PRIPRAVE I POČETAK PLOVIDBE NATRAG U ŠPANJOLSKU.

Pošto se Kolumbo usidrio u drugoj nekoj luci istoga otoka, udostojao je Kolumba pohoditi glavom kralj ili kazik, gospodar toga kraja, koji je već nešto čuo bio o divnim bijelim ljudima. Kralj je došao do Kolumba s velikom pratnjom. Njega su na velikoj stolici nosila četiri čovjeka; no kraljevsko tijelo toga vladara nije poznalo nikakve odjeće, kako za nju nijesu znali ni njegovi podanici.

Kralj se nije ni najmanje ustručavao, da odmah na lađi pohodi svoga stranog čudnovatoga gosta, i doznavši, da admiral upravo objeduje, dao se unijeti ravno u njegovu sobicu. Pratila su ga dva stara podanika, po svoj prilici njegovi savjetnici. S poštovanjem, ujedno vrlo povjerljivo, sjedne indijski kralj do Kolumba, a kraljevi stari savjetnici spustiše se do Kolumbovih nogu. Kolumbo je počastio kralja jelom i vinom. Kralj je samo kušao, a ostalo je poslao svojoj pratnji, koja je ostala na palubi. Pošto su objedovali, obdario je kazik Kolumba s nekoliko zlatnih ploča i umjetno izrađenih čemera; na što je Kolumbo darovao kralju jedan niz koralja od jantara, par crvenih papuča, jedan pokrivač za noć i bočicu mirišljive vode od narančina cvijeća. To je indijanskoga vladara tako silno obradovalo, te je u svojoj prekomjernoj zahvalnosti očitovao, da je spreman prepustiti cijelu svoju zemlju na službu admiralu.

Goli taj vladar vladao se prema svojim podanicima upravo veličanstveno, prema Španjolcima naprotiv vanredno povjerljivo. On je sve promatrao s velikom pažnjom i svakoj stvari, što ju je na brodu vidio, vanredno se divio. Prema večeri molio je Kolumba, da ga dade prevesti na obalu. Kolumbo mu je ispunio želju, a da u tom priprostom vladaru poveća dojam, dao je pri njegovu odlasku u znak pozdrava opaliti jedan hitac iz topa. Sad je i kazik pomislio, da ti bijeli ljudi nijesu obični smrtnici, već zacijelo ljudi nebeskoga podrijetla, dok gospoduju munjom i gromovima. Poštovanje, što su ga njegovi podanici iskazali tim njihovim nebeskim gostovima, išlo je tako daleko, da su cjelivali tragove, što su ih ostavile noge Španjolaca.

Pošto ni u tom kraju nijesu našli bogatih zlatnih rudnika, koji su sad bili jedini cilj sviju njihovih želja, dao je Kolumbo zapovijed, da se povade sidra, a lađe da plove još dalje na istok.

Sve vijesti, što su ih o izvoru zlata mogli sabrati, slagale su se u tom, da se to zlato nalazi u jednom gorovitom kraju na otoku Haiti, gdje da vlada neki osobito moćni kazik. K tomu vladaru pošalje sad Kolumbo jedno poslanstvo, i on dade Kolumbu najsilnije zamoliti, da se potrudi što prije k njemu. Kolumbo je bio spreman s mjesta da se odazove toj molbi i zaputi se zbilja s pratnjom do vladara. Da je mogao slutiti, kakva će ga nesreća zadesiti na tom kratkom putu, on bi se bio manje žurio, i radije bi se bio odrekao svega zlata i srebra, nego da ga iskupi tako teškim žrtvama.

Ploveći tako prispješe naši putnici do jednoga predbrežja, gdje je admiral za tiha vremena usidrio lađe jednu milju od obale daleko. Dvije noći nije Kolumbo stisnuo ni oka, zato je narav stala zahtijevati svoje, i on je poslije ponoći legao malo na počinak, povjerio kormilo kormilaru opomenuv ga prije najozbiljnije, da se za Boga ne makne od kormila. Jedva je Kolumbo malo zaspao, povede se bezbrižna momčad za njegovim primjerom; svatko je napustio svoje mjesto, te se dao na počinak. Kormilar videći da je more posve mirno i ne bojeći se nikakve nesreće, bio je toliko nesavjestan, da je zaboravio na Kolum-

bovu zapovijed, te je legao na počinak, a kormilo je međutim povjerio mladomu neiskusnom momku. Neiskusni taj mladić bio je jedini budan na čitavoj lađi i čuvao stražu mjesto sviju.

Dok je tako sve na lađi boravilo u tvrdom snu, pograbila je jedna morska struja lađu i nosila je polagano prema obali. Na jednom je zadesi takav silni udarac, da je onomu mladiću kormilo ispalo iz ruku. Na njegov krič prene se Kolumbo i skoči na palubu, opazi stijene i uvjeri se odmah, da je lađa postradala i sigurno se razbila. Sve se sad očajno uzvrpoljilo, samo je Kolumbo sačuvao dovoljno prisutnosti duha, da učini sve, što je bilo nužno, da se brod spase, ako je o spasu još moglo biti govora

Zapovjedi smjesta nekim svojim momcima, da poskaču u čamce i u stanovitoj daljini bace sidro, ne bi li tako maknuli lađu od stijene. No njegovi su ljudi tako očajali, da su mjesto da vrše njegove zapovijedi, pomišljali samo na to, kako bi spasli svoj život i za to pohitiše svi, da se spase na »Nini«. Zapovijednik te lađe videći njihovu nepokornost, nije ih htio primiti na brod, jer su tako lake duše napustili svoga voda u velikoj pogibli. S toga su bili primorani, da se vrate k razbijenoj lađi.

Kolumbo je međutim izdavao najznatnije zapovijedi; naložio je, da se s lađe baci ono, što je najmanje nužno, kako bi brod olakšao, ali je sve bilo uzalud. Brod se raspuknuo kod prove, a voda provaljivaše kroz pukotinu tako brzo i neobuzdano, da se nije više moglo ni pomisliti na kakvo spasenje. Kolumbo je zato sa svom svojom momčadi pohrlio na čamce, što su mu došli u pomoć, pa zapovjedio, da se vesla prema »Nini«.

Sjutradan ujutru pošalje poslanike kaziku. Oni su saopćili tomu vladaru nesreću, što je zadesila Kolumba i molili ga, da pošalje svojih ljudi, ne bi li s njihovom pomoći pošlo za rukom spasti bar neke najnužnije stvari, što no su ostale na postradaloj lađi.

Kazik, po imenu Guakanahari, bio je silno ožalošćen tom viješću i pohrli plačući sa svom silom svojih ljudi, da nastradalim Evropljanima priteknu u pomoć. Tim dobroćudnim stanovnicima otoka nije bilo na kraj pameti, da se okoriste nesrećom tih tuđinaca i da otmu makar koju od mnogobrojnih stvari s postradaloga broda. Oni su pače nastojali iz petnih žila, da spase, što je više moguće bilo. S najvećom brzinom dovukoše množinu čamaca, te je sjedinjenim silama sviju pošlo za rukom, da je sretno spaseno i na obalu izvučeno gotovo sve, što je ikoliko vrijedilo

Plemeniti Guakanahari uzeo je spasene stvari u zaštitu i šiljao od vremena do vremena kojega svog rođaka Kolumbu, koji su ga suznim očima morali moliti, da se ne žalosti, jer da je on, Guakanahari, spreman dati mu sve, štogođ ima. I dobri kazik otpremio je spasene stvari na jedno mjesto nedaleko svoga stana, i tu su trebale da ostanu tako dugo, dok se ne isprazni stan, gdje su ih naumili smjestiti. Oboružana momčad čuvala je te stvari, ali to je bilo gotovo posve suvišno, dok su svi kazikovi podanici iskreno oplakivali nesreću bijelih ljudi, kao da je njih same zadesila.

U izvještaju, što ga je sastavio za svoj dvor, piše Kolumbo vanredno ganutljivo o ljubežljivoj ćudi tih ubogih divljaka. »Doista« — veli Kolumbo, — »ti su ljudi tako ljubazni, tako veseli, tako miroljubivi, da vaša Veličanstva mogu najsvečanije uvjeriti, da na čitavom svijetu nema boljih ljudi od njih. Oni ljube svoga bližnjega kao sama sebe; njihovo je općenje najbezazlenije i najugodnije na svijetu; uvijek su vedri i veseli i vječito se osmješkuju nježnim smijehom. Pa ako je i živa istina, da hodaju goli to ipak neka vaša Veličanstva znadu, da ti ljudi imadu mnoge vrlo pohvalne običaje. Kralja služe vrlo svečano, a njegovo je vladanje tako pristojno, da ga je milota gledati, a upravo čuditi se čovjek mora divnomu pamćenju tih ljudi i njihovoj pohlepi, da upoznadu svaku stvar, i da istraže uzroke i posljedice svakomu pojavu.«

Kad je Guakahanari dočuo, da Evropljani ljube zlato, poklonio im je svu silu zlatnih ploča, da ih bar donekle utješi zbog njihove nesreće i obreče im, da će im još mnogo više te kovine donijeti dati s drugog nekoga mjesta, koje je nazvao Zibao. I mnogi njegovi podanici stanu donositi svu silu zlata i zamjenjivahu ga s velikom radosti za kojekakve evropske sitnice, što su bile bez svake vrijednosti. Jedan od njih donio je veliku rpu zlata, koju je jedva držao u jednoj ruci, a drugu je pružio nekomu Španjolcu, da od njega primi nekakav praporčić. Kad je taj praporčić primio, pustio je zlato pred Španjolca i pobjegao kao tat ispred njega misleći, da je nadmudrio bijeloga čovjeka.

Kolumbovim pratiocima stao se taj boravak vrlo sviđati, ali njega su dan i noć teške brige mučile. Najbolja njegova lađa je propala; vjerolomni Pinzon ostavio ga je na cjedilu; posljednja lađica, što mu je još preostala, bila je tako malena i tako slaba, da ni svi njegovi ljudi nijesu mogli u njoj mjesta naći, niti se mogao usuditi, da s tom slabašnom lađom poduzme dugački put u Španjolsku. Što da učini dakle?

Pošto je o toj stvari dugo i zrelo promišljao, zakanio se napokon na ovo: S jednim dijelom momčadi on će se ukrcati na lađu, i unatoč svjema mogućim opasnostima krenuti natrag u Španjolsku, da španjolski dvor izvijesti o svojim sadašnjim uspjesima, ostatak pak momčadi ostavit će na Hispanioli kao naseobinu Tu nakanu odobrili su svi, i odmah se našlo dosta dobrovoljaca, koji su spremni bili, da ostanu na otoku. Isti kazik Guakanahari nije se ni najmanje protivio tomu, da ostanu na otoku; što više, on se cijenio upravo sretnim, što će nekoliko tih stranaca ostati na njegovu otoku, da pomognu njegov narod braniti od neprijatelja.

Po njegovu pripovijedanju nastavaše na južno-istočnim otocima divlje, barbarsko pleme Karaibi zvano. To pleme da znade češće napasti na njegov otok; no jer je njegov narod preslab, da se opre tim jačim napadačima, to im onda, da se taj neprijatelj primakne, ne preostaje ništa drugo, već da bježe glavom bez obzira u planine.

Kolumbo mu obeća, da će njega i njegov puk štititi Da mu pokaže, što sve može evropsko ratno umijeće, zapovjedio sve svojim ljudima, da pred kazikom učine nekoliko vojničkih vježbi. Svi su Indijanci bili začuđeni; no kad su naposljetku opaljeni još i oni topovi, što su doneseni bili s postradaloga broda na kopno, zastrašiše se oni tako silno, da su popadali na zemlju, i glavu objema rukama prekrili. I sam Guakanahari silno se zadivio. Kolumbo mu je međutim znakovima razjasnio, da će tu grmljavinu upotrebiti samo proti njegovim neprijateljima Karaibima, dakle za njegovu obranu. Da ga pak potpuno uputi, kako takav top djeluje, dao je napuniti jedan top, pa ga je opalio na nastradalu lađu. Topovsko tane probilo je lađu, te je na drugoj strani provalilo i palo u more. To je Gaukanahari vidio svojim očima, pa se tomu tako čudio, da je svojoj kući išao silno zamišljen, te je sad još većma bio uvjeren, da ti bijeli ljudi, njegovi gosti moraju biti nebeskoga podrijetla, dok zapovijedaju munji i grmljavini.

Sad su Kolumbovi momci upotrebili nekoliko dana, da podignu malu tvrđavicu, a dobroćudni Indijanci pomagahu im, što su najviše mogli. Nesretni Indijanci nijesu znali, da pomažu za sebe same kovati lance, u koje će ih jednom Evropljani zakovati.

Kadgod je Kolumbo došao na kopno, uvijek ga je Guakanahari iznenadio kakvim novim dokazom svoje odanosti i privrženosti, a Kolumbo bi mu vraćao milo za drago. Jednom ga je kazik dočekao sa zlatnom krunom na glavi, pa ga je poveo u krasno iskićenu kuću. Tu je skinuo krunu sa svoje glave i stavio ju je s poštovanjem na Kolumbovu glavu. Sad je bio red na Kolumbu, da se iskaže. On je skinuo odmah sa svoga vrata lanac od sićušnih bisera, pa ga stavio kaziku oko vrata. Zatim je skinuo s tijela lijepu odjeću i obukao u nju kazika, a prst mu je uresio lijepim srebrnim prstenom. No i to mu se činilo premalo, zato

dade donijeti par crvenih čizama, koje je obuo kaziku. Zamjeniti dokazi darežljivosti i dobrote utvrdiše prijateljski savez, što su ga sklopili.

Za deset dana bila je utvrdica gotova. Kolumbo zatim izabere između onih, koji su željeli da ostanu na otoku, četrdeset i trojicu, te im imenova zapovjednikom plemića Diega de Arana. Svjema je strogo, no prijateljski naložio, da se pokoravaju svojoj vrhovnoj glavi i uputio ih je naročito, da nastoje sačuvati prijateljsko i dobro mišljenje kazika Guakanaharija i njegova naroda i po mogućnosti izučiti jezik te zemlje. Tvrđicu, u kojoj je ostavio svoju momčad, prozva Navidad.

Zatim se Kolumbo ukrca na svoju preostalu, no vrlo slabu lađu, i povuče sidra 4. siječnja 1493. uz živo klicanje zaostalih svojih drugova i dobroćudnih Indijanaca, da zaplovi put Španjolske. Bio je to zaista presmion pothvat. S jednom jedinom starom, već znatno oštećenom lađicom, htio je preploviti taj veliki, dotle još neistraženi ocean.

Da španjolski dvor potpuno uvjeri o svojem sretno dovršenom pothvatu, uzeo je Kolumbo sa sobom sve neobične plodine, što ih je našao u novim zemljama, da ih predoći kralju. K tomu je osim zlata, za koje je znao, da će se za cijelo najviše sviđati, uzeo i nekoliko urođenika sa svakoga od otkrivenih otoka, zatim sve moguće vrste nepoznatih ptica i drugih koje prirodnih, koje umjetno načinjenih rijetkosti, što su mogle predočiti španjolskomu dvoru pravu vrijednost novoga otkrića.

Prije nego će zaploviti istočnim smjerom put Španjolske, pristajao je Kolumbo višeput uz obalu Hispaniole, da prouči i druge pokrajine toga otoka. Drugi dan svoga putovanja ukaže se njegovim očima u daljini nešto, što bi bilo nalik na lađu. On zaplovi prema toj lađi i nađe ono, što je mislio da više nigda ne će naći, naime lađu vjerolomnoga Pinzona, za kojom je doslije punih šest nedjelja uzaludno vrebao.

Pinzon je došao na Kolumbov brod i nastojao se opravdati bacajući svu krivnju na ružno vrijeme i nepovoljne vjetrove, koji su ga, kako je rekao, proti volji drugamo otjerali. Kolumbo je bio uvjeren, da su sve te isprike prazne riječi, no njegova naravna sklonost na dobrotu i plemenitost, svjetovahu mu, da bude radije milostiv nego oštar. On se dakle pokazivao zadovoljnim s tobožnjim isprikama Pinzonovima, pa mu i opet prikloni svoju ljubav radujući se već tomu, što je našao novu lađu i što ne će njegova stara i slaba lađica jedina nositi radosnu vijest u Španjolsku o vanrednom otkriću.

I Pinzon se također bavio na obalama Hispaniole, ali samo u drugim krajevima, gdje je također kupio zlato.

POVRATAK. BURA NA PUTU. DOLAZAK NA AZORE. U LISABON U LUKU PALOS.

Svjež zapadnjak, što je u dobar čas i na sreću zaduvao, tjeraše obadvije lađice neobičnom brzinom, pa se činilo kao da lete, a vesela momčad već je na krilima mašte u Španjolskoj; ona već gleda, kako je opkoljuje množina radoznalih, i kako svi s napetom pažnjom slušaju pričanja o čudesima novoga svijeta, kako se raduju i dive.

U to se pojavi na zapadnom obzorju crna oblačina, nositeljica oluje. Bura se približava. Već je nebo potamnjelo, biva sve to mračnije, a ustrašena momčad očekuje na palubi s trpetom i tjeskobom, što li će sad biti i svraća svoje poglede na admirala, koji s običajnom neustrašivošću dijeli nužne zapovijedi.

Domala stanu se dizati valovi ogromnoga oceana, lađice poskakuju, konopci se tresu, a silni vjetar strašno huji i zviždа oko jarbola. Munje prosijecaju nebo, nastaje potpuna noć, grmljavina tutnji, a obilata kiša polijeva lađice, što no trepću na uzburkanim valovima. Svi se nadaju, da će sad na provaliti bjesnoća žestokoga nevremena sa svjema strahotama. Munje blijeskaju, gromovi ore, valovi buče, vjetrovi urliču, a drščući brodići dižu se sad u vis, sad se opet obaraju u mračni bezdan uzbjesnjela mora.

Strah i trepet obuzeo je svu momčad. Jedni kleče i s podignutim rukama mole Svevišnjega, da im očuva život, drugi jadikuju ili leže blijedi, nijemi, gotovo mahniti, više mrtvi nego živi, a treći se utječu praznovjernim sredstvima i zavjeruju se, da će, čim stupe na kršćansku zemlju, bosonogi i u samoj košulji hodočastiti k najbližoj crkvi posvećenoj blaženoj djevici Mariji.

Kolumbovi su ljudi u strašnoj neprilici. Još uvijek kolebaju između života i smrti i nadaju se, da će svaki gorostasan val, što no dolieće, da ih na svojim moćnim leđima ponese u visinu, pa onda stropošta u bučno more, odlučiti za uvijek njihovim udesom. Uzalud upotrebljava Kolumbo s najvećom prisutnošću duha sva zaštitna sredstva, da spase lađice, uzalud nastoji, da pokuša sve, što ga je naučilo iskustvo i razbor, uzalud batri svoje ljude, uzalud ih nagovara, da se late rada. Momčad je očajala; ona naliči mrtvim truplima, koja više ništa ne mogu, a oluja bijesni s neodoljivom snagom. Napokon, kad je već i sam Kolumbo mislio, da je sva ljudskapomoć uzaludna, ode u svoju konobicu, da učini nešto, kako bi svoje otkriće spasao za čovječanstvo.

Njega je najviše boljelo, da bi sve one dobre i znamenite vijesti, što ih je eto htio prenesti u Evropu, mogle za uvijek izginuti. Kao dvobridi mač sjekla mu je ta bojazan veliko srce i sklonula ga, da ne misli više na svoju osobu, već da ovo nekoliko trenutaka, što će mu još preostati, upotrebi na to, kako će otkloniti tu veću i zamašniju nesreću, jer je on mislio, da je veća nesreća, propadne li njegovo zamašno otkriće, nego on sam. — U očitoj smrtnoj opasnosti bio je taj neustrašivi čovjek još uvijek sposoban, da jasno i mirno misli, da plemenito sudi i svoje odluke izvršuje.

On uzme jednu pergamenu, napiše na njoj sve znatnije obavijesti o svojem otkriću, zamota pergamenu u krpu namočenu u ulje i voskom olaštenu, a zatim sve smota u jedan svežanj, koji dobro spremi u bačvicu, valjano začepljenu i baci u more. On se nadao, da će more tu bačvicu baciti na koju obalu, gdje će je tkogod naći, otvoriti i saznati za otkriće novoga svijeta.

Za neko vrijeme spremio je još jednu bačvicu sa sličnim sadržajem. Ovu je čuvao na brodu i čekao na trenutak, kad lađa s njim i njegovim pratiocima stane propadati.

Da strava i zabuna bude još veća, nastala je crna, mrkla noć. Sad je Kolumbova momčad svaki trenutak očekivala najužasniju smrt. Ni najmanja zvjezdica ne treptaše na nebu, da bar neku nadu donese nesretnicima. Nebo, uzduh i more — sve kao da je upravo propalo u strašnu, užasnu tamu, a bjesneći orkan ne sustaje ni na trenutak, ne da ni časak otpočinuti uzbjesnjelim življima. Tako titrahu ljudi između života i smrti, na polak mrtvi, kad no napokon stane svanjivati a bijeli danak ukaže očima momčadi kopno, što se dizalo posred uzburkana mora u nekoj daljini.

To su bili Azorski otoci, koje su ugledali zastrašeni ljudi. Njihova strava pretvori se u tračak radosti, koja ih osokoli na rad i ustrajnost. Bura je udilj bjesnjela, zato se lađica nije mogla približiti kopnu, već je valjalo puna četiri dana krstariti amo tamo po moru, dok nestade posvemašnje opasnosti. »Pinta« je opet iščeznula, pa se nije moglo znati, da li je potonula na moru, ili je njezin kapetan opet upotrebio burnu, mrklu noć, da se odijeli od Kolumba, kako bi s radosnom viješću prije njega došao u Španjolsku. Napo-

kon je oluja jenjala, a Kolumbo upotrebi sretan trenutak, pa brzo zaplovi prema obali, gdje se usidri.

Domala se nađe sva sila Portugalaca kod lađe, koji su nuđali živež i pića, ujedno su stali ispitivati momčad, odakle dolaze i kamo sad kane zaploviti.

Od tih ljudi doznala je momčad, da je u blizini obale crkvica posvećena blaženoj djevici Mariji, zato je Kolumbo dopustio jednomu dijelu momčadi, da se iskrca i ovrši svoj zavjet za spas, na koji se zavjeriše u smrtnoj pogibli. Sam Kolumbo bio je radi prevelikoga tjelesnog i duševnog napora silno oslabio i klonuo, zato je morao ostati na lađi. Momčadi je pak naložio, da se po dovršenu hodočašću što brže vrati na brod, kako bi iza njih i drugi dio momčadi mogao obaviti svoju pobožnost. Momci su obećali, da će se žuriti, zatim se svukoše i pođu bosonogi i u samoj košulji prema onoj crkvici, da izvrše svoju pobožnost.

Za nekoliko ura trebalo je da se momčad vrati, ali je nije bilo; prođe još jedna ura, a momčad se nije vratila Napokon nastane suton, pa noć, a momčadi nema te nema. Svane i jutro,.a sad Kolumbo dozna, i tomu se silno začudi, da je portugalska posada pohvatala njegovu močad, pa je zatočila

Zbog toga se Kolumbo silno gnjevio, i pošto su sve njegove pritužbe i prijetnje ostale bez uspjeha, zakleo se konačno, da ne će prije otploviti od Azora, dok ne pohvata statinu Portugalaca i sav otok ne opustoši. Ta je prijetnja djelovala. K njemu poslaše poslanstvo, da ga u ime namjesnikovo upita, da li je on sa svojom lađom u službi španjolskoga dvora. Pošto im je to Kolumbo dokazao ovjerovljenim iskazima, pušteni su njegovi mornari na slobodu. Kako se glasalo, dobio je namjesnik nalog od portugalskoga dvora, da ulovi glavom Kolumba, ako mu to bude moguće, po svoj prilici za to, da njega i njegove ljude do vijeka drže u tamnici, a zatim da zauzmu zemlje, što ih je otkrio Kolumbo. Budući da njega samoga nijesu mogli uhvatiti, jer je ostao na brodu, držali su, da će biti najprikladnije, da mu vrate i zaustavljenu momčad, ne bi li se činilo, da su ih u bludnji zamijenili s kim drugim.

Veseo, što se te neugodnosti tako lake ruke riješio, zaplovi Kolumbo opet u debelo more nadajući se, da će jednom biti kraj svjema njegovim nevoljama i nepogodama No nebesa su htjela, da se njegova postojanost još jednom iskuša.

Strašna oluja buknula je opet novom snagom Brod bi krenut s pravoga smjera, jadra se poderaše, jarboli srušiše i od svakoga novog vala nadahu se dobiti konačni udarac, koji će oslabljelu lađicu kao slabašnu slamku smotati i u bezdan strovaliti. U tom beznadnom položaju, koji je opet puna dva dana trajao, opaziše mornari na jedanput oko ponoći jednu stijenu, prema kojoj je vjetar gonio slabu, klimavu njihovu lađu. Da je brod samo još jednu minutu plovio tim pravcem, bio bi se bez sumnje razbio o klisuru. No Kolumbova prisutnost duha ne ostavi ih ni u tom odlučnom trenutku. Spretan, vješt okret, koji je još u zgodan čas znao učiniti, spasao je brod, njega i momčad njegovu On je domala opazio, da je stigao na portugalsku obalu, i to posve blizu ušća rijeke Teja. Tu mu je napokon pošlo za rukom, da se usidri.

Čim je svanulo, poslao je odmah dva poslanika, jednoga španjolskomu kralju u Madrid, da mu dojavi sretni svoj dolazak, a drugoga u Lisabon kralju portugalskomu, da ga zamoli za dopuštenje, da smije uz Tejo zaploviti do grada, gdje bi dao popraviti svoju lađu. Kralj mu je tu molbu dragovoljno uslišao. Kolumbo otplovi s mjesta u grad.

Jedva se po Lisabonu raširila vijest o dolasku tako zanimljivoga broda, pohrlilo je sve, što je samo moglo hodati, u lisabonsku luku. Obala je upravo vrvjela ljudstvom, a rijeka čamcima, jer je svatko plamtio željom, da ugleda divnoga muža, koji je tako van-

redno poduzeće sretno priveo kraju. Jedni su hvalili Bogu, što je tomu smionom pomorcu udijelio toliko sreće, drugi su oplakivali nesreću svoje domovine, što je toga vanrednog muža krivo shvatila, njegove prijedloge zabacila, pa ga odbila od sebe.

Sad ni sam portugalski kralj nije mogao, a da Kolumbu ne iskaže svoje veliko poštovanje, premda ga je ljuto boljelo, što je Španjolska zaslugom tog jedinoga muža tako silno porasla u moći i bogatstvu. Boljelo ga je tim više, što je on sam, hvala svojim ludim savjetnicima, odbacio od sebe sve te probitke. Ipak je naložio svojim dvorjanicima i podanicima, da tomu mužu iskazuju sve moguće počasti podvorio je pače sam Kolumba i njegove ljude dao pogostiti. Kolumbu je sam pisao vrlo učtivo pismo i zamolio ga, neka ga pohodi. Kolumbo nije ni časa počasio, već je pohrlio, da ispuni kraljevu želju. Kad se približavao dvoru, morali su mu izići u susret svi dvorjanici u znak osobite počasti. Za razgovora s kraljem nije smio Kolumbo na kraljevu naročitu želju skinuti šešira s glave. Kralj je pomnjivo slušao Kolumbov izvještaj, pa je za njegova pričanja često izricao sad kajanje, sad udivljenje. Kolumbo je bio pak vrlo čedan, pa je bio veseo samo u toliko, što je vidio, da su oni dvorski ulizice, koji su ga držali ludovom i pretjerancem, objesili nosove i duboko ćutjeli, da su posramljeni i zabunjeni sjajem Kolumbovih uspjeha i njegovom ustrajnošću.

Kralj mu je najljubežljivije laskao i nastojao na sve moguće načine, da ga predobi za se, no sve su njegove riječi ostale bez uspjeha. Da mu je ponudio polovicu svoga kraljevstva, Kolumbo ne bi bio pristao na njegove ponude, jer se on nije htio ni pod kakvu cijenu iznevjeriti onomu dvoru, kojemu je svoje sile posvetio. Ni samo na časak nije ga zaokupila ta vjerolomna misao.

Oprostivši se najučtivije na portugalskom dvoru, otplovio je odmah iz Portugalske, čim je njegova lađa bila popravljena, i krenuo je put one španjolske luke, iz koje je zalovio u novi nepoznati svijet preko nepoznatog i velikoga oceana. 15. ožujka prispio je sretno natrag u Palos, pošto je punih sedam mjeseci i jedanaest dana bio odsutan.

DRUGA KOLUMBOVA PLOVIDBA GODINE 1493. OTKRIĆE NEKIH OTOKA. TVRĐICA NA HISPANIOLI RAZORENA, A ZAOSTALI ŠPANJOLCI POUBIJANI.

Kad se po Palosu pronio glas, da se približava Kolumbo, odjurilo je sve pučanstvo do luke, da se glavom uvjeri, da li je ta preradosna vijest i zbilja istinita. Videći, da se brodić na toliko približio, da je ovaj mogao prepoznati na njemu svoga sina, onaj svoga brata, treći svoga prijatelja, gdjekoja žena pak svoga muža, nastade neopisiva radost, i tisuće se ruku pruži, da dočekaju mile došljake, a nebrojene suze proliše se od radosti, što je taj opasni pothvat sretno dovršen na slavu Španjolske.

Kad je Kolumbo stupio na španjolsko zemljište, pozdravi ga grmljavina topova i zvonjava zvona, a nada sve se orilo oduševljeno, neopisivo klicanje svega naroda, Kolumbo je bio odveć čedan, i nije sebi ni iz daleka pripisivao sve zasluge za tako veliko djelo, nego je držao, da najveća zahvalnost i najveća slava za to pripada svevišnjemu Stvoritelju, koji ga je na njegovu tegobnom putu vodio i pratio. Zato mu je bila prva misao, da pohodi sa svojom momčadi onu crkvicu, u kojoj je prije svoga odlaska zamolio zaštitu i milost Svevišnjega. Pratila ga je sva momčad, a pridružio mu se i čitav narod, te je povorka bila vanredno svečana i veličanstvena.

Pošto je javno obavio svoju dužnost zahvalnosti prema Stvoritelju, zaputio se u Barcelonu, grad u Kataloniji, gdje su u onaj par boravili kralj i kraljica i sav španjolski dvor.

Pinzon je nekoliko dana prije Kolumba uletio u jednu španjolsku luku, pa se požurio, da radosnu vijest o otkriću novih zemalja donese prvi na kraljevski dvor. No kralj mu je naložio, da se ne pojavi pred njim prije, dok to ne bude mogao učiniti u društvu s admiralom, naime s Kolumbom. Vele, da se taj tašti čovjek zbog toga tako razgnjevio, da ga je spopala ljuta bolest, od koje je za nekoliko dana umro.

Kudgod je Kolumbo prolazio, slijetao se je puk iz udaljenih pokrajina, da ga može dočekati i pozdraviti, a njegovo ime iđaše od usta do usta i svatko ga izgovaraše s neobičnim poštovanjem i udivljenjem. Naposljetku je prispio u Barcelonu, gdje su ga kralj i kraljica željno očekivali. Sav dvor morao mu je i ovdje u znak počasti i najvišega odlikovanja izići u susret. Ulice su bile tako natrpane ljudstvom, da je Kolumbo s teškom mukom sebi krčio put.

Povorka je išla ovim redom: Naprvo su stupali oni Indijanci, koje je Kolumbo uzeo s onih otoka, što ih je otkrio, a stupali su onako, kako su se obično odijevali. Iza njih nosili su sve, što je Kolumbo nakupio zlatnih uresnih stvari, zlatnih ploča i zlatnoga zrnja. Zatim su slijedili oni, koji su nosili za pokus donesene pojedine plodine, što no rađaju u novom svijetu, naročito pamuk, sandučiće s američkim biberom, papige, koje su nošene na trsci, dugačkoj 25 stopa, nadjevene američke životinje uz svu silu drugih u Evropi još nevidjenih stvari. Napokon je išao Kolumbo glavom, za kojim su gledale sve oči s puno više radoznalosti i oduševljenja, nego na sve ono, što je koračalo pred njim.

Da se Kolumbu iskaže što veće odlikovanje, dala su njihova Veličanstva podići prekrasno prijestolje na jednom javnom trgu, gdje su čekali na njega. Sad im se naposljetku približio i već je htio, da po običaju onoga vremena klekne kod podnožja prijestolja, kad no mu kralj pruži svoju ruku, da je poljubi, pa mu zapovjedi, da sjedne do njega na stolicu, što je do prijestolja bila pripravljena za njega. Zatim je Kolumbo najčednije, ali dostojanstveno izvijestio najopširnije o novim otkrićima i pokazao čudesne plodove tih novih zemalja, što ih je ponesao bio sa sobom.

Kad je završio svoj izvještaj kleknuše s njim obadva Veličanstva, a njihovu se primjer odazva i nebrojeno sabrani narod, te zahvališe Bogu, što je odredio, da se taj za Španjolsku veleznameniti događaj pridesio za njihova vladanja. Poslije toga obasut je Kolumbo velikim odlikovanjima. Sve štogođ mu je obećano bilo prije, nego što se dao na opasno putovanje, o kojem nitko nije mogao slutiti, kako će se svršiti, bilo mu je sad javno potvrđeno; on i svi njegovi potomci dobili su plemstvo, pa kadgod bi kralj izjahao, morao je uz njega boraviti ljubljeni i zaslužni admiral; bilo je to odlikovanje koje se podjedjivalo do sada samo princevima od kraljevske krvi. Što je pak Kolumba nada sve obradovalo, bila je kraljeva zapovijed, da se odmah opremi čitavo brodovlje za novo Kolumbovo putovanje u novi svijet.

U to je kralj poslao posebnoga poklisara u Rim sv. ocu papi s molbom, da pokloni Španjolskoj kao vlastništvo one nove zemlje, što ih je Kolumbo otkrio, i što će ih na svojim daljnim putovanjima otkriti. Papa Aleksander VI. povukao je na globu ravnu crtu od jednoga stožera do drugoga, stotinu milja od Azorskih otoka i proglasio svečano, da sva zemlja, što će biti otkrivena s onu stranute crte, mora pripasti španjolskomu kralju kao neopozivo vlasništvo. Tada se naime mislilo, da je stanovit vladar samo onda pravomoćnim gospodarom novo otkrivene zemlje, ako mu ju je poklonio papa kao božji namjesnik na zemlji.

Novo se brodovlje spremalo tako brzo, da je u kratko vrijeme stajalo u luci u Kadiksu do sedamdeset lađa, od kojih su neke bile vrlo velike. Sve su bile spremne, da razapnu jadra i zaplove put otkrivenih zemalja. Pohlepa za častima i bogatstvom namamila je vanrednu množinu ljudi iz sviju slojeva društva u Kadiks; jedni su zaželjeli, da putuju s Kolumbom na neko vrijeme u nove zemlje, drugi su opet naumili, da se za uvijek nastane u novom svijetu. Kolumbo ipak nije mogao svih uzeti sa sobom, već je odabrao do petnaest stotina osoba, a međutim je nastojao, da mu brodovi budu imali svega, što mu je trebalo za putovanje i osnutak različnih naseobina. Trebalo mu je mnogo raznovrsnoga oruđa, domaćega teglećega blaga, kakva na onim otocima nije bilo, kao konja, krava, magaraca itd. Uzeo je sa sobom i sjemenja od sviju vrsta evropskoga žita, zatim sjemenja trava i drugoga jestiva bilja, o kojem je mislio, da može uspijevati pod svakim podnebljem.

Budući da je pak još uvijek živio u lažnoj vjeri, da oni otoci, što ih je otkrio sačinjavaju dio Indije, nazvao ih je za razliku od prave Indije Zapadnom Indijom, jer se u te zemlje moralo iz Evrope putovati na zapad. Prava Indija dobila je od toga doba ime Istočne Indije, jer se onamo plovilo istočnim pravcem.

Pošto je sve bilo spremno za odlazak, razapela je ta mornarica 25. rujna 1493. svoja jadra u luci Kadiškoj. Kolumbo je i sada krenuo ponajprije prema Kanarskim otocima, kamo je prispio 5. listopada. Tu se opskrbio svježom vodom, drvom i s nešto blaga, naročito krmadi, pa je 13. listopada odjedrio s otoka Fero na zapad.

Prvih dvadeset dana prevališe brodovi uz povoljan vjetar put od 800 morskih milja. Putem ih ne zadesi ništa neobična, pa se o tom putovanju i ne može ništa osobita pripovijedati.

Bilo je 2. studenoga, dakle već trideset i šestoga dana nakon što otploviše iz Španjolske, kad no se brodovlje usidri kod jednoga otoka, koji je Kolumbo okrstio Dominika, jer je baš bila nedjelja, kad je taj otok otkriven; nedjelja se pak zove latinskim jezikom Dies Dominica, t. j. dan Gospodnji.

Dominika je jedan od onih manjih otoka, što nose nazivlje Malih Antila ili Karaibskih otoka. Budući da tu nije bilo zgodna mjesta za pristanište, odjedri Kolumbo dalje, te otkrije u kratko vrijeme više otoka, od kojih su neki dosta znatni bili, kao Mariegalante, Guadaloupe, Antigua, Portoriko, Sv. Martin.

Na otoku Gaudaloupe opaziše divan slap, što no se ruši s visokih, šiljastih pećina s takvim bučnim šumom, da se pad čuo na tri milje u okolišu. Isprva ne namjeriše se ni na kakvo živo biće, jer su svi ljudi napustili svoje kolibe, pa utekli u gore. Napokon dovukoše izaslani Španjolci dva dječaka, koji su znakovima protumačili, da nijesu s tih otoka, već da su ih stanovnici tih otoka od drugud silom na taj otok dovezli. Malo zatim namjeriše se i na šest žena, koje su gorko naricale i zvale u pomoć, jer su isto tako bile ulovljene i određene za vječno robovanje. Od njih saznadoše Španjolci strahovite stvari i to, da stanovnici ovoga otoka sve ratne zarobljenike muškoga roda ispeku i pojedu, a ženske pridržavaju u ropstvu. Španjolci su sad na usrdne molbe tih žena i dječaka uzeli sa sobom te nesretnike.

Kod ostalih otoka našao je Kolumbo, da je sve ono istina, što su mu o tim ljudožderima pripovijedale te žene i ono, što mu je o njihovu ratnom barbarstvu pripovijedao kazik Guakanahari. Gotovo posvuda, gdjegod se pokušao iskrcati, bio je primljen neprijateljski, a svagdje je našao tragova nečovječnih običaja, da se ratni zarobljenici pojedu kao divljačina. Zgražajući se nalazio je gotovo kod svakoga ljudskoga obitavališta kosti i lubanje poklanih ljudi. To i želja, da što prije pohodi Španjolce, koje je ostavio na

Hispanioli, potaknu Kolumba, da je nove otoke samo površno razgledao, a po gotovo, kad s urođenicima ni na jednom od tih otoka ne bijaše moguć miran sporazumak. Požuri dakle svoje putovanje i stigne već 21. studenoga sretno u Hispaniolu, i to u kraj, koji je bio samo dan hoda udaljen od tvrđice Navidad.

Neki Španjolci, koje je izaslao na kopno, vratiše se s neugodnom viješću, da su na obali našli mrtva trupla dvojice muškaraca, koji su konopcima privezani na drvetu, koje ima spodobu krsta. Oni nijesu mogli razabrati, jesu li to Evropljani ili Indijanci, jer da su trupla tako već trula, da se to ne može ustanoviti.

S te vijesti ožalostio se i vrlo zabrinuo Kolumbo, pa je tek sjutradan mogao da sazna cijelu istinu. Proveo je dakle vrlo nemirnu noć i čim je granulo jutro, krenuo je odmah glavom na ono mjesto, gdje je ostavio svoje pratioce, da se uvjeri o pravim uzrocima te neugodne vijesti. Stigav na visinu Navidadsku skoči brzo u čamac i zavesla k obali. No kako se silno preseneti i preplaši ne našavši pri svojem dolasku ostavljenih u Navidadu Španjolaca, pače ni utvrde, što su je bili podigli, već same razvaline, krpe od odjeće, raskidano oružje i porazbijene sudove. Taj prizor kazao mu je sve, a još ga je više uvjerilo o kobnoj nesreći prvih naseljenika to, što je nedaleko od razvaljene tvrdice našao jedanaest njihovih trupova, na kojima se viđahu nesumnjivi tragovi umorstva.

Dok su oni oplakivali sudbinu tih nesretnika, a mnogi se pače već spremali na to, da svoje zemljake osvete na urođenicima, približi im se brat Kazika Guakanaharija, pa im potanko izvijesti o nesreći, što je zadesila evropske naseljenike. Bitno je bilo ovo nekoliko podataka:

Jedva je Kolumbo otplovio put Evrope, zaboravila je zaostala momčad na njegov razboriti savjet i na one zapovijedi, kojih bi se bila morala držati poslije njegova odlaska. Umjesto da urođenike lijepim i čovječnim postupkom predobiju za se i sačuvaju u njih prvobitne simpatije, koje su oni počeli gojiti za bijele ljude, kao svoje nebeske goste, oni su se nedugo poslije Kolumbova odlaska drznuli na razvraćenost i nepravičnost, te su se Indijanci doskora uvjerili, da ti ljudi nijesu ništa bolji od onih bakreno-crvenih njihovih protivnika, nego još puno gori. Onaj časnik, kojega im je Kolumbo ostavio kao zapovjednika, kušao je neko vrijeme, da ih drži u pokornosti, no oni nijesu marili za njegove opomene ni prijetnje, odrekli su mu svaku poslušnost, te su pojedince lutali po otoku baveći se otimanjem, grabežem i nasiljem. Najčešće su provaljivali u zemlje kazika Zibao, i to zbog zlata, što ga je bilo u njegovu kraju. Kazik se napokon razljuti na njihovo razuzdano vladanje, pobuni svoje ljude, da se late oružja, napadne Španjolce, i jer su pojedinice lunjali po otoku, poubijaše ih nekoliko, opkoliše tvrđicu i zapališe je. Jedan je dio Španjolaca poginuo kod obrane te tvrđice, ostali su htjeli da uteku na jednom čamcu, ali su poginuli u moru.

Pripovjedač doda na koncu, da je njegov brat, koji je uza sve uvrede, što su mu ih zadali Španjolci, ipak ostao njihov prijatelj, pograbio zbog njih oružje, ali je u jednoj bici s kazikom Žibao ranjen, pa sad leži od te rane bolestan.

Kolumbova momčad nije htjela vjerovati toj pripovijesti, naročito posljednjemu dijelu njezinu, već je htjela, da krvavo osveti na urođenicima; no Kolumbo je bio odveć razborit i vrlo čovječan, te njihovih osvetnih pohlepa nije odobravao. On je pače nastojao o tom, da ih uvjeri, kako je za sigurnost nove naseobine na otoku potrebno, da se kod pučanstva opet steče ono pređašnje dobro mišljenje i povjerljivost urođenika. Zato je ponovno preporučio svjema Španjolcima, da se ljubazno i dobroćudno vladaju spram Indijanaca. Zatim je sam pohodiokazika Guakanaharija, i nađe zbilja, da je bolestan od znatne rane, koja nije potjecala od evropskoga oružja, već po svoj prilici od drvenoga mača. Ne-

Začuđeni sa svim, što su vidjeli, mislili su urođenici, da Španjolci nijesu ljudi, već nekakva nebeska bića.

Čim bi Kolumbo otkrio novu koju zemlju, dao bi na njoj usaditi krst u znak, da je osvojena za kršćanstvo.

promjenljivo, prostodušno vladanje kazikovo pridavaše potpunu vjerojatnost pričanju njegova brata. Kazik se u ostalom trudio, da Kolumba na sve moguće načine uvjeri o nepromjenljivosti svoga prijateljstva i obdari ga s 800 malih ljušturica, koje su Indijanci u velike cijenili, zatim mu je poklonio sto zlatnih ploča i tri prilične tikvice pune zlatnoga zrnja. Kolumbo je kaziku u zamjenu poklonio svu silu evropskih sitnica.

Poslije toga odveo je Kolumbo svoje ljude u ljepši i zdraviji kraj, gdje je na ušću jedne rijeke naumio podići uređenu, utvrđenu varošicu, u kojoj bi ostavljeni Španjolci našli ne samo udobno već i sigurno boravište. Nitko nije smio kod toga posla gledati prekrštenih ruku. Složnim radom tolikih ruku podigao se na posljetku zbilja za kratko vrijeme čitav gradić, i to prvi, što su ga Evropljani sagradili u novom svijetu, a Kolumbo ga je u slavu kraljici prozvao Izabela.

NOVA OTKRIĆA. KOLUMBO SE NAĐE U VELIKOJ NEVOLJI. UROĐENICI USTADOŠE PROTIV ŠPANJOLACA.

Dok je podizao gradić Izabelu, bilo je Kolumbu svladati tisuću poteškoća, kojima je samo njegov veliki duh bio dorastao da se dohrva. Španjolci, skloni već prirode lijenosti, bili su u novom, vrlo toplom podneblju, još nesposobniji za ustrajnu radnju, koja je iziskivala napor, pa su za to glasno mrmljali na poteškoće novoga načina života, jer nijesu mogli pojmiti, kako će im ta radnja biti danas sjutra od koristi. Oni su došli iz Španjolske u novu zemlju s najrazvraćenijim očekivanjima, nadali su se, da će tu naći neiscrpivo blago i bogatstvo, da će moći živjeti bezbrižno i udobno, a evo, sad ih Kolumbo tjera, da naporno i teško rade po žarkoj tropskoj žezi kao nadničari.

K tomu se pridružio nezdrav uzduh, s koga još više omlitaviše, a mnogi i obolješe. Uzmanjkalo im je i mnogo nužnih stvari za život, bez kojih evropski mlitavci gotovo ne mogu da žive. A gdje su tek ona zlatna brda, koja su oni mislili ovdje naći? Kolumbo im pače nije dopustio ni to, da ih potraže, jer je tvrdokorni admiral želio prije svega, da se dogotovi i utvrdi gradić, a tek onda da mogu poći u unutrašnjost zemlje, da traže blago, za kojim toliko čeznu.

To su bili uzroci nezadovoljstvu, koje je od dana do dana raslo, i na posljetku dozrelo do urote proti Kolumbovu životu. Srećom je vatra otkrivena, dok je još tinjala pod pepelom. Kolovođi urote budu pohvatani, nekojima bi odmah suđeno, a neki su poslani u Španjolsku, da im tamo otkroje sud, Ujedno je Kolumbo zamolio kralja, da mu što brže pošalje pojačanje momčadi i novu zalihu živeža.

Da međutim umiri nezadovoljne i buntovničke duhove svojih ljudi, dao je Kolumbo, da jedan dio momčadi poduzme put u unutrašnjost zemlje pod vodstvom srčanoga viteza Hojeda. Poslije je sam vodio odio momčadi u unutrašnjost otoka. Istodobno je htio da urođenicima pokaže prednosti evropske ratne vještine. S toga je naložio, da njegov vojnički zbor korača u redovima pod razvijenim zastavama i uz zvukove ratne glazbe; njegovo je konjaništvo pravilo kojekakve vježbe, a to je Indijance osobito udivljavalo. Oni nijesu dotle vidjeli konja i držali su u prvo vrijeme. da su konj i konjanik jedno biće. Većina ih je stoga odmah, čim su opazili Španjolce, pobjegla u svoje kolibice, gdje su mislili, da su posve sigurni, ako vrata svojih kolibica zakriju krhkom slabašnom trstikom.

Nekoliko Indijanaca, što su bili podložnici kazika Guakanaharija, išlo je sa Španjolcima, da im pokazuju put. Kad bi ovi prolazili uz kuću kojega svog suplemenika, pa ako im je štogod ustrebalo, oni bi bez pitanja i bez zapreke ušli u kolibicu svojih suplemenika, pa tu uzeli, što bi im trebalo. Zbog toga ne bi im nijedan njihov suplemenik ni prigovorio, a kamo li što na žao učinio, makar da se nijesu nigda još ni vidjeli, a kamo li bili u rodbinstvu.

Kolumbova je četa koračala u pokrajinu Zibao, gdje je bilo puno zlata. Što su urođenici pripovijedali, to se tu obistinilo. Ovdje doduše nije još bilo zlatnih rudnika (toliko truda nijesu htjeli Indijanci uložiti, da traže kovinu, koje nijesu gotovo ni upotrebljavati znali), ali je u svakom potočiću bilo vrlo mnogo zlatnoga pijeska i zlatnih zrnaca, što ih je voda odronila s gora, te sobom povukla.

S tom veselom viješću vratiše se natrag u Izabelu. Gradić je bio u vrlo žalosnom stanju. Živež je bio gotovo sav potrošen, a za sijanje novih usjeva nije još bilo nužna vremena. Sad su provalile pošasti, što no obično harače po toplijim i neobrađenim krajevima. Svi su već mislili, da će domala poginuti od gladi ili bolesti, svi su stali jadikovati nad svojom ludošću, što su pristali, da žrtvuju sreću, domovinu i zdravlje svoje, te idu u drugo podneblje, da izginu od gladi i drugah nevolja. Proklinjali su začetnike svoje nevolje, koji su ih oduševljenim opisima novih zemalja zavarali, te na taj nesretni pothvat nagovorili.

Srećom nije ta oluja bila za Kolumba prva, koju je imao da izdrži. Dotadašnja iskustva obogatila su ga razboritošću, a vječna opasnost očeličila mu je postojanost, da je mogao podnijeti i najveće kušnje. I ovaj mu je put pošlo za rukom da uguši pobunu i da uspostavi mir.

Čim je to postigao, zakanio se dati na daljna otkrića. Nad zaostalom momčadi preda zapovjedništvo svomu bratu donu Diegu, a on sam pođe s jednom velikom i dvije omanje lađe na more, da zaplovi dalje prema zapadu. Na tom novom putu bilo mu je zacijelo najznamenitije otkriće otok Jamaika.

Usidriv se u blizini otoka pošalje nekoliko čamaca s oboružanom momčadi na obalu, koja je trebala da s gruzilom istražuje, da li je voda u luci dovoljno duboka, da se u njoj usidre brodovi.

No domala opkoliše Kolumbove čamce oboružani Indijanci na svojim malim čamcima, pa nastojahu, da Evropljanima spriječe iskrcavanje. Te nesretnike nijesu mogli Španjolci nikako s dobra sklonuti, da ih puste na obalu, zato su ih pozdravili tučom strjelica, a jadni Indijanci nagnu odmah u bijeg.

Istraživanjem su pronašli, da je luka zgodna za pristanište brodova, pa Kolumbo zaplovi k obali, usidri lađe u luci i dade ih popravljati, koliko su duljom plovidbom bile oštećene. Ostalo vrijeme upotrebi na istraživanje otoka. Činilo mu se, da je to zemljište puno bolje od onoga u Hispanioli. U ime kraljevo uzeo je i taj otok u španjolsko vlastništvo.

Odatle otplovi na Kubu, da istraži, nije li ta zemlja, koju je već prije otkrio bio, dio povećega kopna ili samo otok, kako i sve dotle otkrivene zemlje. Od sada je započeo i za njega niz tegoba i pogibli, s kojima se jedva moglo porediti sve ono, što je dotle prepatio bio. Sad mu je valjalo izdržati najužasnije oluje u najopasnijim i dotle nepoznatim morskim krajevima, sad ga opet opkoliše opasne klisurine, ogromni prudovi, što su njegovim lađama neprestance prijetili propašću, sad je opet zapao na pličine, koje mu oštetiše lađe tako, da je sva snaga njegove momčadi vječito bila zabavljena grabljenjem vode iz brodova, što je u njih provalila na škulje, te mu je s teškim naporom pošlo za rukom sačuvati lađe, da ne potonu. K tim nevoljama pridružio se glad i žeđ, pa kad im je dobra

sreća dobacila suvišak hrane, bio je posljednji, jer je u svakoj neprilici više mislio na svoju momčad, nego na sama sebe. Sad mu se opet bilo boriti s nezadovoljstvom i očajanjem momčadi, koja mu je gorko spočitavala, što je sve pod njegovim vodstvom morala da pretrpi, makar su svi vidjeli, da je on bio najspremniji, da velедušno podijeli s njima svaku udobnost i podnese svaku nevolju i oskudicu.

Iskrcav se na više mjesta otoka Kube doznao je od urođenika, da je ta zemlja u istinu poveći otok. U pojedinim krajevima bilo je na otoku toliko ptica i leptira da je upravo potamnjelo sunce, kad su jata ptica i rojevi leptira poletjeli u visinu. Na sjevernoj strani otoka našao je svu silu majušnih otočića, koje nazvao skupnim imenom Kraljičin vrt. Ploveći uz te otočiće namjeriše se na jedan ribarski čamac. Ti ribari lovili su tako neobično, da je vrijedno o tom nekoliko riječi i ovdje kazati. Ribari su naime upotrebljavali stanovitu vrstu riba, koje su bile velike kao renge; te su ribe zvali Indijanci reves, te su imale vrlo oštre zube. Tim ribama svezali bi za rep dugačku nit, na kojoj bi ih bacili u more. Čim bi one našle kakvu drugu ribu, uhvatile bi je čvrsto svojim oštrim zubima, a tad bi je ribari povukli s tom lovinom u čamac. Na taj način znali su uhvatiti i vrlo teških morskih kornjača; njima bi se naime ti revesi tako zagrizli u vrat, da ih ribari nijesu mogli ni povući u čamac.

Kad su ribari opazili ribarske lađice, stanu znakovima pokazivati, kao da imadu posla sa starim znancima, neka lađice malo stanu. Kolumbo im je uslišao molbu, pa kad su uhvatili jednu veliku kornjaču, došli su sami na admiralovu lađicu, pa mu poklonili svoju lovinu, Kolumbo ih je na to također darivao različnim evropskim sitnicama, koje su priproste Indijance obradovale.

Sad je Kolumbo opazio na moru jedan pojav, dotle još neviđen, pa ćemo i o njemu nešto reći. Na jednom mjestu naime učinilo mu se, da je morska voda zelenkasto i bijelo isprutana, na drugom je opet bila posve blijeda kao mlijeko, na trećem opet mjestu bila je crna kao crnilo, pa se momčad tomu neizmjerno začudila. Ipak se uzrok tomu pojavu nije mogao na brzu ruku istražiti.

Pošto se Kolumbo opet nakon trajnoga i vrlo opasnog plovljenja između klisura i morskih prudova usidrio na obali Kube i iskrcao na kopno, približi se k njemu neki stari kazik baš u onaj tren, kad je Kolumbo na obali sa svojom momčadi obavljao pobožnost pred žrtvenikom, što su ga na brzu ruku podigli bili na obali. Kazik je iz neke daljine mirno i smjerno promatrao tu javnu službu božju, pa kad je bilo sve dovršeno, približio se admiralu i darovao mu je u najvećoj smjernosti nekoje plodine s otoka. Zatim sjedne stari kazik na zemlju. digne koljena do podbradka i u tom položaju nagovori Kolumba malim, jezgrovitim govorom, koji su admiralu ovako protumačili:

»Ti si u ovu zemlju, koje nigda dotle nijesi vidio, došao s velikom moći, da smo se svi prestrašili i pobojali. No znaj, da na onom svijetu, koji nam je dobro poznat, imadu dva mjesta, u koja se moraju razići pokojnici.

Jedno je mjesto strašno i puno tmine, a to je kraj zla; drugo je dobro i veselo i u njemu borave prijatelji mira i oni, koji unapređuju dobro ljudi. Ako i ti misliš, da ćeš umrijeti, ako vjeruješ, da će ti biti naplaćeno zlo i dobro, što si ga učinio, nadam se, da ne ćeš vrijeđati onih, koji tebe ne vrijeđaju. Što si čas prije ovdje činio, lijepo je bilo; meni se čini, da si zahvaljivao Bogu.« Kolumbo je odgovorio s radosnim ganućem, da ga veseli, što kazik znade za bezsmrtnost duše. On da nije došao da tvori zlo, nego ga je poslao španjolski kralj, njegov gospodar samo za to, da vidi, ima li i u ovoj zemlji ljudi, koji se vrijeđaju, kako se to pripovijeda o Karaibima. Njemu je naloženo, da taj nečovječni običaj zatare, te nastoji o tom, kako bi svi stanovnici na otocima živjeli u miru i ljubavi.

Kad su te Kolumbove riječi protumačene kaziku, bio je tako ganut, da je proplakao. Zatim je rekao admiralu, da bi odmah bio spreman poći s njim u Španjolsku, kad ga ne bi odvraćala od toga ljubav prema ženi i djeci. Kolumbove darove primio je stari kazik s velikim začuđenjem. Tad se opet baci na koljena i pitaše često, nijesu li ti ljudi sišli s neba na zemlju.

Neprestano, nenaravno naprezanje duha, u kojem je Kolumbo dotle danju i noću živio, počelo je napośljetku pokazivati opasne posljedice za njegovo zdravlje. On je potpuno oslabio, nije mogao spavati, a isto pamćenje ostavilo ga je posvema na neko vrijeme. Sve je stalo sumnjati o tom, da li će ozdraviti i za to se požuriše, što su više mogli, natrag na Hispaniolu do Izabele.

Tamo mu je pak Providnost pripravila događaj, koji je bolje i uspješnije nego ikakva ljekarija djelovao na njegovo zdravlje. Došav u Izabelu našao je tamo posve nenadano svoga najmilijeg brata Bartola, koji mu je iz Španjolske dovezao zamoljenu pomoć i potrebni živež. S toga je imao dvostruki uzrok, da se raduje, a njegova radost može se ćutjeti samo, ali se ne da opisati.

Minulo je punih trinaest godina, što su oba brata, koji se srdačno ljubljahu, jer su od rane mladosti zadahnuti bili istim nagnućima, bila rastavljena, te jedan nije znao ništa o drugom.

Kako nam je poznato, pokušao je Bartol svoje sreću kod engleskoga kralja i bio je tako sretan, da je njegova ponuda bila odobrena. S toga je otputovao za Španjolsku, da tu radosnu vijest donese svomu bratu; no već je u Francuskoj doznao, da mu je brat otputovao i pače izveo ono, što su naumili bili zajedničkim silama da izvedu. Bartol se zbog toga požurio u Španjolsku nadajući se, da će svoga milog brata zateći još u Španjolskoj, ne bi li bar mogao s njim poduzeti drugo znamenito putovanje. Udes je ipak odredio tako, da je njegov mili Krištof opet sam otputovao, i tek nekoliko dana prije, nego što je on prispio u Kadiks.

Bartola su sada pozvali na dvor, gdje su ga primili sa svjema počastima, koje su iskazane i njegovu velezaslužnomu bratu Krištofu. Kad je skoro zatim stigla vijest od Krištofa, da mu je nužna pomoć i sredstva za život, zakanio se španjolski dvor, da Bartol bude zapovjednikom onoga brodovlja, koje će admiralu nositi živež i pomoć. Bartol je oduševljeno primio tu zadaću i plovio je radosno gonjen vrućom bratinskom ljubavi, da izvrši taj teški zadatak i ogrli svoga milog Krištofa.

Dolazak bratov došao je baš u najzgodniji trenutak. Admiralova bolest i rđavi položaj stvari na Hispanioli upravo je nužno tražio, da na otok dođe tako razborit tako srčan muž, kako je bio Kolumbov brat Bartol. Bila je to velika sreća, jer da Bartol nije došao još u zgodan čas, bio bi posve lako Krištof s cijelom svojom naseobinom za uvijek postradao i sve bi možda propalo bilo. Ova pak nenadana sreća djelovala je tako na Kolumba, da se brzo oporavio i posve ozdravio, i tako mogao učiniti sve, što je bilo nužno, da se prvi naseobinski gradić spase od propasti.

U njegovoj odsutnosti nastao je naime u gradiću besprimjerni nered i metež. Dvije trećine naseljenika poginulo je od različnih pošasti, što no bjesne pod žarkim američkim podnebljem, na koje njegovi ljudi nijesu još bili navikli. Onaj časnik, kojemu je Kolumbo povjerio bio zapovjedništvo nad španjolskom vojskom (bio je to neki Margarita), odmetnuo se u buntovnike, pa jer nije mogao postići svoje svrhe, otplovio s patrom Boilom, svojim sukrivcem, na istoj lađi u Španjolsku. Čete, koje su bile povjerene njegovu zapovjedništvu, porazdijeliše se poslije njegova bijega u pomanje odjele, koji su pojedince, svaki na svoju ruku krstarili po otoku, uznemirivali mirne Indijance, napastovali ih i razbojnički ro-

pili. Zbog toga su se Indijanci napokon užasno razjarili, stali se sakupljati, pa su mnogoga Španjolca umorili.

To su bili nesretni događaji, koji su mladoj naseobini prijetili potpunom propašću. Najgore je bilo, što su tim okrutnim i nepravednim postupanjem napokon otvorili oči ubogim Indijancima, koji su dotle bili tako miroljubivi i sigurni. Sad su i ovi prostodušni ljudi napokon vidjeli, da ih čeka velika nesreća, a možda i konačna propast od tih bijelih ljudi. Dosadašnjim svojim iskustvom naučiše se poznavati svoje nove goste i upravo sa zgražanjem pomišljahu na budućnost; oni su vidjeli, da dalji boravak tih bijelih stranaca na njihovu otoku, koje su u početku primili s tolikim poštovanjem, po uboge Indijance ne znači ništa drugo, već smrt od gladi ili teško robovanje. Indijanci su bili mlitavi, lijeni i nijesu bili vični radu, zato su se zadovoljavali s vrlo neznatnom količinom hrane na dan. Šačica kukuruza i nešto malo pržene kasave ili hranljiva korijenja,* bilo je sve, što su trebali, da se do sita nahrane. Oni su sad na svoje veliko čudo opazili, da jedan jedini Španjolac pojede za jedan obrok više, nego što njih četvorica trebaju za cijeli dan. S toga su držali Evropljane nezasitnim proždrljivcima, koji su k njima samo zato došli, jer su u svojoj domovini već sve izjeli, pa su poput zareznika prinuđeni, da potraže druge zemlje, gdje bi mogli zadovoljiti svojoj nezasitljivoj proždrljivosti. Zaključili su dakle, da onaj živež, što ga imadu još na svojem otoku, ne će dostajati, da još dugo prehranjuju njih i te proždrljive goste, pa da će doskora svi skapavati od gladi i konačno propasti skupa s tim strancima.

Te misli, pa promatranje svakidašnjih nasilja, što su ih Španjolci počinjali, uvjeriše urođenike otoka, da je vrlo nužno, da to nesnosno igo ili sad stresu sa sebe, ili da ga za uvijek nose. I u njih je bilo srčanosti, da se dadu na pokušaj, pa da taj jaram skinu sa sebe. Pograbiše dakle oružje, sjediniše se pod svojim kazicima, a kazici sastaviše od svojih podanika znamenite vojske.

Ovako je bilo, kad je Kolumbo došao natrag u Izabelu. Sve se počelo kretati, sve je naviještalo rat i pustošenje. Svi urođenici (izuzevši Guakanaharija, koji je ostao odan i vjeran Španjolcima) pograbiše oružje i bijahu spremni, da se bore na šačicu svojih tlačitelja. Po kazivanju Španjolaca čete tih Indijanaca iznosile su do sto tisuća ljudi.

Kolumbo se preplašilo, ali ne toliko od velike pogibli, što je prijetila njemu i prvomu gradu njegovu, koliko se prepao od nepravda, kojima su kršteni Španjolci, njegovi podčinjenici, tako ogorčili miroljubive Indijance. Lijepe njegove sanje i nade, da će ljubazan i prijateljski postupak Španjolaca skloniti te uboge neznabošce, da prime krćanstvo, raspršiše se sad sasvim i on je vidio, na veliku svoju žalost, da će morati počiniti strahovito krvoproliće na nedužnim ljudima, koji nijesu ništa drugo skrivili, već što su branili svoje vlastništvo, svoju slobodu i život svoj od nasilnih i nepravednih tuđinskih razbojnika.

U tom žalosnom stanju pohodio je Kolumba njegov vjerni i odani Guakanahari i uvjeravaše admirala o svojoj sućuti i o svojem nepokolebivom prijateljstvu. Taj stalni prijatelj Evropljana uvijek je štitio i zakriljivao Španjolce, zato su mu bili neprijatelji svi ostali kazici. Tim je upravo toliko nevoljom prinuđen, koliko i ljubavlju bio prisiljen, da pristane uz Španjolce. Kolumbo mu je za to bio zahvalan, pa su obojica sjedinili svoje sile proti zajedničkomu dušmaninu

---

* Kasava ili maniok je biljka, visoka od prilike četiri stope, imade vrlo široko lišće i prilično debelu stabljiku. Korijenje je toj biljci nalik na repu, te je najmanje šest palaca debelo. To krijenje, ako se jede sirovo, nezdravo je i vrlo netečno, no ako se smrvi, dade se iz njega istisnuti neka vrsta brašna, koja se može posušiti na suncu ili kod vatre. Tako posušeno brašno daje posebnu vrstu kolačića, koji su jako tečni, a što je glavno vrlo hranljivi.

ŠPANJOLCI POTUKU UROĐENIKE. KOLUMBA OCRNIŠE U ŠPANJOLSKOJ. ON SE VRAĆA U EVROPU, A NA POVRATKU PREPATITI MU JE VELIKU NEVOLJU.

Obadvije vojske stajahu u bojnim redovima i strahoviti trenutak bio je blizu, da odluči o životu Španjolaca i slobodi Indijanaca.

Na jednoj strani stoji sto tisuća Indijanaca, oboružanih toljagama, drvenim mačevima, sulicama, ražnjevima i strjelicama, kojih su vršci imali šiljke ili od ribljih kosti ili od kremena. Na drugoj strani stoji samo do dvije stotine evropskih pješaka i dvadeset konjanika, kojima je u pomoć došla šačica urođenika pod zapovjedništvom Guakanaharija. Razlika je bila golema, no što je toj šačici Evropljana brojno manjkalo, nadoknađivala je ratna vještina, oružje, konji, psi, kojima se valjalo oboriti na Indijance kao na divljač.

Opasnost je bila jednako velika na jednoj i drugoj strani, i nije se znalo, kako će se svršiti taj neizbježivi sukob.

Kolumbo je bijesno napao na Indijance i grmljavina mušketa, rzanje konja i lavež pasa zadade zatečenim Indijancima takav strah, da su poslije neznatnoga, neurednog otpora nagnuli u strašan, očajan bijeg. Silesija ih padne od španjolskih mačeva, mnogo ih zgaziše konji, mnogo izmrcvariše veliki psi, a nebrojeno ih dopade ropstva. Ostatak Indijanaca razbježa se po šumama i gorama.

Tako je dakle bilo odlučeno, da taj nedužni narod podloži svoju šiju jarmu evropskoga robovanja. Kolumbo se požurio, da upotrebi svoju pobjedu; on je prošao svu zemlju i gdjegod se pojavio, podložilo mu se sve bez najmanjega otpora. Za nekoliko mjeseci pao je sav otok, koji je bio bogato napučen, pod španjolsko gospodstvo.

Međutim su Margarita i pater Boil, dva zakleta neprijatelja Kolumbova, prispjela u Španjolsku. Kolumbo je dobro znao, da te dvije crne duše ne će žaliti truda, da njegove zasluge na svaki način umanje, pa je vrlo dobro znao, da kralja Ferdinanda, od naravi vrlo sumnjičava, ne će biti teško uvjeriti, da sva ta nova otkrića ne vrijede baš mnogo. Kolumbo je dakle naslućivao, da se proti njemu diže bura, koja bi ga za cijelo mogla oboriti, ne pokuša li za vremena, da je odvrati od svoje glave.

Jedino je sredstvo bilo, da španjolskomu dvoru pošalje što znatniji dokaz bogatstva otkrivenih zemalja, što je na dvoru obećao, a da to uzmogne postići, bio je prisiljen, da jadnim Indijancima nametne neobične velike danke.

Kolumbo je dakle zapovjedio Indijancima, da oni, koji obitavaju u zlatonosnim krajevima svaki četvrt godine donesu stanovitu količinu zlatnoga zrnja, svi ostali pak da u isto vrijeme donesu po 25 funti pamuka. To je bilo daleko više, nego su ubogi Indijanci mogli smoći. Jer su od malih nogu bili vični provoditi bezbrižni, mirni život uz vrlo neznatan rad, učinilo im se neizmjerno teško, da po čitave dane kao robovi traže zlatno zrnje i pripravljaju vunu, od koje je zaliha svakim danom bivala naravno sve to manja. A i tim nesretnicima nije ništa moglo pomoći. Zapovjed je bila stroga izdana, a nesmiljeni i okrutni Evropljani zahtijevali su s neumoljivom strogošću, da se izvrši.

Ipak uza sve svoje nastojanje nijesu Indijanci mogli dobaviti toliko zlata ni toliko vune, koliko im je bilo naloženu, pa jer su ih Evropljani s najvećom oštrinom silili, da ispune dužnosti, zakaniše se u nevolji na očajno djelo.

Držeći Evropljane za strašne izjelice, mislili su ubogi Indijanci, da će ih jedino tako prisiliti, da otiđu s njihova otoka, ako ih na to prinuka glad, a to da će postići samo tako, opustoše li svoja polja, na kojima siju kukuruz i kasavu ili maniokovo korijenje. Sporazu-

mivši se o tom, stanu složno pustošiti svoja polja, a zatim pobjegoše u nepristupne gore, gdje su za svoje prehranjivanje našli samo neke divlje plodove i različno korijenje; no ti nesretnici budnu u tim gorama žrtve svoje vlastite urote.

Doskora su sami oćutjeli svu nevolju od gladi, koju su namijenili bili svojim tlačiteljima. Veliki dio pogine ih upravo od gladi, mnogo ih pokose pošasne bolesti, što se redovito rađaju uz glad, ostali su pak tako bili oslabili, da nijesu ništa mogli raditi, kamo li udovoljiti španjolskim zapovijedima.

Španjolci pak trpjeli su doduše mnogo s te strašne urote, no što vlastitom marljivošću, što novim zalihama živeža, koja im je stigla iz Evrope, bili su još za vremena zaštićeni od posvemašnje nevolje. Nada jadnih Indijanaca, da će se na taj način otresti svojih tlačitelja, izjalovila im se za uvijek.

U to je ona bura, koju je Kolumbo iz daljine naslućivao, zbilja provalila bila. Margarita i pater Boil prikazali su na španjolskom dvoru zemlje, što ih je Kolumbo otkrio tako neznatnima, a vladanje admiralovo ocrtali su tako mračnim bojama, da je španjolski dvor zbilja počeo sumnjati o Kolumbu. Odlučeno je dakle izaslati u zapadnu Indiju jednoga čovjeka, koji će tamo na vlastite oči ispitati stvari, pa se ujedno uvjeriti o Kolumbovu postupku i o svem točno izvijestiti kralja.

Izabraše pak nekoga Juana Aguada. U toga čovjeka nije bilo ni iz daleka onoliko poštenja i čestitosti, pače ni razboritosti, koja se iziskivala za vršenje tako zamašne i znamenite zadaće.

Naduven i ohol naročito sa svojega novog dostojanstva i zaljubljen u svoju osobu, taj je Aguado došao bahato na Hispaniolu i odmah je admiralu dao oćutjeti svoje dostojanstvo. Taj bahati čovjek primio je admirala s prijezirnim smiješkom i pozvao je odmah sve Španjolce i Indijance, ako imadu razloga da se potuže na Kolumba, da dođu pred njega na sud. Pohlepno je primao sve pritužbe na Kolumba ne brineći se ni najmanje, da istražuje uzrok i povod tim pritužbama, da rasudi, jesu li temeljite i opravdane ili krive i lažne. Njemu je bilo samo do toga, da sabere što više pritužbi, kako bi toga čovjeka prikazao u što gorem svjetlu.

Kako nam je poznato, Kolumbo je mogao mnogo toga pretrpjeti, ali ta uvreda, to poniženje ipak mu je dogustilo. S toga naumi, da glavom ode u Španjolsku, da se lično brani pred kraljem i kraljicom i samo njihovoj pravednoj presudi da se pokori.

Smisliv sve misli u jednu naumi, da otputuje što prije. Imenova s toga svog brata Bartola podnamjesnikom na Hispanioli. Vrhovnim sucem imenovao je po nesreći takva čovjeka, komu ne bi bio smio povjeriti toliku vlast, da ga je bolje poznavao. Taj čovjek, koji njegovo povjerenje nije ni najmanje zasluživao, zvao se je Roldan.

10. svibnja 1496. ostavi Kolumbo otok zaplovivši put Španjolske na dva nova broda s 200 ljudi, no da putuje što brže, zakani se ravnim smjerom ploviti u Španjolsku. Na nesreću nije znao, kako će tim produljiti svoju plovidbu. On se za onda morao tek iskustvom naučiti, što danas znade svaki mornar, kako je taj smjer plovidbe zbog opasnih vjetrova veoma tegotan, jer pod tim podnebljem vladaju gotovo neprestance istočni vjetrovi. Sad je općeno poznato, da brodovi, što plove iz zapadne Indije, moraju ploviti nešto sjevernije, ako se žele ukloniti tim neprijatnim vjetrovima.

Kolumbo je doskora osjetio tegobe onoga pravca, što ga je odabrao bio; ali jer nije bio vičan, da uzmakne pred zaprekama, nastavio je plovidbu tim smjerom. To putovanje, na kojem se neprestance trebalo boriti s nepovoljnim vjetrovima, napredovalo je vrlo sporo, pa je Kolumbo nakon tromjesečne plovidbe još uvijek bio između neba i vode, a da nije imao baš mnogo nade tako brzo stići u Španjolsku. Zlovolja zbog toga bila je

samo povećana viješću, da su gotovo sva sredstva za život iscrpljena. Kolumbo je sad znatno smanjio obroke svoje momčadi i davao im je tako malo kruha, da se mornari tim neznatnim obrocima nijesu mogli zasititi; no on je bio jednako oštar, a najoštriji prema samomu sebi, kako je vazda činio, samo da ukloni mogući povod za tužbe i jadikovke.

No i tim vrlo štedljivim užitkom smanjila se zaliha tako silno, da je nevolja i očajanje momčadi raslo od dana do dana. Napokon su mornari bili bijesni od gladi, i to bjesnilo zadahnulo ih je nečovječnom misli, da pokolju Indijance, što su na brodu, i da ih izjedu, ili da ih bar pobacaju u more, kako ne bi morali preostatke hrane dijeliti s tima, po njihovu sudu, sad posve suvišnim stvorovima. No ni u toj velikoj nevolji ne ostavi Kolumba njegovo veledušje i čovjekoljublje, koje je sačinjavalo značajnu crtu njegove duše. On se najodlučnije ustručavao pristati na taj prijedlog i podučavaše svoje bijesne od gladi mornare, da su ti ubogi Indijanci njihovi bližnji, sudionici njihove zajedničke nevolje, i da po tom imadu isto pravo na preostali dio zalihe, kao i oni sami. I Kolumbu je pošlo za rukom, da na kratko vrijeme utaloži bjesnilo svojih mornara; međutim prije nego su ponovno pokušali da stave svoj nečovječni prijedlog, priskočio im je sam Bog u pomoć, jer su domala ugledali kraj svojih jada — naime španjolsku luku.

FERDINAND I IZABELA PRIMAJU KOLUMBA VRLO MILOSTIVO. NJEGOVI NEPRIJATELJI NIJESU USPJELI, DA POTKOPAJU POVJERENJE VLADARA U TOGA ČESTITOGA ČOVJEKA. TREĆI KOLUMBOV PUT GODINE 1498. OTKRIĆE OTOKA TRINIDADA NA UŠĆU RIJEKE ORINOKO.

Uvjeren o svojoj nedužnosti, svijestan svojih zasluga, približio se oklevetani, ocrnjeni obretnik novih svijetova prijestolju svojih vladara, da svoju nedužnost dokaže i obrani se od osvada. No Kolumbo nije trebao ni da riječ prozbori u svoju obranu, jer čim njihova kraljevska Veličanstva ugledaše njegovo pravično obličje, zanesoše se za njega, pokloniše mu svoje neograničeno povjerenje i zastidješe se i sami, što su makar samo na trenutak bili tako lakovjerni, pa se povjerovali njegovim klevetnicima. Kad je napokon predočio mnogobrojne, ponajviše vrlo bogate dokaze o prirodnom bogatstvu, novootkrivenih zemalja, iščeznuo je posljednji tračak sumnje proti njemu i vladari nastojahu na sve načine, da uvredu, što mu je zadana, poprave što većim odlikovanjima.

Sve štogod je Kolumbo predložio, bilo je prihvaćeno. Prava, što ih je stekao s obzirom na otkrivene zemlje, ponovno su potvrđena, a dodana su im i nekoja nova. Kolumbo je pak poglavito nastojao oko toga, da svoju naseobinu na Hispanioli posve i za uvijek učvrsti i za to pošalje onamo što više ljudi, jer ih je trebalo. Naročito je nastojao, da otpremi što više poljodjelaca i obrtnika svake vrste, kako bi ta kolonija u buduće mogla sama podmirivati sve svoje potrebe.

Na žalost sad nije mogao više naći toliko ljudi, koji bi voljni bili, da se s njim prevezu u novi svijet; mnogi su se naime naseljenici vratili u svoju domovinu i pripovijedali svojim zemljacima, da nove zemlje nijesu ni iz daleka tako sjajne, kako se mislilo. Ni tamo nije zlato ležalo gotovo, da bi ga mogao rukama grabiti, već ga je i tamo trebalo naći pa preraditi, a toga se Španjolcima nije htjelo. K tomu je dolazilo još i to, da podneblje na Hispanioli nije bilo povoljno svjema Španjolcima; nekoji se s toga vratiše blijedih i žutih

lica u Španjolsku, pa im se zemljaci rugahu, da su više zlata donijeli na svojim licima nego u džepovima.

Da se nađe dovoljan broj ljudi za naseljivanje na Hispanioli, predlagao je Kolumbo, da se isprazne tamnice, pa da se onamo pošalju zločinci, odsuđeni na robiju ili na smrt, gdje bi se mogli dobro upotrebiti u načetim rudokopljima. Odmah je izdana zapovijed svjema španjolskim sudovima, da sve svoje zločince otpreme na Hispaniolu, i da ih u buduće onamo šalju; ujedno da sve suvišne i nevaljale ljude, lijenčine i druge vucibatine otpremaju u zapadnu Indiju.

Tako je Kolumbo vodio sa sobom u novi svijet mnogo rđavih ljudi, s kojima je naravno imao svu silu neprilika.

Premda je kralj zapovjedio bio, da se brzo obavlja i provodi sve ono, što bi Kolumbo predložio, otezalo se ovajput ipak neobično s opremom novoga brodovlja. Novac, što je obećan bio admiralu, nije se mogao odmah nabaviti, a neprijatelji toga pothvata znali su sve moguće zapreke stavljati, da se samo otegne s opremom brodova i ljudi. Poslove, koji su im bili naloženi, obavljali su s najvećom udobnošću i krzmanjem, i nastojali su vazda, da sad ovo, sad ono uzmanjka, samo da se stvar zategne.

Zato se dogodilo, da su tek mjeseca siječnja godine 1498. dva tovarna broda mogla otploviti na Hispaniolu, a Kolumbo je morao čekati sve do 30. svibnja iste godine, da mogne otploviti sa šest novih brodova, koji su bili vrlo nedostatno opskrbljeni s momčadi i drugim potrebnim stvarima.

Sad je Kolumbo bio naumio zaploviti sasvim drugim smjerom, kako bi našao veliko ono pokno Indije, o kojem je još uvijek sanjao. U toj nakani zaplovi od Kanarskih otoka ravno udilj istim smjerom sve do Kapverdskih otoka, koje su Portugalci bili otkrili.

Otišav s Kanarskih otoka, poslao je polovinu svojih lađa ravno na Hispaniolu, da naseobini odnesu hrane, pa je kapetanima tih brodova naložio, da se onamo žure što brže mogu. Sam Kolumbo plovio je, kako spomenusmo, put Kapverdskih otoka (otoka zelenoga predbrežja). Preploiv uz prvi otok, prozvan slanim otokom, usidrio se Kolumbo pred pustim jednim neplodnim otočićem, koji su Portugalci upotrebljavali u posebnu svrhu. Amo su naime slali sve gubavce iz svoje domovine, da se liječe.

Na tom malom otoku bilo je mnoštvo kornjača, koje onamo plivljahu s afričke obale, da u pijesku toga otočića legu jaja. Te životinje dadu se vrlo lako uhvatiti. Preokrenemo li ih na leđa, ne mogu se maknuti. Portugalci opaziše, da užitak mesa od tih kornjača, pa ispiranjem njihovom krvi najsigurnije liječi od gube. Zato su i slali svoje bolesnike na taj otok, da se liječe.

Osim tih kornjača bilo je na otoku mnogo koza, koje su se rasplodile od osam evropskih koza, što ih je jednom neki Portugalac donio na taj otok. Inače nije bilo na otoku ni debla, ni studenca. Ubogi bolesnici morali su dakle piti usmrdjelu kišnicu, što se je nakupila po jarcima. Na cijelom otoku bilo je samo sedam zdravih ljudi, kad je Kolumbo tamo pristao.

Odatle je Kolumbo plovio sveđer prema jugu pregnuv čvrsto, da ne će prije ploviti na zapad, dok ne dođe do polutnika, t. j. do one crte, koja zemaljsku kuglu dijeli u dvije jednake polovine. Pošto je doplovio po prilici do trećega stupnja sjeverne širine, nadošao je na takvo mjesto u moru, gdje nije bilo nikakva vjetra, da lađe nijesu mogle van samo s teškom mukom dalje. K tomu su sunčani zraci tako okomito upirali u glavu jadnih mornara, da nijesu mogli sebi mjesta naći od velike vrućine. Bačve s vinom rasušiše se i porazbiše, voda se na lađi sva pokvarila, hrana spljesnivila, a lađe same gorahu gotovo od silne žege. Očajavajući mornari mislili su, da će sad na posve izgorjeti.

A što je Kolumbove neprilike i očajnost njegovih slabijih drugova samo još povećalo, bilo je to, da je on trpio od kostobolje, koju je sebi pribavio brigama i nespavanjem. I on je sad ležao u teškim bolima, mučila ga je povrh toga misao na teško stanje njegovih brodova, koje su sunčani zraci udilj još grijali; a što je još gore bilo, nigdje kapi vode, da se ugasi teška žeđ. Napokon se smilova samo nebo njihovim teškim jadima i posla tako obilnu kišu, da se nije moglo stajati na palubi. Tim žega ne postade doduše znatno manja, no momčad je dobila svježe vode, prestalo je ono stanje bez vjetra i nova nada zaokupila je svačije srce. Momčad je vruće molila Kolumba, da ne plovi više prema jugu i on popusti njihovoj želji, te dade okrenuti put jugozapada.

Ploveći tim pravcem više dana, zaori najedanput 1. kolovoza 1498. s jarbola vesela vika: »Kopno! kopno!« To je bila nebeska glazba u ušima ogladnjelih i izmučenih mornara, koji su se uz nebrojene nevolje već tako dugo nalazili nasred morske pučine. Otok, što su ga opazili, isticao se sa svoja tri velika brijega, te ga je Kolumbo nazvao odmah Trinidad ili Trojstvo, a to mu je ime ostalo do današnjega dana.

Otok taj leži nedaleko ušća velike rijeke Orinoko, koja se takvom silom ruši u ocean, da je uz njezino ušće plovidba vanredno opasna. Tu se nagomilaju, lome i skaču valovi s tolikom snagom, da brod lako može potonuti, ili ga valovi mogu baciti o klisure otoka, gdje se mora razbiti. Kolumbo je bio tako nesretan, pa je u taj škripac zapao i trebalo je sve njegove vještine, da iz toga teškog položaja umakne kroz neko morsko tijesno, što ga radi strahovite opasnosti prozva »La Boca del Drago« — zmajevo ždrijelo.

Sad je Kolumbo bio čvrsto uvjeren, da je otkrio veliko kopno, jer nije moguće, da bi otok mogao tako silnu rječinu imati, kakva je bila Orinoko. On je s toga neprestance brodio uz obalu prema zapadu i često se iskrcavao. Pučanstvo toga velikog kopna u mnogom je nalik bilo na urođenike na Hispanioli, samo je u ovih bilo više razbora, više srčanosti, a bijahu i nešto bjeliji onih Indijanaca na Hispanioli. I oni su se kitili zlatnim i limenim pločama, no bili su urešeni i dragocjenim biserjem, koje su najpripravnije zamjenjivali za evropske sitnarije. Kad se jednom Kolumbo iskrcao na obalu, da se naužije svježega uzduha, ne bi li što prije ozdravio, približio mu se jedan od urođenika bez ikakve pratnje. On je povjerljivo pristupio admiralovu boravištu, primakao se Kolumbu, skinuo mu s glave crvenu kapu od baršuna, pa mu mjesto nje metnuo na glavu krunu od zlata. Odatle je Kolumbo sudio, da to mora biti kazik, pa je naložio momčadi, da ga ljubazno i pristojno susreću.

Indijanci su ovdje omatali glave svoje šarenim pamučnim rupcima, a prednje tijelo bilo im je od pasa do koljena prekriveno isto takvom tkaninom. U njih je bila dugačka, ali podstrižena kosa, a oružje im se sastojalo od lukova, štitova i strjelica. Kolumbo bi rado bio dulje vremena ostao tu, da prouči unutrašnjost zemlje, no rđavo stanje njegovih brodova, pa trajno pobolijevanje prisili ga, da se odreče daljega istraživanja i otplovi na Hispaniolu. Na tome putu otkrije otok Margaritu, koji je poslije postao tako glasovit zbog toga, što se tuj vadio biser.

Umoren naporima putovanja i svojom bolešću iskrcao se Kolumbo napokon na Hispanioli, da se tuj neko vrijeme odmori i oporavi zaboraviv na pretrpljene nevolje i brige.

ŽALOSNO STANJE NASEOBINE NA HISPANIOLI. VASKO DE GAMA PLOVI OKO RTA DOBRE NADE U ISTOČNU INDIJU. POTHVAT HOJEDIN. KABRAL ODKRIVA BRAZILIJU.

No za ubogoga Kolumba nije još bio kucnuo časak mira i odmora. Na tome mjestu, koje je odabrao za odmor i oporavu, čekale su ga mnoge nove neprilike, nove brige, nove radnje i pogibli, koje su bile tako velike, da bi uzdrmale i uništile postojanost i drugog zdravoga velikana, kamo li ne će uznemiriti i ogorčiti bolesnoga i slabog Kolumba.

Plemeniti brat Kolumbov, Bartol, osnovao je u odsutnosti njegovoj još jednu novu naseobinu i namjeravao tuj podići novi grad, koji je u slavu svoga oca Dominika prozvao St. Domingo. Taj grad cvjeta i napreduje još i danas i bijaše dugo vremena jedan od najuglednijih gradova Zapadne Indije, pa je po njemu po malo prozva i čitav otok.

Kad je već Bartol osnovao bio taj novi grad, poduzeo je s jednim dijelom momčadi put po onom dijelu otoka, kamo njegov brat još nije dospio bio, a vrhovni je sudac Roldan s ostalima ostao u naseobini. No taj apiki čovjek nagradio je povjerenje stavljeno u njega crnom gadnom nezahvalnošću.

Dugo je već taj čovjek vrebao na zgodnu priliku, da potkopa i obori obitelj Kolumbovu, pa da se učini neovisnim gospodarom otoka. Ta zgoda pružila mu se, kad je Bartol otputovao u unutrašnjost otoka, a veliki njegov brat ne bijaše na otoku. Roldan je tu priliku upotrebio, koliko je samo moguće bilo, pokušao je naime preostale u naseobini Španjolce pobuniti proti Bartolu i njegovu mađemu bratu Diegu, a to mu je pošlo za rukom u toliko, što ih većina zbilja uza nj pristala. Ti otpadnici izabraše Roldana svojim vođom, pograbiše oružje proti namjesniku i pokušaše zauzeti na juriš osnovanu tvrđicu St. Domingo. Ta im se osnova na sreću poremetila tim, što je časnik, komu je straža bila povjerena nad utvrdnim radnjama budno pazio, pa su buntovnici bili prisiljeni, da se povuku na drugi kraj otoka. Tu su pokušali za se predobiti urođenike, i postigli su svoju svrhu vrlo brzo, pa je za nekoliko dana sav otok bio nalik na buntovničko gnijezdo. Kolumbo je u tom žalosnom, zamršenom stanju našao odnošaje na otoku, gdje je mislio naći odmor i oporavu.

A njegova briga povećala se još više tim, što je doznao, da ona tri broda, što ih je s Kanarskih otoka poslao s hranom, još uvijek nijesu došla na Hispaniolu. Činilo mu se najvjerojatnije, da su kojom nesrećom postradali na velikom oceanu.

Međutim su bili na Kolumba ti brodovi kano izgubljeni. Oluja na moru odagnala ih je s pravoga puta i pošto su po različnim nepoznatim morskim pučinama lutali, stigli su nnaposljetku ipak na Hispaniolu, ali baš na obalu, gdje se Roldan nastanio sa svojim buntovnim četama.

Prevejani Španjolac Roldan tajio je pred zapovjednicima tih nadošlih brodova svoje buntovničke nakane, pa ih je vješto nagovorio, da jedan dio svoje momčadi iskrcaju na obalu, jer da će ih on sam povesti u St. Domingo. A ti ljudi ponajviše izmet španjolskih tamnica, kako nam je poznato, nijesu tako brzo saznali pravih nakana Roldanovih, pa su lako i veselo pristali uz njega, jer su se ponadali, da će pod njegovim vodstvom moći po volji pljačkati i robiti. To je bila prva neugodna posljedica Kolumbova savjeta, jer je on prvi savjetvao, da se ti zločinci upotrebe za naseobine u Zapadnoj Indiji.

Nekoliko dana poslije Kolumbova dolaska osvanuše i te tri lađe pred St. Domingom, no velikomu tom, sad ostavljenomu mužu nijesu baš donesli osobitu utjehu. Većina ljudi bila se već odmetula, a sva je hrana bila već gotovo potrošena. Roldan pak, nezahvalni,

objesni Roldan podsmijevao se Kolumbovoj slaboći, pa je svojom odveć očitom premoći tvrdokorno prkosio.

Duboka, gorka zlovolja zaokupila je svu Kolumbovu dušu. — Da je svojoj opravdanoj srdžbi popuštao, on bi bio odmah sa svojom četicom, koja mu je vjerna ostala, navalio na buntovnike, i radije izdahnuo u neravnoj borbi svoju plemenitu dušu, samo da pokara buntovnike, nego da u neradu preživi tu nanesenu mu ljutu uvredu i sramotu.

Srećom za uzdrmanu mladu naseobinu bila je u Kolumba velika, plemenita duša i dovoljno jaka, da nadvlada strasti i ponajprije na ono pazi, što će drugima biti korisno, a ne na ono, što bi koristilo i godilo njegovoj osobi. On se zgražao od same pomisli na građanski rat. Pregnuo je dakle velikodušno, da će pregorjeti tu sramotu, te pokušati, ne bi li nezahvalnoga Roldana i njegove zavedene privrženike s dobra priveo opet na pravi put i pokornost, pa na vršenje dužnosti.

U toj nakani proglasio je ponajprije posvuda, da će se svjema oprostiti, koji se pokaju za svoje nepromišljeno otpadništvo, ako se bez oklijevanja vrate svojoj dužnosti. Isto je obećao i samomu Roldanu, pa ga je osim toga uvjerio i o tom, da će ga pridržati u dojakošnjem njegovu zvanju. Tom svojom milostivom dobrotom postigao je napokon iza mnogih neprilika i neugodnih pregovaranja svoju svrhu doživjevši ujedno tu radost, da je tako opasnu pobunu utaložio, a da nije prolio ni kapi čovječje krvi.

Odmah poslije toga pošalje jednu lađu u Španjolsku, s kojom je poslao španjolskomu dvoru izvještaj, da je otkrio veliko kopno, ujedno je izvijestio o pobuni, koja je zavladala. Poslao je i opet zemaljskih proizvoda, što ih je uzeo s kopna, zatim biserja, zlatne gromade i svu silu rubaca najraznoličnijih boja od finoga pamučnog prediva. Uz te dokaze o prirodnom bogatstvu novoga kopna, poslao je i svoj dnevnik, u kojem je opisao potanko svoju posljednju plovidbu i sve neprilike, što su ga zadešavale na tom putovanju. No i Roldan je sa svojim sukrivcima s istim brodom poslao kralju svoj izještaj, u kojem je ružno ocrnio Kolumba i nastojao da svoj postupak opravda. Na žalost bio je kralj tako nepravedan, pa je više vjerovao buntovnicima nego Kolumbu, premda je iz njegova izvještaja govorila čista pravica, a Roldan je gnjusno lagao i klevetao.

U to je vrijeme portugalski kralj ljuto žalio, što je Kolumbove osnove tako naprečac odbio i tog velikoga muža u prvi mah odsudio. Da tu svoju pogrješku popravi, pregnuo je, da ne će štedjeti troška ni truda, dok napokon ne otkrije tako dugo traženi put u Istočnu Indiju oko Afrike. S tom nakanom dade opremiti znatno brodovlje i predade nad njime zapovjedništvo iskusnomu i zaslužnomu pomorcu Vasko de Gami.

I tomu su pothvatu stale na put ogromne zapreke, koje su se u prvi mah činile nesavladivima. Srećom je Gama bio velik muž, Kolumbova kova, pa se nije tako lako uplašio svake neprilike, već je ustrajno radio o tom, da osnove, jednom već poprimljene, provede do kraja. Njemu dakle nije smetalo, što je kraj nepoznatih afričkih obala, uz koje je plovio, nailazio na opasne klisure i prudove; njemu nije smetalo, što je sunce svojim okomitim zrakama strašno padalo na brodove prijeteći, da će ih sažgati; njemu nijesu smetale oluje ni nepogode, koje su mogle njegove rđavo sagrađene lađe razbiti. Proti svjema tim poteškoćama borila se njegova nepokolebiva srčanost; on ih je sad nadvladao i stigao napokon do skrajnjega rta Afrike — naime do »rta dobre nade«. No to je bilo samo kratko pokojište za smioni duh odvažnoga Game. Odatle je on plovio dalje na drugu obalu Afrike sjevernim smjerom i stigao napokon do grada Melinde, što je na obali Zanguebara.

Silno se začudio Vasko de Gama, kad je tu mjesto divljih ljudi, što ih je sretao po svjema afričkim obalama, na jednom našao prosvijetljen narod, u mnogom nalik na Azi-

jate. Taj narod trgovao je s inozemstvom, bio je Muhamedove vjere i poznavao mnogo umijeća, što su običajna i kod prosvijetljenih naroda.

Zadovoljan sa svojim dosadašnjim uspjehom i u čvrstoj nadi, da će njegovo poduzeće ovjenčano biti uspjehom, zaplovio je dalje, pa je napokon doživio sreću, da je dne 20. svibnja 1498. došao konačno do svoga cilja, stigao je naime na indijsku obalu. Iskrcao se u gradu Kalkutu na malabarskoj obali.

Vasko de Gama zadivio se bogatstvu te zemlje. Tu je bilo u izobilju sviju onih dragocjenih proizvoda, što su tako dragi Evropljanima; no on se čudio još više uređenoj državi i vrlo znatnoj prosvjeti pučanstva. Nesrećom nije na svojim lađama imao ništa takva, što bi mogao dati u zamjenu za dragocjenosti te zemlje, jer se ti Indijanci nijesu mogli zadovoljiti s onim sitnicama, što su ih tako oduševljeno i radosno primali divljaci. Zato nije dugo boravio na toj obali, već je pohitio natrag u domovinu, da svoga kralja obavijesti o sretnom svršetku svoga velikog i teškog pothvata.

Tako je dakle gotovo u isto ono vrijeme, kad je Kolumbo otkrio novi svijet, svezan pomorskom vezom s Evropom drugi veliki dio svijeta, Evropljanima doduše već od prije poznat, ali do toga doba slabo koristan po njihovu trgovinu i prosvjetu. Od toga doba teklo je u Portugalsku silno bogatstvo iz neiscrpivoga vrela indijske riznice, pa su Španjolci zavidnim okom promatrali to ogromno bogatstvo, što su ga njihovi susjedi crpili iz Indije, a njihova dosadašnja otkrića nijesu još ni toliko donesla, da naknade ogromne troškove za mnoge brodove.

Sad je preotela maha silna pohlepa za otkrićima i širila se sve to više. Kraljevi i republike, plemići i građani, svi su htjeli pokušati sreću, svi su htjeli spremati brodove, pa ili sami poći na nova otkrića ili slati svoje pouzdanike, da mjesto njih traže nove zemlje i nova bogatstva.

Onaj srčani vitez Hojeda, koji je pratio Kolumba na drugom njegovu putovanju, nagovorio je nekoliko trgovaca u Sevilli, da mu opreme četiri broda, pa ih pod njegovim zapovjedništvom pošalju na nova otkrića. Oni su zamolili za dopuštenje, da smiju otploviti radi novih otkrića, a to bi im podijeljeno tako, da o tom nijesu Kolumba ni pitali, premda se to protivilo ugovoru, što ga je dvor sklopio s Kolumbom. Biskup Badajos, ministar španjolskoga kralja za zapadnoindijske poslove, ujedno ogorčeni neprijatelj Kolumbov, na koga je iz dna duše mrzio, nije se zadovoljio tim, što je tako uvrijedio toga velikoga muža, već je Hojedu dao još i Kolumbov dnevnik i pomorske zemljovide, kako bi se njima koristio na svojem putovanju.

Toga Hojedu pratio je na toj plovidbi neki talijanski plemić Amerigo Vespucci, ili kako ga latinski pišu, Americus Vesputius.

Budući da se Hojeda strogo držao Kolumbova dnevnika, prispio je i on na otok Trinidad, pa u zaliv Paria, odatle je nakon mnogih nepogoda stigao u Hispaniolu, gdje se združio sa zloglasnim Roldanom. No kad je ovaj i njega izdao, vrati se Hojeda u Španjolsku.

Putovanje Hojedino, koje nema osobitoga značenja, opisao je gore spomenuti Americus Vesputius. Još se ni sada ne zna, u kojem je svojstvu taj plemić pratio Hojedu, sam Vesputius tvrdi, da putuje po nalogu krune. U svojim putopisima nije baš bio istinoljubiv; on je odveć precjenjivao sama sebe; no iz njegovih se spisa vidi, da se vanredno radovao svakomu otkriću, i da je u njega bilo mnogo smisla za prirodne krasote. Sam Amerigo Vespucci nije predlagao, da se novi svijet nazove njegovim imenom (tako tašt nije bio), već se tek poslije njegove smrti za Zapadnu Indiju poprimilo, najprije pojedince, a poslije općenije, ime »Americi terra«, jer je zemlja ponajviše upoznana bila iz njegovih putopisa.

Tako se dogodilo, da taj novi svijet nije dobio ime onoga, koji ga je otkrio kako bi moralo biti, već je prozvan po onom, koji ga je prvi opisao.

Da se Gamino otkriće puta u Istočnu Indiju što više upotrebi, dao je portugalski kralj opremiti čitavo brodovlje, koje je natovario prerazličnim evropskim stvarima, da se njima tamo trguje. Zapovjednikom toga brodovlja imenovan bi neki pomorac Kabral. On je doznao, da je plovidba uz afričku obalu nesigurna i opasna, pa zato je zaplovio u zapadno more. Tako je na veliko čudo svoje i svojih drugova osvanuo jednoga dana pred obalom ogromnoga kopna.

Kabral je otkrio tako slučajno lijepu i bogatu Braziliju, pa je brzo u ime portugalskoga kralja tu zemlju i zauzeo, odaslav u domovinu jednu od svojih lađa, da tu ugodnu vijest javi zemljacima Kabralovim.

Tako je pomalo otkriven jedan dio Amerike za drugim, pa se sve više i više potvrđivalo, kako su Kolumbove slutnje, na kojima je njegov pronicavi duh svoje velike osnove gradio, bile opravdane i sigurne.

KOLUMBA OCRNIŠE NA ŠPANJOLSKOM DVORU. BOVADILLU ŠALJU U ST. DOMINGO, DA VODI ISTRAGU. ON OKUJE KOLUMBA U VERIGE, PA GA SAPETA OTPRAVI U ŠPANJOLSKU. KOLUMBO SE OPRAVDA PRED KRALJEM I KRALJICOM. OVAND PLOVI S 32 BRODA U OTKRIVENE ZEMLJE.

Kolumbo je doduše znao sretno ugušiti nemire, što su buknuli na Hispanioli, ali tim nije postignut ni iz daleka trajni i sveopći mir. Nezadovoljstvo i nesloga tinjaše još pod pepelom. Roldan, premda se prividno pokorio i vratio k svojim dužnostima, nije ipak propustio nikoje prilike, da Kolumba i njegov postupak okleveće kod španjolskoga dvora. Kolumbov ugled znatno je pao na otoku zbog njegove dobrote i popustljivosti, koju su držali slaboćom, a tomu je bila posljedica, da je sad u ovoj, sad u onoj pokrajini buknula buna i dobromu Kolumbu zadala toliko neprilika, da nije mogao misliti ni na to, da se obrani pred španjolskim dvorom, a ni na to, da poduzme nova putovanja radi daljih otkrića. I on i braća njegova morahu neprekidno stajati pod oružjem, a svakidašnje neprilike i brige podgrizahu i onako slabe sile toga muža, koji je doista trebao, kako za tjelesnu tako i za duševnu okrepu što više mira i počinka.

Ali ne samo ovdje na Hispanioli, gdje je glavom boravio, nego i u Španjolskoj, gdje ga nije bilo, trebalo je da oćuti teške udarce okrutne sudbine. Dok je Kolumbo posljednje ostatke svojih sila upotrebljavao za to, da na Hispanioli uspostavi mir i red, dok je uz vječne neprilike uvodio najmudrije uredbe, otkrivao rudnike, koji su imali u velike zadovoljiti pohlepi njegovih drugova i očekivanjima njegovih poglavara, digla se u samoj Španjolskoj strašna bura proti njemu.

Roldan i njegovi privrženici učinili su sve moguće, da od sebe odvrate svaku krivnju za velike nemire i nerede u Hispanioli, i da za sve okrive ubogoga Kolumba. Istodobno vratiše se u Španjolsku mnogobrojni nezadovoljnici, koji su mjesto očekivanoga bogatstva i sreće našli nesreću i siromaštvo na Hispanioli.

Svi ti očajnici držahu Kolumba jedinim uzrokom i začetnikom svojih razorenih nada i nevolja i grdahu ga i proklinjahu po svoj Španjolskoj, kamogod su došli. Moćni Kolumbovi

neprijatelji nagovarali su te nesretnike, da se pritože kod kralja i kraljice, i da svojim izmišljenim tužbama zahtijevaju od vladara odštetu za pretrpljene nesreće. Dronje i prnje, u kojem su obučeni hodali, pobudivahu spram njih smilovanje i podjeljivahu njihovim tužbama sjenku istine. Kadgod bi se kralj i kraljica pojavili u javnosti, znali su neprijatelji Kolumbovi zgrnuti na rpe takih plaćenih nesretnika, koji su se bacali pred noge njihovim Veličanstvima proseći milost za se i zazivajući osvetu na Kolumba. Kakvo dakle čudo, da je sumnjičavi kralj naposljetku povjerovao njihovim osvadama? Možemo li se čuditi, da se napokon i kraljica dala zanesti, te odsudivala Kolumba, — ona kraljica, koja je dotle postojano bila jedina njegova zagovarateljica i braniteljica?

Zato zaključiše Ferdinand i Izabela, da ponovno pošalju svoga povjerenika u Zapadnu Indiju, koji će istražiti postupak Kolumbov. Kolumbovi neprijatelji preporučiše za to Franju Bovadillu, pa je njemu zbilja i povjena bila ta znamenita zadaća. Punomoć, što su je dali tomu Bovadilli, nije glasila samo onamo, da sruši Kolumba, nego je ona u duši toga nesavjesnoga čovjeka naravno budila opaku želju, da ga svrgne na svaki način, makar bio i nedužan. Njemu su naime naložili, da Kolumba liši časti, pronađe li, da je nepravedno postupao, i da sam preuzme vrhovno namjesništvo na Hispanioli.

Bovadilla je bio ovlašten, da zauzme sve tvrđave, brodove, skladišta i vlasništvo svake vrste, da dijeli i odlučuje o svjema službama, da zapovjeda svjema onima, bili u kojem mu drago zvanju, bili ma kojega staleža, da smjesta putuju u Španjolsku na odgovornost pred kralja, o kojima se može ustvrditi, da su po mir i poredak na otoku opasni. Na žalost je Bovadilla bio potpuno nesposoban, da izvrši tako znatno zvanje; bio je to slab, drzovit i bahat čovjek, koji se strašno uzoholio s te kratkotrajne moći, što ga je tako nezasluženo zapala. Bovadilla je bio bolestan naduvenac, pa je Kolumba već unaprijed držao zločincem.

Upravo kad je taj nesretnik prispio na Hispaniolu, pošlo je Kolumbu za rukom uzpostaviti mir i red u svjema pokrajinama na otoku. Nezadovoljnicima je bilo zadovoljeno; svi Španjolci i Indijanci pozvani su na pokornost i poštovanje zakona, najizdašniji rudnici bili su otvoreni, a započeto je sretno i obdjelavanje zemlje.

Kad je Bovadilla prispio u St. Domingo, boravio je admiral u jednoj zapadnoj pokrajini na otoku, da podijeli neke najnužnije naloge. Pravičnost i shodnost zahtijevale bi, da se pričeka na njegov povratak prije, nego će se poduzeti štogod proti njemu. Ali što je takvu nečovjeku, kakav je bio Bovadilla, bilo do pravice i shodnosti? Ta on nije došao na Hispaniolu, da sasluša opravdanje Kolumbovo, već da ga odsudi i njegovo mjesto sam zauzme.

Čim se dakle iskrcao na kopno, dade se odvesti u admiralovu kuću i očituje, da je ta kuća odslije njegova. Zatim prisvoji sebi sve dobro, što ga je u admiralovoj kući našao. Poslije toga proglasi javno, da ga je kralj poslao neka svrgne namjesnika i pruži zadovoljštinu svjema, koji imadu razloga, da se na njega potuže. No ni to mu nije bilo dosta, nego je pustio iz zatvora sve one ljude, koje je Kolumbo morao dati zatvoriti, te ih je pozvao, da se potuže na svoje nepravde.

Sve to bilo je već samo po sebi okrutno i nepravedno, ali to sve nije još ništa prema onim gorkim nepravdama, što ih je taj nepravedni sudija poduzeo ća proti osobi ovako nepravedno poniženoga otkrivača novoga svijeta.

Besramni Bovadilla poslao je Kolumbu poslanika s nalogom, da se odmah potrudi pred njega na sud i da odgovara za svoja nedjela. Ujedno mu posla kraljevo ručno pismo, kojim mu se nalaže, da čini sve, što će mu naložiti kraljev punovlasnik.

Grom iz vedra neba ne bi se mogao strašnije i nesmiljenije dojmiti putnika, koji misli, da je posve siguran, nego što je ta neočekivana vijest djelovala na Kolumba. On nije vjerovao svojim očima; još jednom pročitao je to nesretno pismo, što je bilo zaprljano tim strahotama, ali drugojačije nije bilo. On, čovjek s puno zasluga, svijestan da nije počinio nikakva zločinstva, znajući samo da je otkrio novi svijet, on dakle da osvane pred tim nevrijednim sucem, koji ne zaslužuje ni da skine prašinu s njegove obuće. Kolumbo je škrinuo zubima od zlovolje i duboko osjećane tuge i uvrede.

Pa ipak nije ni časka oklijevao. U njega je bilo naoružane momčadi, uz njega je bio vjerni brat Bartol, pa bi mu bilo lako, da nađe za se još više pristaša, da tomu neopravdanomu sucu odgovori mačem u ruci. Ali njegova velika duša preziraše svako sredstvo obrane, koje ne bi bilo u skladu s pokornošću prema svojim višim, koju je bio dužan i onda, kad su ga obasuli tolikom nepravicom. Kolumbo nije ni časka oklijevao, već je odmah krenuo bez prigovaranja u St. Domingo, da čuje mirno svoju osudu.

Čim je došao u grad, ubavijestiše o tom Bovadillu. »Bacite ga u okove!« poviknu ta neman ne davši mu ni da pred njega dođe; »i odvedite ga odavle!« Ta zapovijed izvršena bi bez oklievanja. Kolumba sputaše u lance i odvukoše na brod u zatočenje. Tako je nagrađen muž, kojemu bi stari Grci i Rimljani, da je u njihovo doba živio, podizali spomenike za njegove neizmjerne zasluge, te ga častili božanskim počastima, podizali mu slavoluke i hramove.

Nevinoga Kolumba okovaše u lance, pa ga na sramotni način odvukoše iz zemlje, koju je svomu kralju pribavio s tisuću tegoba, neprilika i s opasnošću vlastitoga života. Sad ga vidimo opet u nevolji, gdje s tihim dostojanstvom prima taj posljednji udarac nesmiljena udesa i njegovo muževno držanje svjedoči najrječitije o njegovoj nedužnosti i plemenitoj mu duši. Sad ga odvedoše, no čaša gorkih patnja još nije bila ispražnjena. Njegova strpljivost trebala je da podnese još i daljne kušnje. Bovadilla još nije dostigao bio vrhunac okrutnosti.

On je znao, da će njegov plemeniti uapšenik samo na polak trpjeti, dok bude jedini stradalac u svojoj obitelji, i dok mu braća ostanu na slobodi. Trebalo je dakle i njih sapeti, a da jedan drugoga ne mogne tješiti u nevolji, dao je nečovječni Bovadilla zapovjediti, da svaki od njih bude na posebnom brodu. Zatim je proti svoj trojici poveo parnicu, te ih odsudio na smrt. Srećom nije u toga zlotvora bilo smionosti, da svoju gadnu osudu dade ovršiti, jer se bojao odgovornosti. Nadao se ipak, da će moćni njegov prijatelj i zakleti dušmanin Kolumbov, Badajos, uznastojati o tom, da se smrtna osuda izvrši. Zato je naumio uapšenike sa spisima o raspravi poslati u Španjolsku.

Jedva je kapetan, koji je imao Kolumba i braću mu prevesti u Španjolsku, razapeo jadra, pristupio je pun milosrda i štovanja k svomu plemenitomu zatočniku i htio da mu skine okove. No Kolumbo ne htjede pristati na ponudu kapetanovu. »Ostavite,« odgovorio mu Kolumbo. Ti su mi okovi nametnuti na zapovijed mojih poglavara; oni mi ih jedini mogu skinuti i ja želim, da se oni uvjere, da sam i sada kao i prije pokoran.« I Kolumbo ostade u okovima sve, dok nije došao u Španjolsku.

Bovadilla je zapovjedio bio, da se uapšenici odmah, čim stignu u Španjolsku, izruče Badajosu, kako ne bi bilo prilike, da u svoje dosadašnje pokroviteljice i zaštitnice, kraljice Izabele, mole za milost. No neki pošteni pilot, po imenu Martin, komu se silno ražalila nezaslužena sudbina Kolumbova, ostavi potajno brod i požuri se, da kraljici preda pisamce, što joj ga je Kolumbo napisao bio. U tom pismu izvijestio je Kolumbo kraljicu o svem, što se dogodilo.

Kraljevski dvor začudio se toj vijesti, jer nitko nije mogao ni pomisliti, da će Bovadilla tako gnjusno na zlo upotrebiti izdanu mu punomoć. Dvor je spoznao taj nedostojni postupak spram velezaslužnoga muža i naslućivao, kako će se sva Evropa s punim pravom zgražati nad tim gnjusnim činom. Odmah je poslan skoroteča s nalogom, da se Kolumbo i njegova braća stave na slobodu.

Ujedno je Kolumbo pozvan na dvor, pa mu priposlaše i novaca, da se može pristojno obući i na dvoru pojaviti onako, kako to dolikuje njegovu ugledu i staležu. Kolumbo je ispunio želju plemenitog vladarskoga para i došao na dvor.

Kad je stupio u osbu, u kojoj su ga čekali kralj i kraljica, baci im se taj mučenik pred noge. Duboko osjećana nepravda, što ju je morao pretrpjeti, nije mu dopustila, da govori i trebalo je više vremena, da se sabere. Napokon se osokoli, okrijepljen čuvstvom svoje nedužnosti, i stane se braniti od kleveta svojih zlobnih protivnika. Kolumbo je govorio dostojanstveno dugačak govor, kojim je svoju nedužnost tako nesumnjivo dokazao, da su mu Ferdinand i Izabela posve vjerovali. Oni su mu očitovali svoju sažalbu zbog svega onoga, što se dogodilo i uvjeravali su ga, da je to učinjeno bez njihova znanja. Da svoja uvjeravanja još više potkrijepe, svrgnuli su Bovadillu s časti i nastojali da Kolumba cjelivanjem i obećanjima utješe i osokole.

Kad se radilo o tom, da se imenuje namjesnik, koji će u Hispanioli nadomjestiti nevrijednoga Bovadillu, pokazalo se opet, kako je dubok korijen uhvatilo nepovjerenje kralja i kraljice, što im je zadahnuto bilo proti Kolumbu. Oni su mislili, da su se dovoljno obranili od prigovora nepravde proti njemu, ako su javno opozvali sve, što je Bovadilla učinio, ali njima se činilo opasno, da postave toga čovjeka natrag u sve njegove časti. Opasno im se činilo zato, što su mu bili dužni zahvalnost, a pokazali su se spram njega neizmjerno nezahvalnima, pa su se bojali, da im se ne osveti. Kod dvora su dakle na sve moguće načine oklijevali s njegovim imenovanjem, smišljali su pače vrlo laskave isprike i napokon su naprosto imenovali namjesnikom u Zapadnoj Indiji Nikolu Ovanda, komu je povjereno brodovlje od 32 lađe s 2500 osoba. Među tim putnicima i naseljenicima bilo je mnogo osoba iz najuglednijih porodica čitavoga kraljevstva. Taj put poniješe naseljenici sa sobom sve potrebne stvari, što su bile nužne za napredak i trajno uspijevanje prve naseobeničke države.

Uzalud se Kolumbo pozivao na prava, što su njegovoj porodici već u početku pothvata bila obećana i zajamčena za uvijek, uzalud se tužio na novu nepravdu, što mu je učinjena tim, da ga nijesu ostavili u dojakošnjem zvanju, već su ga kao zločinca gonili iz službe Njegovim pritužbama uklanjahu se kojekakvim ishitrenim izgovorima.

Kako su kratkovidni ljudi u opće slabo cijenili Kolumbove zasluge, svjedoči i ova zgoda: Kad su ga kod neke časti nazdravili i slavili njegove zasluge radi otkrića novoga svijeta, prodrznu se neki gospodin prigovoriti tomu dodajući, da je to bila čisto laka stvar, koju bi i mnogi drugi mogao bio učiniti. Kolumbo ustane na to i progovori da podnipošto ne će pripisivati sebi u zaslugu ono, što je djelo samo Providnosti božje, ali ipak na stavljeni prigovor, da mu valja opaziti, kako nam se u svijetu mnogo toga čini samo radi toga lakim, jer je to netko drugi već ovršio. Zamoli zatim jaje i pozva sve prisutne, da ga kušaju postaviti na stol, tako, da osovljeno stoji. Svi pokušahu, ali nikomu to ne pođe za rukom. Na tu uzme Kolumbo jaje, udri njim lako o stol, a ono se ponešto ulomi i ostane osovljeno. »E tako je lako, tako smo mogli i mi!« poviču svi. A on im odgovori: »E pa kad ste mogli, zašto nijeste uradili!«

Kolumbo je ostao zapostavljen; on je ćutio opravdanu zlovolju zbog nove uvrede i nije više tajio svoga nezadovoljstva. Kamogod je išao, nosio je uvijek uza se one okove, u

koje su ga okovali bili, u dokaz crne nezahvalnosti za njegove velike zasluge. Ti su okovi uvijek visili pred njegovim očima, naredio je pače, da se po smrti sahrane s njim u grobu.

Ipak ne bi bilo u redu, da se španjolska vlada posve odsudi zbog nepravičnosti i prikori s nezahvalnosti. Bilo je mnogo razloga, koji su vladara nukali, da Kolumba još neko vrijeme ostavi u Španjolskoj. Nije bilo shodno, da bude odmah poslan u pokrajinu, gdje je bilo toliko nereda i nezadovoljstva, dok ne utrne staro neprijateljstvo, što je uvijek tu tamo tinjalo. Kolumbo je bio vrlo oduševljen čovjek, pa kako je znao svladati sve nepogode, tako se zbog svoje zanesenosti zapleo u mnoge neprilike. Njegova bujna i živa mašta risala je mnoge stvari odveć krasnim bojama, pa se često dogodilo, da je poslije toga slijedilo razočaranje. Tako je Kolumbo sebi umišljao, da je njegovo otkriće naviješteno u očitovanjima sv. Ivana i proročanstvima Izaijevima, da je našao raj zemaljski; on je osim toga snatrio o općoj križarskoj vojni za osvojenje svetoga groba Isusova. Zar nijesu dakle kraljevski supruzi donekle pravo činili, što su ga zadržali na neko vrijeme u Španjolskoj, da ne škodi samomu sebi?

OVANDO POZIVA DRZOVITOGA BOVADILLU NA ODGOVORNOST. KOLUMBO PODUZIMLJE GODINE 1520. SVOJE ČETVRTO PUTOVANJE.

Još nigda nije bilo tako veliko brodovlje poslano u Zapadnu Indiju, kao ovo, što je bilo povjereno Ovandu, novomu namjesniku na Hispanioli.

Sa znatnom silom od 32 broda i 2500 ljudi otplovio je Ovando put novoga svijeta, a Kolumbo je sa svojom boli morao ostati kod kuće, pa gledati, kako su poslani drugi da žanju ono, što je on uz tešku borbu i pogibao života zasijao. Kako ga je to boljelo, kako ga je vrijeđalo, gdje ga silom sustavljaju na njegovu slavnom putu i čine nesposobnim, da svoju veliku osnovu novih otkrića posve izvede! No Kolumbo nije poznavao nakane svojih inače sklonih mu vladara; zato je njegova bol bila neopisiva.

Nedugo nakon toga, što je Ovando 15. veljače 1502. otplovio put Zapadne Indije, digne se na moru strahovita bura, koja je čitavo brodovlje na različne strane raspršila. Po Španjolskoj se pronosio glas, da je brodovlje propalo. Kralj i kraljica bijahu neizrecivo žalosni s te vijesti, jer su držali, da je poginulo njihovih najboljih i nasrčanijih podanika, pa su se posve zatvorili na više dana u kraljevskom dvoru. Srećom se ta vijest nije potvrdila. Brodovlje je sretno izdržalo buru; samo je jedan brod propao, a ostali su sretno prispjeli na Hispaniolu.

Ovando je prispio na otok još u pravo vrijeme. Da ga nije dulje vremena bilo, bila bi zacijelo tamošnja mala naseobina s nepravične i lude uprave besavjesnoga Bovadille posve propala. Taj nitkov, koji je svoju vlast postigao gnjusnom nepravednošću, mislio se u vlasti održati time, bude li se nedopuštenim sredstvima ulaskao puku. U toj nakani opozvao je sve mudre odredbe, što ih je Kolumbo i dopuštao, da svatko živi drsko i razuzdano, kako mu se hoće. Njegov predšastnik nastojao je, da uboge Indijance očinski zaštiti od sviju nepravda i tlačenja Španjolaca, Bovadilla naprotiv izručio je nesretne urođenike onim krvopijama na milost i nemilost. On je dao pobrojiti sve Indijance i podijeliti ih među svoje pohlepne privrženike kao robove. Španjolci su te jadnike upotrebljavali u rudnicima, gdje su ih nečovječno nadzirali, pa su neprestance morali kopati zlato. Tegoba toga rada i

okrutno postupanje, što su ga morali podnositi od nadzornika radnje, uništilo je i oslabilo posve te od prirode slabe ljude, pa je trebalo samo još malo, da svi izumru.

Čim je Ovando prispio na Hispaniolu, bilo mu je prvo, da svrgne Bovadillu, te njega i zloglasnoga sudiju Roldana pošalje u Španjolsku, gdje im je bilo odgovarati za bezdušno postupanje. Na kraljevu zapovijed dokinuo je Ovando ropstvo i proglasio Indijnce slobodnima naredivši naročito, da ih nitko ne smije tlačiti ni progoniti. Drzovito živovanje Španjolaca ograničio je novim zakonima, ali im je i u buduće dopustio, da traže i kopaju zlato, no uz uvjet, da polovicu svega, što iskopaju, dadu kralju, kao vrhovnomu gospodaru otoka.

Kolumbo, slomljen teškom tugom, pohađao je međutim od časa do časa kraljevski dvor, gdje još uvijek ne će da čuju njegovih opravdanih tužbi; on ne prosi milost, već samo pravicu, te s ugovorom, što ga je kralj potpisao, zahtijeva, da se ispuni ono, što mu je obećano, da će naime samo on biti potkraljem u otkrivenim zemljama.

Kolumbo je bio uvjeren, da je na posljednjem putovanju otkrio veliko kopno. Njegova dosadašnja bludnja, po kojoj je držao, da ta zemlja mora biti komad Istočne Indije, koja da se proteže ća ovamo, bila je daljnim njegovim opažanjima vanredno uzdrmana, ako i nije bila posve uklonjena. Sad je Kolumbo naslućivao, da bi između toga velikog kopna i Indije mogao biti još jedan veliki ocean, koji rastavlja ta dva kopna.

S velikom je vjerojatnošću nadalje naslućivao, da bi u onom kraju, gdje je Darijski priječac, zemlja mogla biti rastavljena bilo prokopom, bilo morskim tjenacem, kroz koji bi se iz Atlantskoga oceana moglo prijeći u onaj drugi veliki ocean, a po njemu u Indiju!

Njemu se činilo vanredno znamenitim, da istraži, ima li takov prolaz u onim krajevima ili nema. Jer da se takov prolaz nađe, koliko bi kraći i ravniji bio put iz Španjolske preko Amerike u Istočnu Indiju od onoga, što su ga Portugalci otkrili oko Afrike. Bila dakle dako mu drago teška i velika uvreda, što mu ju je zadao kralj Ferdinand, ipak je njegova želja bila, da koristi čovječanstvu daljim otkrićima, bila puno jača od zlovolje, što ju je ćutio zbog nanesene uvrede. Kolumbo je dakle pregnuo, da veledušno zaboravi na sve nanesene mu nepravde i još jednom izloži sijedu svoju glavu svjema opasnostima i poteškoćama novoga putovanja.

Kolumbo je saopćio svoju osnovu dvoru, a dvor je bio upravo oduševljen s njegova prijedloga, jer mu se pružila zgoda, da se izbavi toga muža, koga su svi s prikorom u srcu gledali. Kralj i kraljica, kadgod bi vidjeli toga slomljenog čovjeka, osjećali su teški prijekor, pa su željeli, da im Kolumba nestane ispred očiju. Prihvatiše dakle radosno njegov prijedlog, da uštede premnoge gorke, premda zaslužene časove. Bili su pak uvjereni, da će Kolumbova vještina i ovaj put okrunjena biti lijepim, za njih korisnim, uspjehom. Kralj je odmah izdao zapovijed, da se za to novo putovanje opremi nekoliko ladica.

Ali kakve su to bile ladice! Četiri male, neznatne barke, tek iz daleka nalične srednjim trgovačkim brodićima, bile su sve, što je opremljeno za taj znameniti put. S tim barkama da se Kolumbo zaputi u daleki nepoznati ocean; njima da traži put u bogatu Indiju, odakle bi Španjolska mogla crpsti punom šakom obilno bogatstvo! Kako sićušno sredstvo, da se postigne veliki zamašan cilj!

Drugi čovjek bio bi se odrekao i same pomisli, da s tako neznatnim sredstvima i tako kukavnim barkama poduzme tako daleku plovidbu, no Kolumbo je mislio na svoje prvo putovanje, pa se nije ni sada žacao povjeriti svoj život tim rdavim ladicama, jer ni prve nijesu bile mnogo bolje, a on je ipak njima prebrodio veliko svjetsko more, što je između Evrope i Zapadne Indije. On se dakle odvažno ukrca sa svojim bratom Bartolom i trinaestgodišnjim sinom Ferdinandom, koji je poslije opisao povjest očeva života.

Bilo je 9. svibnja 1502., dakle deset godina poslije prve plovidbe, kad je osijedjeli pomorac Kolumbo otplovio iz luke u Kadiksu prema Kanarskim otocima. Put je njegov ovajput bio vrlo sretan; no njegova najveća lađa zadavala mu je puno neprilika, te se mnogo trudio, da je uz ostale tri lađice goni naprijed. Da se izbavi te lađe, i da je zamijeni s drugom boljom, skrenuo je na Hispaniolu.

Pristavši u blizini otoka pošalje poslanika k namjesniku Ovandu, da mu dojavi uzrok svoga dolaska, ujedno zamoli za dopuštenje, da se smije na Hispanioli na neko vrijeme iskrcati, te se usidriti u luci. Namjesnik je odbio Kolumbovu molbu, jer da to ne smije učiniti, budući da je kralj odredio Kolumbu drugi smjer plovidbe, te mu zabranio ploviti na Hispaniolu. Premda je Kolumbo bio ogorčen zbog te uvrede, on je ipak još jednom opomenuo Ovanda, da se po nekim znakovima, što ih je iskustvom naučio, može gotovo sigurno očekivati žestoka bura na moru; on s toga moli, da mu se dopusti u luci pristati samo tako dugo, dok mine oluja. Ovando je međutim baš namjeravao poslati u Španjolsku znatno brodovlje, zato je Kolumbo i njemu savjetovao, neka pričeka još nekoliko dana, dok nestane glavne pogibli. Namjesnik se nije osvrtao na Kolumbove savjete. Njegova bi prošnja zabačena, njegov savjet prezren, pače su mu se još i rugali govoreći, da je njegova na iskustvu osnovana opomena puko sanjarenje lažnoga proroka.

Kolumbu je ponovno i odlučno bilo zabranjeno da pristane u luku, a brodovlje, što je bilo pod jadrima, zaplovilo je put Španjolske.

Dogodilo se evo još i to, da su onomu čovjeku, komu su morali zabraniti, što su dobili Zapadnu Indiju, koji ju je s teškim mukama otkrio, zabranili doći na otok, kao sumnjivu i opasnu čovjeku. Kolumbova je zadaća bila i ovaj put vrlo znatna, njegov je život i sada imao vanrednu cijenu za Španjolsku, pa ipak su mu Španjolci uskratili utočište od nevremena, što se ne uskraćuje ni tuđincu. Evo opet nove rane, osjetljive, bolne rane Kolumbovu srcu, koje je drugim udarcima hude kobi i odveć izranjeno bilo.

No nebesa su sama strašno osvetila tu uvredu nanešenu dičnomu starcu. Oluja, koju je navijestio, banula je u istinu. Kolumbo se pripravio na nju i time spasao svoje lađice. Naprotiv ono veliko brodovlje, što je zaplovilo u Španjolsku, postao je plijenom bijesnih morskih valova; samo se nekoliko brodova spaslo. Roldan i Bovadilla, koji se ukrcaše s tim brodovljem, našli su skupa sa svojim ogromnim bogatstvom, što su ga na otoku nagrabili, svoj grob u bijesnim valovima. Bili su tako naplaćeni za svoje gnjusno vladanje. Najčudnovatije bilo je u toj zgodi, što se posve sačuvalo Kolumbovo blago, poslano tom prigodom u Španjolsku premda je baš zato, što je bilo Kolumbovo, natovareno bilo na najslabiju lađu.

Taj čudnovati događaj djelovao je užasno na praznovjerne ljude onoga vremena. Mjesto da se dive božjoj providnosti, koja nevidljivom rukom upravlja ljudskom sudbinom, došli su na ludu misao, da je Kolumbo čarobnjak, koji je s pomoću moćnih duhova izazvao tu oluju, samo da se osveti svojim neprijateljima.

Kad je Kolumbo poslije saznao, da su među potonulima i njegovi neprijatelji Bovadilla i Roldan, pomislio je, da je Svevišnja osvetna moć sama izvršila kaznu nad njegovim pakosnim neprijateljima.

Kolumbo je s opravdanom srdžbom ostavio otok, gdje njemu, kao otkrivaču toga otoka, nijesu dali zakloništa od pogibli strašne oluje i zaplovio je sa svojim znatno oštećenim lađicama zapadno prema kopnu.

I ta je plovidba bila skopčana s velikim tegobama i mnogim opasnostima. Ipak je Kolumbo napokon sretno stigao na otok Guanaju, što je nedaleko od kopna one pokrajine, koju danas nazivlju Honduras.

Čim se usidrio, poslao je svoga brata Bartola s nekoliko momaka na otok, da ga pretraže. Približujući se obali namjeri se Bartol na jedan veliki indijanski čamac, koji je bio vještije građen no svi dosadašnji indijanski čamci. Čamac je bio prilično dugačak, osam stopa širok, a u sredini je imao krov od paomina lišća, pa je bio nalik na veliku gondolu. Pod krovom su bile žene i djeca indijanska, a osim njih bilo je na čamcu još dvadeset i pet muškaraca.

Bartol je sad gledao da stigne taj čamac, pa mu je to i brzo za rukom pošlo. Indijanci se mirno predaše kao zarobljenici, premda su bili naoružani. Španjolci uzmu pretraživati njihvo čamac i nađoše na njemu madrace, vrstu košulja bez rukava od pamučne tkanine, druge odjeće i velike marame, što su ženama služile kao kabanice. Bilo je nadalje na čamcu drvenih mačeva s dvojakom oštricom. Hranili su se gotovo istom hranom kao i stanovnici na Hispanioli, samo su još znali priugotavljati od kukuruze vrstu pića, slična pivu. Našli su i zrnja od kakaoa, što je Indijancima bilo gotovo najmilie i kano da su ga upotrebljavali mjesto novca. Tu su Evropljani prvi put upoznali zrnje od kakaoa.

Osobito je Španjolcima u oči palo, da su ti Indijanci bili vrlo stidljivi, jer su brižno prekrivali svoje tijelo.

Kolumbo se radovao, što se upoznao s tima Indijancima nadajući se, da će od njih doznati mnogo. Naložio je svojim ljudima, da s njima ljubazno postupaju i pokupova od njih za evropske stvari njihove američke proizvode. Pošto se o svem dovoljno obavijestio, vratio im je čamac i dopustio, da slobodno plove, kud im je drago. Samo je pridržao još na neko vrijeme staroga nekog Indijanca, koji je dragovoljno na to pristao, da od njega čuje još i drugih korisnih vijesti, a ponajviše za to, da mu bude tumačem na sastancima i dogovorima s drugim Indijancima.

Od toga je starca doznao, da na zapadu leži velika zemlja, u kojoj ima mnogo zlata. Znakovima je starac protumačio Kolumbu, da ljudi u toj zemlji nose na glavi zlatne krune i krupno zlatno prstenje na rukama i nogama; sa zlatom da okivaju stolice i stolove, ormare i drugo pokućtvo, a kad mu pokazaše koralje, mirodije i drugu dragocjenu robu, uvjeravao je, da i svega toga ima u izobilju u onoj zemlji. Ta zemlja bio je bogati Meksiko. No premda su pohlepni admiralovi drugovi čeznuli za tim blagom, on je ipak težio puno jače za tim, da postigne konačnu svrhu svoga putovanja, da naime potraži morski tijesnac u drugi ocean, koji bi po njegovu mišljenju morao biti negdje blizu. Kolumbo je bez krzmanja prezreo neizmjerno bogatstvo Meksika, o kojem su uvjeravali, da je tako blizu, pa je stao ploviti uz obalu istočnim smjerom.

KOLUMBO UZALUD TRAŽI MORSKI TJESNAC IZMEĐU ATLANTSKOG I TIHOG OCEANA. PLOVIDBA MU JE VRLO OPASNA.

Kolumbo je izvodio svoju osnovu, pa je plovio od obale Hondurasa prema istoku, da potraži onaj tjesnac, koji je po kazivanju Indijanaca negdje blizu morao da bude. Čini se ipak, da ih Kolumbo nije pravo razumio.

Uzduž obale na tom putu prema istoku viđao je ljude, što su se u mnogočem razlikovali od predašnjih Indijanaca, pa su bili i divlji. Hodali su posve goli, hranili se sirovim mesom, jeli su ribe bez ikakva priugotavljanja, a uši su svoje natovarili različnim stvarima, da su im visjele do ramena. Čitavo tijelo bilo im je išarano slikama jelena, lavova i drugih

životinja; svi ti likovi bili su im u kožu užeženi. Jednima su lica bila namazana crnom, drugima crvenom bojom, a neki su bojom namazali samo usnice i nozdrve.

Škulje u ušima bile su im tako velike, da se kroz njih moglo provući kokošje jaje. Kolumbo je tu obalu prozvao de las Orejas (obalom ušiju).

Odatle je plovio dalje, no svaki dan samo po nekoliko morskih milja, jer su mu plovidbu priječili oprečni vjetrovi i različne morske struje. Napokon je došao do jednoga rta, od kuda se kopno protezalo prema jugu. Sad su mu oni prije nepovoljni vjetrovi postali povoljni, te je lakše plovio uz obalu. Zato je pobožni Kolumbo prozvao taj rt Gracias a Dios, t. j. hvala Bogu.

Kad se poslije nekoliko dana usidrio na drugom mjestu uz obalu, doplovi do njega mnogo naoružanih divljaka, koji kano da su mu htjeli spriječiti, da se iskrca na njihovu obalu. No čim su se uvjerili o miroljubivome mišljenju Španjolaca, približiše im se s velikim pouzdanjem i nuđahu im na prodaju svoje stvari, što su ih uza se imali. To je bilo kojekakvo oružje, štapovi od crna vrlo tvrda drveta, haljinci od pamuka i komadići nekakva blijeda zlata, što su ih oko vrata imali. Kolumbo ih je nadario različnim evropskim sitnicama, no od njih nije ništa primio. Divljaci nijesu bili s toga zadovoljni, pa kad se nije htio odazvati njihovu ponovnomu pozivu, da dođe na kopno, držali su to znakom nepovjerenja.

Doskora su poslali Španjolcima jednoga starca i dvije djevojčice, koje su oko vrata bile urešene zlatnim pločama. Starac je držao u ruci zastavu, a to je bez sumnje značilo mir. Tražio je pak, da ga povedu k admiralu. Kolumbo je primio poslanstvo, ugostio ih, obukao, a za tim opet poslao na kopno, obradovan u veliko, što su ga pohodili.

Sjutradan iskrcao se Kolumbov brat na obalu i našao je na jednoj rpi sve stvari, što ih je admiral poklonio bio Indijancima. Bilo je to po svoj prilici zbog toga, što tim divljacima nije običaj dopuštao, da primaju darove, a da sami ne uzvrate darova. Čim se Bartol iskrcao, uzeše ga dva odličnija divljaka za ruke i ponudiše mu da sjedne među njih na travu. Bartol im je ispunio želju, a zatim s pomoću tumača zadao im nekoliko pitanja. Svomu pisaru naložio je, da pobilježi njihove odgovore.

No čim divljaci opaze pero, papir i crnilo, skoče kao da su užeženi i pobjegnu od Španjolaca. Ubogi praznovjerni Indijanci mišljahu naime, da je pisar čarobnjak, a pisaće sprave čarolija, kojom Španjolci žele, da im učine nešto na žao. Stajalo je mnogo truda, dok im je izbijena iz glave ta luda sumnja, no oni se ipak nijesu usudili prije doći do Španjolaca, dok se tobože ne osiguraju protiv te čarolije. To su ovako učinili: Oni su spram Španjolaca bacali nekakav prašak, koji se dimio, a taj dim u kojega je tobož bila moć, da uništava čarolije, tjerahu prema onomu, koga su držali čarobnjakom.

Poslije je Bartol pošao s njima u njihov grad. Najčudnovatije, što je tu vidio, bila je velika drvena zgrada, gdje su pokapali mrtvace. U toj zgradi našao je nekoliko mrtvaca, zamotanih u pamučne ponjave; nekoja su trupla bila balzamovana. Nad jednim grobnim spomenikom ležaše daska, a na toj su dasci bile naslikane različne životinje, na drugim opet lik pokojnikov uz mnoge druge urese.

Budući da je slijedeći dan Kolumbo pridržao nekoliko Indijanaca na brodu, da od njih još koješta dozna, mislili su ostali Indijanci, da to čini iz pohlepe, ne bi li od njih istisnuli otkupninu. Za to su poslali Kolumbu poslanstvo, koje je doneslo dva mlada vepra tobož kao otkupninu. Kolumbo je kušao poslanicima protumačiti, da pridržani njihovi zemljaci nijesu zarobljeni, već da će se doskora vratiti na kopno, pa za to da nije potrebna nikakva otkupnina. Admiral je za to od njih kupio divlje svinje, a divljaci se veselo vratiše kući.

Svinje te donesoše na palubu broda. Tu je bila i jedna divlja mačka sive boje i velika kao hrt; uhvatio ju je neki mornar, pošto joj je jednu nogu odsjekao. Ta životinja laka i

brza kao vjeverica, skače od stabla na stalo i često se repom omota oko grane, te visi mirno, po svoj prilici da se odmori ili možda i za zabavu. Čim su divlje svinje opazile tu mačku, prestrašile su se i kušale uteći. No mornari uloviše jedno krmče i dovedoše ga k mački. Ova mu odmah omota gubicu repom, a prednjim šapama uhvati mu tolikom silom glavu, da bi ga zacijelo bila zagušila, da mornari nijesu priskočili. Pripovijedaju, da u Španjolskoj na taj način i kurjaci umaraju životinje, koje ulove.

Pošto je Kolumbo opet nekoliko dana plovio uz obalu, usidri se na ušću jedne rijeke i pošalje nekoliko čamaca s momcima na kopno. No velika množina oboružanih divljaka opre se njihovu iskrcavanju. Do stotina tih ljudi skoči do pojasa u more i stane prijeteći mahati svojih sulicama, duhati u nekakve rogove i bubnjati u nekakve bubnjeve. Štrcahu nadalje rukama vodu prema Španjolcima i pljuvahu prema njima nekakvu izvakanu biljku, u znak preziranja. Španjolcima je bilo naloženo, da se drže miroljubivo. Oni nijesu uzvraćali prkosa divljaka, već su s neke daljine mirno motrili njihovu halabuku. S toga je došlo između obje stranke umjesto do sukoba do pazara. Tu su Španjolci za nekoliko praporčića dobili šesnaest zlatnih pločica vrijednih 150 dukata.

Sjutradan stali su divljaci mirno držanje Španjolaca tumačiti posve drugojačije; oni su ih držali kukavicama i zato su bili puno obijesniji, pa kad su Španjolci opet primicali kopnu, dočekali su ih bacanjem svojih sulica. Sad su Španjolci bili prisiljeni, da im pruže dokaz o svojoj moći. Admiral je dao opaliti jedan top. Pošto je u isti par jedan divljak ranjen bio odapetom strjelicom, nagnuše divljaci prestrašeni u bijeg, a Španjolci se iskrcaju, zadovoljni, što su prestrašili divljake i ne htijući im više škoditi.

Što više, oni su ih svjema mogućim znacima kušali sklonuti, da se vrate na obalu. Divljaci se konačno odazvaše tomu pozivu, jer se uvjeriše, da im bijeli stranci ne će ništa na žao da učine, premda imadu u ruci veliku moć. Položiše dakle oružje, vratiše se k obali i stanu opet trgovati sa Španjolcima, naravno na korist potonjih.

Kad je Kolumbo proučio tu zemlju i njezino pučanstvo, naročito proizvode u toj okolini, zaplovio je dalje uz obalu nadajući se još uvijek, da će traženi morski tjesnac napokon naći. Na toj plovidbi stigao je u jedan morski zaton, gdje je našao prostranu i sigurnu luku. Do toga zaliva podigli su bili urođenici prilično velik grad, silno napučen, a sva mu je okolina bila okružena obdjelanim poljima. Zbog lijepe luke nazvao je Kolumbo to mjesto Portonello.

Pučanstvo toga grada bilo je vanredno miroljubivo i doneslo je Španjolcima svu silu fino predenoga pamuka i hrane svakovrsne, što je sve vrlo radosno zamijenilo za čavle, igle, praporčiće i druge evropske sićušne stvari.

Odatle je Kolumbo otplovio još osam milja dalje u onu pokrajinu, gdje je danas grad Nombre de Dios. Zbog burna vremena morao je tu nekoliko dana stajati, i to je vrijeme upotrebio za popravak lađa, koje su dugotrajnim putovanjem silno oštećene bile. Zatim je otplovio dalje; no ružno ga je vrijeme prisililo, te se domala opet sklonuo u neku malu luku, koju je nazvao »Utočište«.

I tu su urođenici isprva bili veoma prijazni, no uvredljivo vladanje nekih mornara razdražilo ih je, i oni se dadoše na neprijateljstva. Puni pouzdanja u svoju množinu, koja je udilj rasla, spremali su se na sveopći napadaj, te su zaprijetili, da će zauzeti lađe. Kolumbo je kušao, da ih sad prijetnjama, sad dobrotom odvrati od njihova nauma; no jer je sve to ostalo bez uspjeha, dao je opaliti jedan top misleći, da će ih sama njegova tutnjava preplašiti. No on se prevario. Pošto su divljaci opazili, da ta grmljavina ne zadaje gubitaka, postali su prkosniji i odvratili na topovsku tutnjavu ijukanjem, udarali svojim štapovima po deblima odavajući time, kako preziru praznu grmljavinu.

Kolumbo je bio prisiljen, da im nešto malo očitije pokaže učinke svojih topova. Dao je jedan top oštro napuniti i naperio ga na jedan brežuljak, na kojem se bilo sakupilo mnoštvo divljaka, a zatim zapovjedi, da se opali top. Topovsko tane strašno je haralo među divljacima. Sad su jadnici vidjeli, da ta grmljavina može i ubiti, te se razbjegoše prestrašeni po obližnjim šumama.

Od sviju dosadašnjih divljaka bili su ti ljudi najljepši uzrastom. Bili su vitka stasa i pravilnih udova, a trbuh im nije bio obješen, kao kod nekih drugih divljih plemena. U luci, gdje se usidrio, opazio je Kolumbo svu silu aligatora, koji bi znali na obali prespavati. Od tih životinja rasprostirao se vrlo oštar vonj od moška, koji je sav uzduh proniknuo bio. Ti aligatori činjahu se plašljivi, no čim su bili napadnuti, gledali su pograbiti čovjeka, da ga proždru.

Sad je Kolumba počela ostavljati nada, da će naći morski tjesnac, kroz koji bi se moglo iz Atlantskoga oceana prijeći u Veliki Ocean. Pa budući da su nastali nepovoljni vjetrovi i vječne bure, zakanio se, da okrene natrag i zaplovi put pokrajine Veragua, gdje je po kazivanju divljaka bilo najviše zlata.

Žestoka bura, što je nekoliko dana neprestance bjesnjela, pa silna oskudica hrane učiniše, da je ta kratka plovidba bila jedna od najtegobnijih i najstrašnijih između sviju dosadašnjih. Sva hrana, što je još preostala, jer su lađe već punih osam mjeseci plovile, sastojala se od nešto malo dvopeka, koji se poradi žege s vlage tako bio pokvario, da ga je gotovo nemoguće bilo jesti. Bio je naime tako pun crvi, da su ljudi jedući taj dvopek, mislili, da jedu crve, a ne kruh. Ipak su i tu pokvarenu hranu tečno jeli, no kad su je jeli, sklonili bi se u taman kutić lađe, da ne gledaju očima, što meću u usta.

U to vrijeme počelo se oko lađa pokazivati mnoštvo morskih pasa. Kolumbovi praznovjerni mornari nazrijevahu u tim nemanima znakove velike nesreće. No usprkos tomu praznovjernom strahu, usprkos gnjušanju od balava uljevita kučkova mesa, oni su pohlepno uživali i meso tih nemani, koje je svakako ipak bilo bolje nego njihov pokvareni, crvljivi i pljesnivi dvopek.

KOLUMBO SE OTRESE NADE, DA ĆE NAĆI MORSKI TJESNAC U VELIKI OCEAN. VRAĆA SE I STIŽE NA JAMAIKU, GDJE U SKRAJNJOJ NUŽDI I OPASNOSTI NAPUSTI LAĐE. DVA ČAMCA BUDU POSLANA NA HISPANIOLU, DA DOPREME POMOĆ.

Prije nego što je Kolumbo mogao prispjeti u zlatom bogatu pokrajinu Veraguau, kamo je upravo zaplovio bio, prisiliše ga mnogi burni vjetrovi, da se usidri sad na kraće vrijeme u različnim krajevima, da pričeka, dok oluje minu.

U jednom takovu kraju zapelo mu je oko o nešto osobita. Tu naime pučanstvo nije imalo svojih stanova, već je obitavalo na granju velikih stabala.

Činilo se, da nastavaju poput ptica u uzduhu. No to se pučanstvo na taj način branilo od povodnja, od divljih životinja i svojih neprijatelja. Po ljestvama se uspinjahu do svojih sanova, a kad bi došli gore, povukli bi za sobom ljestve, pa se tako k njima nije moglo pristupiti.

Napokon prispješe sretno u Veragua, gdje se nadahu naći obilna bogatstva. Usidriše se na ušću jedne rijeke, koju je Kolumbo okrstio Belen. Pošto su se Španjolci upoznali

s nekoliko urođenika, i od njih doznali, da je prijestônica njihova vladara, Kvuibia zvana, udaljena od obale dva tri dana puta, naumiše ploviti uz rijeku do prijestônice. Tako bi učinjeno, a Kolumbo pošalje svoga brata u čamcima naprijed, da dostojno pozdravi indijskoga kneza. Ovoga su već bili obavijestili o dolasku bijelih ljudi, zato je sam došao Bartolu u susret. Obojica se pozdraviše dosta srdačno i prijazno. Sjutradan pohodio je indijski poglavica Kolumba. Ovaj ga je lijepo primio, te ga je nekim evropskim sitnicama, koje mu je darovao, brzo predobio za se.

Bartol je međutim brižno propitkivao za zlatne rudnike, pa je sa svojim pratiocima pošao onamo, kamo su ga naputili bili. Došav na označeno mjesto našao je brzo nešto zlata u odronjenoj zemlji, što je ležala uz korijenje jakoga stabalja. To je bio dovoljan dokaz, da u zemlji ima silna zaliha te plemenite kovine. Pokupivši te komadiće po zemlji vratiše se, da obavijeste admirala o sretnom uspjehu svojega potraživanja.

Kolumbo je naumio u toj okolici osnovati novu naseobinu, pa ga je ta vijest samo još više učvrstila u toj misli. Odmah je odredio, da se započne s gradnjom nužnih kuća nedaleko ušća rijeke Belen. Radnja se odmah započela i za kratko vrijeme stajalo je nekoliko gotovih kuća sagrađenih od drveta i pokrivenih palmovim lišćem. Kolumbo je odabrao osamdeset momaka od svoje pratnje za tu novu naseobinu, a na čelo im je stavio brata Bartola. Maloj naseobini dao je nužnih sredstava i oruđa za udoban i siguran život. Ostavio im je osobito mnogo ribarskih sprava, jer su vode u okolišu obilovale tečnom ribom. Bilo je tu među ostalim vrsta sardelica, koje su divljaci na osobit način znali hvatati. Kad bi te ribe progonile druge veće ribe, one bi znale poskakati u većoj množini na kopno. Tako bi Indijanci svoje čamce prekrili mnoštvom lišća od paoma, a zatim bi plašili ribe udaranjem vesala, a one bi, misleći da skaču na kopno, poskakale na lišće u čamce. Na taj način nahvatali bi Indijanci mnogo takvih ribica.

Kad je već sve bilo gotovo, pa je Kolumbo smjerao, da otplovi natrag u Španjolsku doznao je na veliko čudo, da je poglavica Kvuibia nezadovoljan, što su se Evropljani u njegovoj zemlji htjeli nastaniti, naumio zapaliti njihove kuće. Kolumbo se posavjetova sa svojim bratom o sredstvima, kako bi spriječili tu urotu, pa su nakon duljega vijećanja zaključili, da se moraju po što po to dočepati osobe samoga poglavice.

Bartol se zakanio da će izvesti tu osnovu. Praćen jakom četom ljudi zaputio se ravno u grad Veragua, gdje je stan poglavice stajao na osamljenom brežuljku. Došav onamo zamolio ga je poglavica Kvuibia, da ne ide u njegovu kuću, već da će mu on sam izići u susret. Bartol uzme sa sobom pet momaka, a ostalima zapovjedi, da ga u nekoj daljini slijede, pa čim začuju hitac iz puške, da se požure i posjednu kuću, kako im nitko ne bi utekao.

Poglavica im se zbilja približi, no baš kad je htio primiti svoje goste, opazi, da je postao njihovim zarobljenikom. Sad je Bartol dao ugovoreni znak. Španjolci pohitiše bliže i zarobiše bez otpora svakoga, tko im je došao u susret.

Taj prenagljeni čin bio je početak mnogim neugodnostim za Kolumba, koje su ga sad pratile do konca života.

Zarobljenomu poglavici svezaše ruke i noge i otpremiše ga na lađu. Čamac se otisnuo od obale sa zarobljenikom. U to je zanoćilo, a zarobljenik privezan konopcem za čamac, stane se tužiti na boli u rukama, koje su prejako bile sputane. Španjolac, što je bio uza nj, smilovao se na njegove jadikovke, pa mu je popustio konopce na rukama i nogama, ali je Kvuibia ipak još ostao sputan, samo ne tako jako. Poglavica se sad vješto oslobodio spona i skočio neopažen u more. Uzalud su ga nastojali uhvatiti; on je vještim plivanjem, a zaklonjen mrkom tamom nenadano umakao pogledima svojih progonitelja i sretno isplivao na obalu.

Sad se odmah stao spremati, da se krvavo osveti svojim tlačiteljima, i napao je naseobinu prije, nego što se mogla pripraviti na to, jer se sa svojim četama došuljao neopaženo kroz gustu šumu. S užasnom vikom i vatrenim sulicama mislio je, da će zapaliti paominim lišćem pokrite kuće španjolske naseobine. No daljina je bila odveć velika, te svoje nakane nije mogao izvesti. Dao se dakle na tvrdokorno ratovanje, koje bi zacijelo bilo uništilo svu naseobinu, da je nije spasla srčanost i neustrašivost Bartolova. On je provalio s nekoliko Španjolaca u sredinu neprijatelja, i to s takvom odvažnošću, da ih je prisilio na uzmak. S obadvije strane bilo je ranjenih i ubijenih. I sam Bartol bio je ranjen, jer ga je strjelica ranila u prsa, premda ne smrtonosno.

Španjolci su mislili, da će tom pobjedom dovoljno ustrašiti urođenike, te ih odvratiti od daljega neprijateljstva. No ljuto su se prevarili. Kvuibia je tek sad poče snovati o pravoj osveti, te bi zacijelo sva naseobina bila propala, da momčad, videći veliku pogibao, nije listom očitovala, da će se radije ukrcati na silno oslabljeloj, skroz traljavoj lađi i radije povjeriti morskim valovima, nego tu izginuti. Španjolci su naime dobro znali, da se urođenicima ne bi mogli dugo opirati. Doznavši Kolumbo za njihovu čvrstu nakanu, posla po njih čamce, pa ih uzme na svoju lađu.

Sad je bila Kolumbu jedina želja, da stigne na Hispaniolu, jer sa svojim slabim i rasklimanim lađama nije mogao nikako poduzeti daleku i opasnu plovidbu do Španjolske. No življi kao da se zakleše, da će ovajput uništiti velikoga muža. Strašne oluje, strašnije još radi grmljavine i gromova običajnih u tom kraju mora, bješnjahu kano da će izbacati sav ocean, potiskivahu slabe lađice tako bijesno sad na ovu, sad na onu stranu, da je omamljena močad izgubila svu prisutnost duha. Uzalud je Kolumbo nastojao, da upotrebi sva sredstva, koja je izkustvom prokušao bio. Nitko nije slušao, što je on nalagao, pa ako je i čuo, nije mogao ništa raditi, jer je sva momčad bila zastrašena i tako umorna, da nije mogla raditi. Tako mu je jedna lađa već propala bila, kad se još nalazio blizu kopna, a ostale dvije bile su tako napukle, da je sva momčad imala i odveć posla, da izbaca iz njih onu vodu, što je prodrla na pukotine.

U toj strašnoj nevolji zakrene Kolumbo spram otoka Kube nadajući se, da će tamo moći na svojim lađama popraviti najglavnije mane. No i ta mu je nada oduzeta. Ponovna užasna bura otisne ga od obale, kojoj se već bio približio, s velikom silom opet u more. Tom prigodom sukobile su se obadvije lađe takvom silom, da je momčad mislila, da joj je sad sigurno kucnuo posljednji čas.

No božja providnost spasla je mukotrpni život Kolumbov još na neko vrijeme i njegova krepost trebala je da izdrži još nesmiljenije kušnje. Pukotine lađa izdržale su sudar, pa budući da su se približile obali Jamaike baš u onaj čas, kad im je valjalo potonuti, zakanio se Kolumbo, da kod obale napusti lađe.

Već se nije moglo ni pomisliti na popravak brodova, jer su bili razlupani. Admiralu je ipak bilo nužno, da ih očuva od potpunoga razorenja držeći, da je po njega i momčad bolje, budu li noću boravili na tim razvalinama. nego na obali. Tu su naime ipak bili sigurniji od neprijateljstva urođenika, nego na obali, a i Kolumbo je mogao bolje paziti na svoju momčad, pa spriječiti, da plačkanjem i nasiljem ne pomuti prijateljstvo divljaka, do kojega mu je sad mnogo bilo. Dao je dakle postradale lađe po mogućnosti poduprijeti balvanima, a na palubama je posagradio kolibice i zabranio momčadi da polazi na kopno.

Domala je došlo mnogo divljaka na obalu, pa jer su ih mornari prijazno susretali, kako im je Kolumbo savjetovao, bili su i oni jako prijazni i povjerljivi spram evropskih stranaca, te su donesli mnogo hrane, da je zamijene za poznate igračke, što su ih prodavali Španjolci. Za komadić šika dali su dragovoljno par gusaka, za jedno zrno staklena koralja svoj

kruh načinjen od smrvljena i pečena maniokova korijenja, za praporčiće pak dali bi i ono, što im je najdraže bilo.

U to se Kolumbo posavjetovao sa svojim prijateljima, kako bi se spasli s toga otoka. Činilo im se, da je za njihov spas samo jedno moguće, a to, da jave svoju nesreću namjesniku na Hispanioli, pa da ga zamole, neka im pošalje jedan brod, da ih odveze s ovoga otoka. Nastalo je pitanje, kako će tu vijest prenijeti na Hispaniolu. Jadnim brodolomcima ne preostade baš nijedan čamac, a od Jamaike do Hispaniole imade još trideset morskih milja plovidbe. Tu je zbilja bilo vrlo teško smisliti štogod pametna.

Ipak su nešto smislili. Urođenici su bili očarani ljubaznim vladanjem Kolumbovim, te su mu najpripravnije ponudili nekoliko svojih čamaca. To su bili vrlo kukavni čamci, jer su bili izdubeni od vrlo slabo i nespretno izdjelanih stabala, pa se u njima samo za nevolju moglo ploviti uz obalu. I najmanji vjetar mogao ih je prebaciti, a najmanji vali zalijati vodom.

Ipak unatoč očitoj pogibli, ako se poduzme tako dalek put s tako nespretnim čamcima, našla su se dva srčana čovjeka, koji su pregnuli, da stave na kocku svoj život, da spase momčad i svoga admirala, ako bude moguće. Jedan od njih zvao se Mendez, i bio je Španjolac, a drugi Fiesko, rodom iz Genue. Svaki je od njih ušao u poseban čamac, a pratilo ga je po šest Španjolaca i nekoliko divljaka, kojima je bilo veslati. Dogovoreno je, da će jedan čamac i to Fieskov, čim stignu na Hispaniolu, odmah ploviti natrag na Jamaiku, da obavijesti admirala o sretnom dolazku na Hispaniolu, a Mendez da će otići u St. Domingo, da namjesniku preda vijest o brodolomu admiralovu.

I oni zbilja otploviše praćeni vrućim željama i blagoslovom Španjolaca. Pošto su tako po strahovitoj žezi dva dana i dvije noći neprestance veslali označenim smjerom, pobojaše se, da nijesu minuli Hispaniolu, pa zaplovili u otvoreno more. Silan je bio strah momčadi, jer im je ponestalo i svježe vode, pa su od žeđi strašno bili obnemogli. Neki urođenici ne mogavši izdržati te strahote, popadaše i poginuše, drugi su pak očajavali, jer su mislili, da će ista nesreća zadesiti i njih. Tim je strašno stanje postalo još užasnijim. Jedino im je sredstvo bilo, da ohlade suhi jezik, da uzmu u usta malo morske vode.

U toj strašnoj nevolji zasja im tračak nade. Bila je noć, i pošto se mjesec pojavio na obzorju, opaziše nekakvu uzvisinu iz mora. Bila je to pećina. Ponadaše se, da su blizu nekakva otoka, a ta ih nada iznova okrijepi pa pokušaše, da zaveslaju spram toga utočišta. To im je pošlo za rukom, no na tom otočiću ne nađoše ništa do neplodnoga krša, gdje nije bilo ni pića ni hrane.

Iskrcaše se ipak s čamaca i lutahu po pustom otoku tražeći u očajanju bar kapljicu vode. I ovdje se je opet pokazalo, kako nije pravo, da u najvećoj nevolji, gdje nam se čini svaka ljudska pomoć nemogućom, posumnjamo o božjoj milosti, jer je ona redovito najbliža, kad je ljudska nevolja najveća. U pukotinama tih stijena otkriše mornari obilnu zalihu kišnice, koja je bila čista i hladna kao voda iz zdenca. Na nesreću zaboraviše ljudi kod toga čudesnog otkrića na umjerenost. Pohlepno se oboriše na tu vodu, pa se je odveć napiše. Neki su tu neumjerenost platili svojim životom, neki su opet jako oboljeli. Jedni su popadali mrtvi na zemlju, drugi su se dokopali groznice ili sušice. Istina je dakle, da se neumjerenošću i najzdravija i najprirodnija hrana pretvara u otrov, pa ljudska nerazboritost i najveći blagoslov često pretvara u prokletstvo.

Naši umorni i stradajući putnici ipak su utaložili najsilniju i najveću svoju potrebu, ali ih je još uvijek mučilo najznatnije pitanje: Što će sad biti? Srećom su našli na obali nekoliko riba, što ih je more izbacilo na kopno. Te su ribe bile dovoljne, da se svi nahrane.

Vođi te male ekspedicije zakaniše se, da tu preko dana otpočinu, i tek pod večer otplove da potraže Hispaniolu, premda nijesu sad više znali, hoće li je naći ili ne.

Tek u večer nastaviše ti nesretni ljudi po jasnoj mjesečini svoju plovidbu, te prispješe pred svanuće, na neizrecivu radost svoju, na zapadnu obalu Hispaniole.

ZAVJERA PROTI KOLUMBU NA JAMAICI. KOLUMBO SE VRAĆA U ŠPANJOLSKU I UZALUD NASTOJI, DA BUDE USPOSTAVLJEN U SVOJE ČASTI. UMRIJE U VALLADOLIDU GODINE 1506.

Kolumbovi drugovi gledahu danomice s najvećom žudnjom onim smjerom, odakle su izaslani poslanici da osvanu s radosnom viješću, da je Mendez sretno prispio na Hispaniolu. Ali Fieska, koji se po dogovoru morao odmah vratiti, nema te nema.

S toga je Kolumbova momčad očajavala. Oni su počeli za izvjesno zaključivati, da su smioni i odvažni njihovi drugovi na tom tegobnom putu zacijelo postradali, a s njima da je za uvijek ponestalo nade, da će se s ovoga otoka moći spasti. Nasta jaukanje i kukanje, da je bilo Bogu plakati. Nego to nije bilo dosta. Po običnoj žalosnoj i hudoj kobi, što ju je Kolumbo tako često iskusio, držali su i sada njega jedinim uzrokom zajedničke njihove bijede i proklinjali onaj čas, kad su se povjerili vodstvu smionog pustolova, koji je određen za nesreću. Od tih tužbi i jadikovki došlo je do otvorene pobune. Momčad je stala bučiti, vikati, proklinjati i bjesnjeti proti Kolumbu, pače i životu njegovu prijetiti, pa se činilo, da je sad napokon kucnuo trenutak, gdje će taj veliki muž, nakon što je tisuću velikih pogibli svladao, pasti žrtvom slijepoga bjesnila svojih ljudi.

Kolumbo je ležao u krevetu bolujući od uloga u zglobovima. Veliki dio njegove momčadi trpio je istu bol. Ostala momčad, što je bila zdrava, pridružila se buntovnicima, kojima se na čelo staviše dva brata, imenom Porras.

Stariji Porras, čovjek bez čuvstva, pristupi krevetu admiralovu i zapita ga prkosnim glasom, zašto se ne kani vratiti u Španjolsku. Kolumbo mu je odgovorio običajnim mirom, da ne stoji do njega vratiti se u Španjolsku, premda to srdačno želi. Ima li međutim među njegovim pratiocima čovjek, koji bi znao, kako da se to postigne, on će radosno pristati uz njega. — No makar da je taj odgovor bio nježan i razborit, nije se drzovitoga Porrasa ni najmanje dojmio.

On je naprotiv odgovorio s divljim, prkosnim glasom, kako sad nije vrijeme za ludo ćeretanje, jer da će on, što se njega tiče, odmah otploviti. Zatim se taj buntovnik okrene prema momčadi i dovikne svjema: »Tko je od vas voljan pristati uza me, neka me slijedi!«

Ta je riječ bila lozinka za opći ustanak na lađi. Većina odmah pristane uz smiona buntovnika i stane vikati, da ga je spremna slijediti. Ubogi, bolesni Kolumbo pateći teško od kostobolje skoči s kreveta, da ublaži buntovnike, no njegovi sluge bojeći se s punim pravom, da bi ga razjareni buntovnici mogli ubiti, silom ga suzdržaše. Tako su napali pobunjeni mornari na Kolumbova brata Bartola, no ovaj se ogromnom motkom oborio na buntovnike, da ih kazni za grdnu izdaju. Buntovnici dočepaše se međutim čamaca, što ih je Kolumbo kupio od divljaka, pa se ukrcaše. To je djelovalo i na onu momčad, koja je još ostala vjerna Kolumbu. I od njih je nekoliko pristalo uz buntovnike, pa i oni poskaču u čamce moleći, da ih buntovnici uzmu sa sobom.

S teškom boli u srcu promatrahu Kolumbo, brat mu Bartol i sin Ferdinand taj gnjusni prizor, a da mu se nijesu mogli usprotiviti. Jadni bolesnici vidješe, da ih je sve napustilo. Kolumbo pozove preda se ono nekoliko vjernih slugu, pa ih nagovori ganutljivim govorom hvaleći im od česti za požrtvovnu dosadašnju vjernost i bodreći ih, da i u buduće ustraju u vršenju svojih dužnosti. Tješio ih je, da će njihovoj bijedi doskora biti kraj, a za njihovo poštenje nagradit će ih previšnji Stvoritelj na drugom svijetu.

Bešćutni buntovnici zaploviše međutim uz bijesno klicanje prema istočnomu rtu Jamaike, da odatle preplove na Hispaniolu. Kadgod bi na toj svojoj plovidbi pristali uz obalu, pljačkali bi drzovito urođenike, zlostavljali ih pače, a zbog svega toga svaljivali bi krivnju na admirala, koji da je jedini kriv, što ih tako moraju robiti i mučiti. Nagovarali su bijedne Indijance, neka samo ubiju admirala, ako im ne bude htio nadoknaditi štete, što je oni počinjaju; admiral da je i onako nakanio posve ih uništiti, zato neka budu pametni, pa nek to odvrate od sebe.

Ovako su ogorčili Indijance proti svomu vođi. To im nije bilo dosta, već su pohvatali četu Indijanaca, pa ih strpali na čamce i prisilili ih, da obavljaju mjesto njih posao veslača.

No jedva su četiri milje od obale plovili, dignu se takav vjetar, da su njihovi mali nezgrapni čamci počeli grabiti vodu. Da ih olakšaju, naumiše ti nečovječni buntovnici umoriti nekoliko Indijanaca, pa ih baciti u more.

I vrijedna družba dade se odmah na to, da izvrši svoje gnjusne osnove. Nekoliko nesretnih žrtava platilo je glavom, a ostali poskakaše u očajanju u more moleći kretnjama za milosrđe i dopuštenje, da smiju plivati uz čamce. No užasne li grozote! — Kad bi se koji od njih oslabljen plivanjem na časak samo uhvatio za čamac, da otpočine, odsjekli bi mu ti nečovječni krvnici ruku, pa je tako jadnik morao poginuti. Barbarskim tim načinom, koji se ne može opisati, poginulo je do osamnaest bijednih Indijanaca i zacijelo se nijedan od njih ne bi bio spasao od te strahovite smrti, da Španjolci u svojem očajanju ne opaziše, kako nikako ne mogu naprijed, pa su im Indijanci nužni, da veslaju natrag prema obali Jamaike.

Kolumbo je i sad ostao miran i hladnokrvan. Veliku svoju nesreću podnosio je s neobičnom postojanošću, pa makar da je i sâm bolovao, nastojao je ipak s najvećom brigom oko ostalih bolesnika. Bog je blagoslovio njegovo nastojanje, pa su domala svi ozdravili na neizrecivu radost starca Kolumba.

No za to mu se bilo boriti s novom nevoljom. Indijanci, koji su ga dotle opskrbljivali hranom, uzeše se pobojati, da se ti proždrljivi stranci ne nastane za uvijek kod njih, te im svu hranu ne pojedu. Ta bojazan, pa nasilja buntovnika ispuniše ih gnjevom i preziranjem protiv Evropljana, pa su za to nenadano prestali opskrbljivati Kolumba i njegove prijatelje.

Kolumbo je i u toj neprilici smislio način, kako će se izbaviti nevolje, a tu mu je pomoglo proučavanje zvjezdoznanstva. On je naime znao unaprijed, da će doskora biti pomrčina mjeseca, zato je naumio upotrebiti tu priliku, da Indijance predobi za se, te ih prisili, da ga poštuju.

Po nekom divljaku, koga je uzeo s Hispaniole, sazove poglavice urođenika tobože da im mora saopćiti nešto vrlo znamenita. Oni zbilja dođu, pa će im on po tumaču ovako poručiti:

On i njegovi drugovi ljudi su, koji poznaju Boga, koji je stvorio nebo i zemlju. Taj Bog nagrađuje i štiti dobre, a kazni zle, pa će kazniti i njih, ako mu budu uskraćivali hranu. U znak takve kazni osvanut će im mjesec namrgođena i krvava lica, po čem neka sude, kakva ih bijeda čeka, ne budu li se pokazali gostoljubivima spram svojih gosti.

Tomu proročanstvu su se s početka svi smijali. No kad je sjutradan u večer i zbilja mjesec isplovio srdita i krvava lica, bila je naime pomrčina, nastade sveopći metež, pa su Indijanci sa strašnom bukom i vikom došli k admiralu proseći ga, da moli Boga, neka bi od njih odvratio kazan. Divljaci su se Kolumbu zavjeravali sa svim, što im je milo i sveto, da će mu i nadalje pružati sve, što mu bude trebalo za život.

Kolumbo obeća, da će ispuniti njihovu prošnju, pa se zatvori u svoju sobicu čekajući na onaj trenutak kad pomrčina počne opadati. Zatim stupi opet na polje i uputi divljake, da se ne brinu više za ništa, Bogu se vrlo mililo, što su promijenili svoje nazore; on ih za to ne će kazniti, a za dokaz neka im bude to, što će mjesec doskora ostaviti svoje mrko i srdito lice, i opet se razveseliti.

Budući da se i ovo novo proročanstvo na vlas ispunilo, stali su divljaci u neobičnom udivljenju hvaliti i slaviti kršćanskoga Boga, a divnog ovog čovjeka, naime Kolumba, koji im je sve unaprijed prorekao, opskrbiše najobilatije hranom.

Osam dugih, turobnih mjeseci bilo je minulo, od kad su Mendez i Fiesko otplovili na Hispaniolu, pa se još uvijek nijedan od njih nije ni vratio na Jamaiku. Sad su svi bili uvjereni, da su srčani mornari zacijelo poginuli i Kolumbovi drugovi napustiše svaku nadu, da će im doći kakva pomoć. Očajanje zadojilo je i vjerne do onda pratioce Kolumbove mišlju, da se pridruže buntovnicima, koji su još uvijek razbojnički gospodarili na otoku zlostavljajući uboge divljake.

No baš u onaj tren, kad su i ti očajnici htjeli da izvedu svoju osnovu, opaziše na moru malu evropsku lađu, što se nedaleko od obale usidrila bila. Ne potraja dugo i kapetan te lađice zaplovi na malom čamcu na obalu, približi se admiralu, uruči mu pismo od namjesnika na Hispanioli, preda bačvicu vina i dva velika komada slanine, skoči zatim bezodvlačno u čamac i otplovi na lađu, a s ovom natrag na Hispaniolu. Pismo namjesnikovo, što ga je donio za Kolumba, bilo je prepuno praznih izgovora i pustih riječi utjehe.

Ovando, kraljevski namjesnik na Hispanioli, želio je samo to, da Kolumbo u svojoj nevolji pogine na Jamaici. On se bojao, da se Kolumbo, koji je sve te zemlje otkrio, ne vrati u Španjolsku, gdje bi mogao ponovno zahtijevati, da bude uspostavljen na čast potkralja u Zapadnoj Indiji, a tad bi Ovando lako izgubio svoju unosnu čast. Njemu je dakle bilo samo do toga, da sazna, u kakvoj se nuždi nalazi Kolumbo, jer je želio, da mu toga opasnog takmaca što prije nestane s puta. Zato je htio da dozna samo to, hoće li svoju gadnu svrhu postići, ako još neko vrijeme odgodi otpremu broda za spas Kolumbov. Neki povjesničari tvrde, da je to bio jedini zlobni uzrok, zašto je poslao svoga odaslanika, i zašto se ovaj morao odmah vratiti na Hispaniolu, pošto je razvidio Kolumbov položaj. Drugi opet spominju posve ndužan razlog. Oni vele, da se bojao, nije li Kolumbo samo na izliku tvrdio, da su mu se razbile lađe, kako bi na lijep način stigao na Hispaniolu, da silom zauzme čast kraljeva namjesnika. Zato da je izaslao uhodu, da sazna, jesu li i zbilja admiralovi odnošaji tako teški, kako mu ih ocrtaše Mendez i Fiesko.

Kad je spomenuta lađa otplovila natrag na Hispaniolu, rekao je Kolumbo svojim pratiocima, da je otplovila samo zato, što je bila odveć malena, da ih sve s njihovim stvarima preveze na Hispaniolu. Mendez i Fiesko da su sretno prispjeli na Hispaniolu, i da su dobili nalog, neka na njegov račun kupe veliku lađu, koja će ih sve skupa moći osloboditi.

Kolumbo je zbilja obaviješten o udesu te dvojice čestitih muževa. Premda je valjani Fiesko s ljutom groznicom došao na Hispaniolu, htio je ipak da po obećanju natrag plovi na Jamaiku, kako bi admirala izvijestio o sretnom dolasku u St. Domingo. No za taj opasni i teški put nije više mogao predobiti nijednoga od svojih pratilaca, jer su svi bojali još jednom

pretrpjeti onaj strah i onu nevolju prvoga opasnog putovanja. Tu nijesu ništa mogle pomoći ni prijetnje, ni obećanja, i Fiesko je bio prisiljen, da proti volji ostane u St. Domingu. Ovdje je s Mendezom neprestance oblijetavao namjesnika i nagovarao ga, da im proda jednu lađu, kako bi admirala spasli s Jamaike, no Ovando se znao tobož znamenitim razlozima vazda otresti tih neumornih i dosadnih molitelja.

Kolumbo je međutim uzaludno nastojao, da svoje nepokorne, buntovne mornare prinuka na dužnost i pokornost. Oni ne samo da su ostali kod pobune, nego su još od admirala zahtijevali, da im dade odjeću, što je ostala na razbijenim lađama i polovicu ostalih stvari. Ne ispuni li njihova zahtjeva, oni mu se zagroziše, da će ga napasti oružjem u ruci, pa silom uzeti ono, što im uskraćuje. Kolumbo je njihov zahtjev odbio i oni zbilja dodoše, da izvrše svoju prijetnju.

Kolumbo je međutim još uvijek bio bolestan; zato je poslao svoga brata Bartola s naoružanom pratnjom, koja mu je još sačuvala vjernost, da pokori otpornike. Bartolu je bilo naloženo, da još jedanput pokuša s dobra, i da se ne lati oružja, dok ga na to ne prisili nužda. Bartol je taj savjet najsavjesnije slušao; no kad se sukobio s buntovnicima, te ih miroljubivo pozvao, da se ostave neposluha, nazirahu oni u toj prošnji Kolumbovu slabost i bojazan, pa se dadoše u očitu borbu. Šestorica se među njima zavjerila, da će se glavom oboriti na Bartola, i da ga ne će prije ostaviti, dok ne pogine. No Bartol ih je neustrašivo dočekao, pa jer su ga njegovi momci srčano potpomagali, navalio je upravo s neodoljivom silom na buntovnike, te ih je za kratko vrijeme potpuno savladao. Neki poginuše od njegova mača, drugi budu uhvaćeni, preostali se pak razbjegoše na sve strane po otoku. Bartolu je pošlo za rukom uhvatiti kolovođa pobune, Porrasa, pa ga okovana s ostalim zarobljenicima dovuče na lađe. Porrasa je Bartol vlastitom rukom uhvatio i razoružao. Bartol je u toj bici zadobio laku ranu na ruci.

Bjegunci poslaše poslanstvo k admiralu moleći ga za milost, a Kolumbo, koji je uvijek bio pripravan radije oprostiti, nego se osvećivati, uslišao je odmah njihovu molbu. Tako je nenadano uspostavljen mir i red; svi se vratiše opet, da vrše svoje dužnosti; svjema je bilo oprošteno, samo su kolovođi pobune ostali u lancima, da dočekaju zasluženu kaznu.

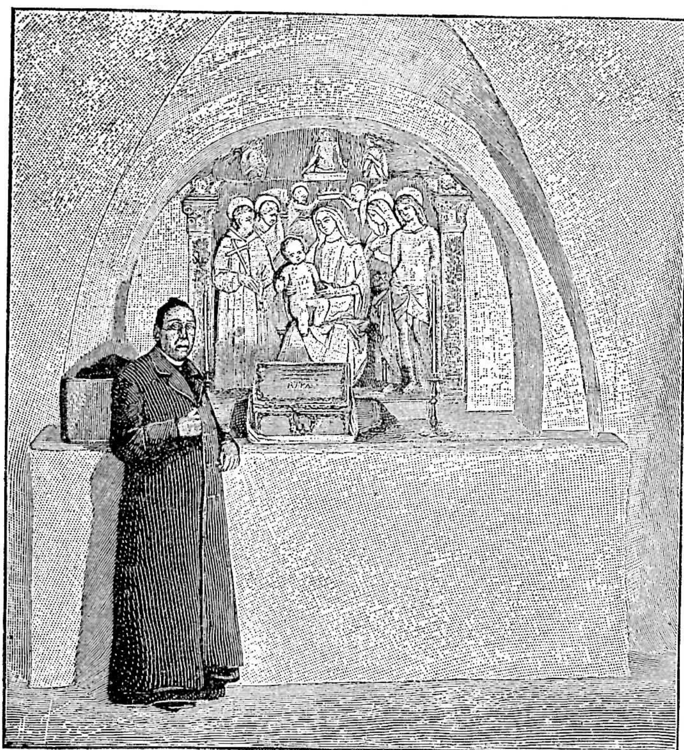
Mendez i Fiesko nijesu međutim prestali navaljivati na kraljevskoga namjesnika u Hispanioli, da im dopusti nabaviti lađu, kako bi admirala i njegovu momčad prevezli s Jamaike. Ovando je dugo oklijevao, no jer se na posljetku pobojao, ne bude li morao odgovarati pred španjolskim dvorom, što tako dugo uskraćuje pomoć Kolumbu, dopusti ipak, da se nabavi lađa. Tako je Kolumbova nevolja napokon dovršena bila, i to baš u onaj čas, kad se tomu najmanje nadao.

Kupljena lađa doplovi na Jamaiku, pošto je Kolumbo tamo sproveo čitavu godinu dana boreći se s nevoljom i nuždom. Veselo se ukrca Kolumbo sa svojom pratnjom na tu lađu i otplovi s Jamaike 28. lipnja godine 1504., te stigne u St. Domingo 13. kolovoza iste godine.

Tu su Kolumba po namjestnikovu nalogu najsvečanije dočekali. Ovando je naime svoju opaku namjeru sakrivao za laskave počasti, kojima je obasuo Kolumba. No dok je ovako ta kukavica od straha laskao Kolumbu, počinio je ipak nešto, što je i odveć jasno pokazalo njegovu zatajenu srdžbu, a samoga Kolumba osjetljivo uvrijedilo. On je naime kolovođe pobune, koje je Kolumbo u okovima kanio prevesti u Španjolsku, dao odmah pustiti na slobodu, a onima, koji su admiralu ostali vjerni, zaprijetio je, da će njihov postupak dati istražiti.

Kolumbo je već mnogo i mnogo uvreda od nedostojnih ljudi strpljivo podnio, pa je i sada bio dovoljno jak, da i ovu novu proguta. No on se žurio, što je više mogao, da što prije ostavi zemlju, koju je gotovo na svoju nesreću otkrio, pa je, pošto su dva broda bila opremljena, 12. rujna 1504. otplovio za posljednji put u Španjolsku.

Ali je na tom putovanju oćutio nesmiljenu sudbinu, koja ga je po nedokučivoj odredbi Providnosti gotovo od početka njegovih znamenitih pothvata neprestance pratila. Žestoke oluje, što su nastale doskora poslije njegova odlaska, pokvariše mu tako jednu lađu, i to baš onu, na kojoj je sam plovio, da ju je morao natrag poslati na Hispaniolu. Nu prešav na drugu lađu, nije ni na njoj bio puno sretniji, jer su oluje i nju strašno oštetile, pa je jedino Kolumbova smionost bila vrsna, da na toj kukavnoj lađi poduzme tako opasnu plovidbu. Na toj lađi skršio mu je vjetar glavni i prednji jarbol, no Kolumbo je uza sve to s pouzdanjem u Boga nastavio plovidbu. S tom slabom lađom prevalio je s teškom mukom preko 700 morskih milja, pa se prvih dana mjeseca studenoga godine 1504. konačno iskrcao u španjolskoj luci St. Lukar, u Andaluziji.

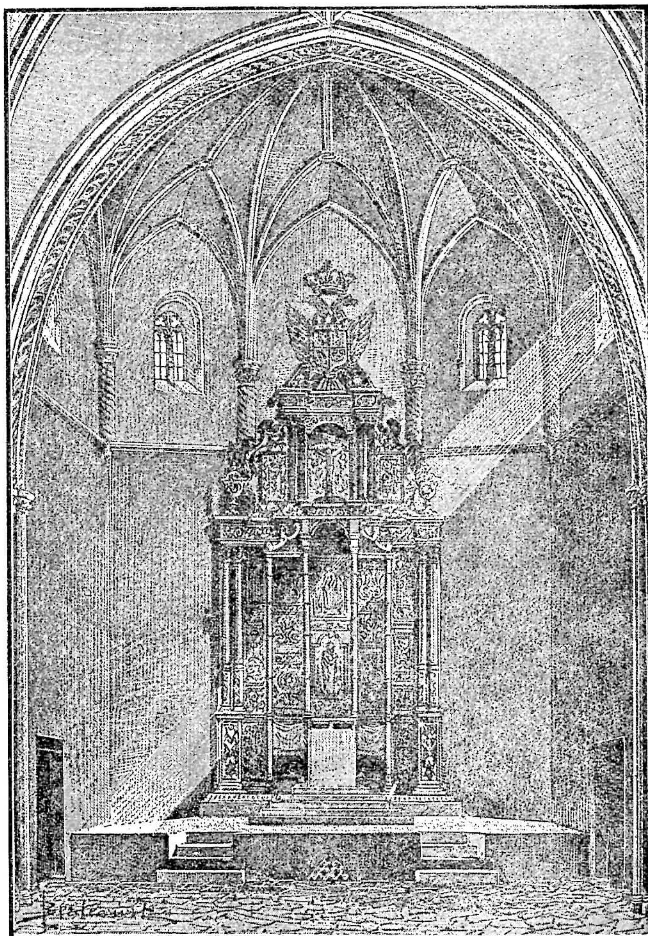
Kolumbove kosti pohranjene sada u grobnici prvostolne crkve u Sevilli.

Jedva je Kolumbo probavio nekoliko dana u Španjolskoj, da se odmori, iznenadiše ga sa jednom gorkom, turobnom viješću, koja ga je od sviju možda najviše ražalostila. Njegova zaštitnica, jedina njegova pokroviteljica i prijateljica, kraljica Izabela, umrla je 26. studenoga 1504. godine. Kolumbo je sve svoje nade stavljao u kraljicu, od nje se napokon nadao dobiti pravicu za sve nepravde, uvrede i zlostave, što mu ih je valjalo pretrpjeti. Sad je nestalo kraljice. Čemu se dakle mogao nadati od kralja, koji je o svem sumnjao, koji je nisko mislio, i od vajkada bio nesklon Kolumbu?

Uza sve to, čim se na toliko oporavio, da je mogao putovati, zaputio se na kraljevski dvor, da izvijesti kralja potanko o uspjehu svoga putovanja i o svojim doživljajima. No Kolumba su na dvoru hladno primili, na njegove opravdane tužbe zbog mnogobrojnih uvreda i nepravda, što mu ih nanesoše njegovi neprijatelji, nije se ni najmanje gledalo, a njegovi umjereni, pravedni zahtjevi, da bude uspostavljen u svoja prava, bili su obijeni uz kojekakve izgovore.

Tako je dakle morao veliki taj i mnogozaslužni muž u predvečerje svoje smrti, pod konac svoga mukotrpnog i vrlo korisnog života trošiti staračke svoje sile, da traži pravicu od nepravična suca, da prosi milost od kralja, koji mu je bez razloga bio protivan i to sve uzalud, bez uspjeha, sve dotle, dok samo nebo ne učini kraj dugotrajnim i gorkim njegovim nevoljama. Izmučen svjema mogućim tegobama i nevoljama, umr'o je 20. svibnja 1506. godine u Valladolidu izustivši na smrtnom krevetu ove riječi: »U tvoje ruke, o Bože, predajem duh svoj!«

Smrt kolumbova bila je dostojna njegova života. Umr'o je spokojna duha, pun vesele bogobojazni, koju je kroz sav svoj život i u najtežim trenucima svagda zasvjedočio, pa je njegova prokušana duša radosno poletjela pred Svevišnjega, pred kojega će na sud i kraljevi doći.

Kolumbov grobni spomenik u San Domingu.

Mrtvi ostanci Kolumbovi sahranjeni su najprije u franjevačkom samostanu u Valladolidu, a šest godina iza toga preneseni su u kartuzijanski samostan u Sevillu, gdj je kralj Ferdinand velikomu tom pokojniku podigao skupocjen spomenik.

Odatle mu je truplo godine 1536. preneseno u St. Domingo, kao prvo mjesto njegovih otkrića, a kad je taj otok god. 1795. ustupljen Francuskoj, preneseni su ostanci Kolumbovi na Kubu, gdje mu pepeo počiva u zavjetnoj crkvi tamošnje prijestônice. U prošlom stoljeću, kad su Španjolci izgubili Kubu, prenijeli su njegove kosti natrag u Španiju.

Kolumbo je bio čovjek visoka i pravilna stasa. Cijelo njegovo obličje odavalo je nešto uzvišena. Lice mu je bilo duguljasto, nos orlovski, oči modre, žive, a brst bijela. U mladosti bila mu je kosa crvenkasta, ali teški napori uz vječne nevolje, s kojima se neprestance borio, učiniše, da je već za rana osijedio, njegov je naime život bio vječna mijena između sreće i nesreće, pogrdivanja i hvale, najvećih odlikovanja i najnižega poniženja. Malobrojne i brzo prolazne bile su sretne ure njegova života, ali je rijetko kad prošao dan, da nije podnosio teške tjelesne boli, ili da nije doživio grdnih neprilika i ljutih uvreda.

Inače je Kolumbo bio jakoga tjelesnoga ustroja i vrlo okretan. Osim toga bio je prijazan spram svakoga, uljudan, blag i čedan. Prema stranima je bio učtiv, prema svojim podređenima dobar i ljubazan, prema prijateljima veseo, a što ga je nada sve resilo, i što je upravo čudnovato bilo, on je u svjema prilikama života svagda sačuvao upravo čudesno spokojstvo.

Iz događaja njegova života vidi se jasno, kakvo je veledušje, kakvo uzvišeno mišljenje, kakvu pronicavu razboritost i neustrašivo srce posvjedošio u nesreći, a kako je bio mudar i oprezan u svem svojem vladanju. Malo je na svijetu bilo ljudi, koji bi se mogli porediti s tim velikim čovjekom, što se tiče srčanosti i postojanosti u nevoljama, što se tiče strpljivosti i i u najtežim tegobama.

Prva Kolumbova grobnica u Havani.

Premda je dvije trećine svoga života sproveo u vrlo umjerenim imućstvenim prilikama, on je ipak odmah, čim se njegov položaj na bolje promijenio, poprimio neobičnu plemenitost, tako prirodnu, kao da je rođen, da vlada i zapovijeda. On se znao pokazati i vrlo ozbiljnim; ali ni u koga nije bilo one srdačne, pronicave riječitosti, koja je toliko potrebna zapovjedniku, kako je to bilo u Kolumba. Govorio je malo, ali svagda s osobitim žarom i uvjerenjem.

Živio je umjereno, odijevao se pristojno, nipošto raskošno, a kadgod bi u njegovim pothvatima nastala oskudica ili neprilika, on se dragovoljno odrekao svakoga užitka, svake udobnosti, koju njegovi drugovi ne bi istodobno mogli uživati.

S neobičnom marljivošću bavio se u mladosti naukom, pa se u svoje doba isticao, neobičnim znanjem. A što vrhu svega zaslužuje, da ga ljubimo i nasljedujemo, bijaše njegova tiha, nehinjena bogobojazan i njegova stroga čestitost, o kojoj je u premnogim zgodama pružio najočitijih dokaza. Znao se doduše razgnjeviti; no on je svoje strasti savlađivao načelima svoje vjere i nadvladao ih je posve tako, da je i kod najvećih uvreda svojih nedostojnih protivnika ostao upravo za čudo krotak i blag.

To je bio muž, koga njegovi savremenici nijesu htjeli da razumiju, ali njegovo će ime ići do vijeka od usta do usta, od jednoga naraštaja do drugoga, i svagda će mu se diviti, svagda će ga ljubiti oni, koji znadu cijeniti velike kreposti.

OVANDO NA HISPANIOLI. POTLAČIVANJE UROĐENIKA. SRAMOTNA IZDAJA. LAS CASAS PREPORUČUJE, DA SE ZA TEŠKE RADNJE U RUDOKOPIMA NAKUPUJU CRNCI IZ AFRIKE.

Ovando nije bio baš rđav vladar za španjolsku naseobinu, što se osnovala na otoku Hispanioli. On je izdao mnoge mudre odredbe, uspostavio je bar donekle mir i slogu među

svojim zemljacima, obogatio je brižnim upotrebljavanjem rudnika kralja, sama sebe i svoje drugove; a što je osobito znamenito za taj otok i za Evropu — prvi je zaveo sađenje sladorove trstike u Zapadnoj Indiji, radi čega je biljku presadio ovamo s Kanarskih otoka.

Sretnom tom mišlju, stvorio je za tisuću ljudi znamenito vrelo privrede, koristio je tisućama ljudi, no prema ubogim urođenicima vladao se kao neman, koja zaslužuje, da je preziru svi čovjekoljubivi ljudi.

On nije bio zadovoljan s tim, što je sav nedužni narod, sve zakonite stanovnike, otoka podjarmio i odsudio na najteže radnje i godišnje daće, koje su daleko nadmašile njihove sile, već je te uboge divljake držao krdom blaga, s kojim može raspolagati po miloj volji. Da na taj bezbožni način omili svojim pohlepnim zemljacima, poklonio je jednomu dvadeset, drugomu pedeset, trećemu i po stotinu nesretnih Indijanaca, kako bi kod nas primjerice kakav bogat vlastelin poklonio komu toliko novaca, komu opet toliko svinja, a uz to je Španjolcima dopustio, da postupaju s tim jadnim stvorovima, kako im je drago, da ih upotrebljavaju za što im se god svidi.

S toga su postupali barbarski gospodari s tim slabim, nedužnim i dobroćudnim narodom tako nečovječno, da ih je većina na grozan način poginula, a mnogi su se svoga žalosnog, mučeničkog života tako zasitili, da su se sami u potpunom očajanju ubijali. Kad je Kolumbo otkrio taj otok, bilo je na njemu po prilici milijun stanovnika; petnaest godina poslije toga bilo ih je već samo šezdeset tisuća. Koliko su dakle nečovječni Španjolci u tako kratko vrijeme zatrli tih ubogih Indijanaca?

Na otoku je preostala samo još jedna prostrana i bogata pokrajina, koja je bila tako sretna, da je živjela pod vladom svoje kraljice, premda je i na tu zemlju bila već udarena velika daća. Kraljica te zemlje zvala se Anakoana i bila je odlučna prijateljica Evropljanima, pa je dobrovoljno i pravilno podmirivala daće, što su bile nametnute njezinu narodu.

Na nesreću nastanilo se u toj zemlji nekoliko privrženika Roldanovih, a to su bili ljudi bez osjećaja i bez savjesti. Premda ih je kraljica skupa sa svojim narodom najljubaznije primila i s njima najljepše postupala, oni su ipak domala stali počinjati najužasnija, najdrzovitija nasilja na onima, koji su ih s ljubavlju i privrženošću primali. Kraljica je dakle bila prisiljena, da pokuša, kako bi stala na put njihovu nasilju; no to je te nemani u ljudskoj spodobi samo još više ogorčilo. Da se osvete kraljici, smisliše gnjusnu osnovu, da te gostoljubive divljake ture u najveću nesreću. U toj gadnoj nakani zaputiše se k namjesniku u St. Domingo i javiše mu, da kraljica Anakoana goji buntovničke osnove, i da ih kani osloboditi španjolskoga gospodstva. Oni savjetovahu Ovandu, da predusretne njezine osnove, i da zarobi ne samo nju lično, nego da joj otme i sva dobra i svu zemlju.

Ovando je bio dosta razborit, da progleda crnu nakanu tih opakih ljudi, i da se uvjeri o ništetnosti njihove obtužbe. No jer je i sam bacio pohlepno oko na dobra i zemlje kraljice Anakoane, hinio je besramno, da njihove tužbe drži opravdanima i zakani se, da će postupati proti kraljici, kako bi postupao, kad bi ona zbilja gojila onakve buntovničke nakane.

No kraljičina moć nije bila tako neznatna, kako se u prvi mah činilo. Ona je vladala nad prostranom zemljom i govorilo se, da je imala pod sobom do tri stotine kazika, kao svojih vazala.

Svaki vazal bio je dužan, da svoju kraljicu potpomogne ljudima i drugim sredstvima, ako joj je ustrebalo. To je Ovando dobro znao, za to se nije usudio, da s njom povede otvoren rat, jer se njegova moć radi nepovoljnih utjecaja podneblja silno smanjila. Ovando je dakle pregnuo, da se posluži izdajom.

 *

U toj nakani dade obavijestiti kraljicu, da će je pohoditi s pratnjom, koja dolikuje njezinu dostojanstvu, kako bi još jače učvrstio prijateljske odnošaje između Španjolaca i nje; i tako otiđe s tri stotine pješaka i šezdeset konjanika u prebivalište kraljičino. Uboga kraljica ne sluteći zla i ne gojeći ni najmanje sumnje, vanredno se obradovala radi pohoda tih ljudi, kojima je od srca bila odana, pa da svoje goste mogne dočekati, kako dolikuje, sabrala je oko sebe sve svoje vazale, pa je izišla pred Ovanda s pristojnom velikom pratnjom, da ga što svečanije dočeka.

Izdajica se približi. Anakoana nazva mu dobrodošlicu po običaju svoje zemlje i pozdravi ga s popijevkama i plesom, a zatim ga povede u svoju prijestônicu. Tu je po prirođenoj dobroti srca upotrebila sva sredstva, kako bi Ovandu i njegovoj pratnji omiljela boravak; ona je naredila, da nekoliko dana imadu trajati sve moguće igre i zabave, što su kod priprostoga tog naroda bile običajne.

Ovando, kao da je s toga bio vanredno veseo, ponudio je kraljici, da će i on njoj pokazati umiješe svoje evropske vojske, što da će za cijelo nju kao i sav njezin dvor zanimati. Njegov prijedlog je prihvaćen sa zahvalnošću. Kad se dakle sjutradan sabra sav kraljičin dvor i silno mnoštvo radoznalih Indijanaca, udalji se Ovando, da po obećanju učini nužne priprave za evropsku vojničku igru, koja da se zove turnir.

Za čas vrati se na čelu svojih konjanika i pješaka, koji su ga slijedili, i stane podsijedati sve izlaze kraljevskoga dvora. Sam Ovando jahao je sa svojom pratnjom u pravilnom redu do kraljičina dvora, koji je sastojao od krova, poduprta mnogobrojnim stupovima. Ubogi Indijanci ne sluteći nikakva zla nijesu se mogli dosta nadiviti ljepoti te ratne igre. Na jednom stavi Ovando ruku na prsa, a to je bio znak za početak strahota. U tren oka povadi momčad sablje; sad navališe Španjolci bijesno na uboge Indijance, koji se od užasa obezumiše, i sasjekoše ih nebrojeno mnoštvo, kraljicu uhvatiše i okovaše, a kazike povezaše za stupove kraljičine palače. Kad je to bilo gotovo, zapovjedio je Ovando, da se spale nedužne žrtve te neopisive okrutnosti.

Kao nedužno jagnje, koje se ne može braniti u pandžama vuka, tako je sad i jadna kraljica bez pomoći stajala u rukama svojih krvnika, koji je sputanu u lance dovukoše u St. Domingo, ne da joj život poštede, već da joj produlje muku i da okrutnoj, neopisivoj nepravdi udare biljeg neke prividne pravice. Najprije povedoše proti njoj redoviti kazneni postupak, prem da nijesu imali nikakva dokaza, da je počinila kakvo zločinstvo, nego je na puko netemeljito, lažno svjedočanstvo onih Roldanovih nevaljalaca pronađoše krivom i odsudiše na smrt, koju je valjalo obaviti na vješalima. Ta gnjusna osuda bila je u istinu izvršena na nedužnoj kraljici.

Strah, strava i očajanje zaokupilo je sve preostale Indijance u toliko, da se odslije nijedan od njih nije usudio ni pomisliti, da se otme jarmu toga gospodstva, toga krvništva, pod kojim su izdisali. Dok je živjela kraljica Izabela, koja je štitila i revno branila taj nesretni puk, morali su se nesretni tlačitelji još donekle savladavati u svojoj razuzdanoj krvoločnosti; no kad je kraljica umrla, bio je taj narod izručen posve na milost i nemilost svojih krvnika, koji su ga nemilice uništavali. Istina je, neki prilično čestiti svećenik — Bartol de las Casas — stao je bijedne Indijance braniti, te je za svega svog života kako u Španjolskoj tako i u Zapadnoj Indiji molio za njih milost, no što je mogla pomoći riječ jednog jedinoga čovjeka proti jačoj vici tlačitelja, koji su sve njegove plemenite riječi obarali zlatnim grudama, što su ih od časa do časa slali u Španjolsku.

Onaj još preostali neznatni broj Indijanaca propadao je od dana do dana sve to više i tjelesno tako oslabio, da se više nijesu mogli upotrebiti za teške radnje u rudnicima.

Ovando je s toga predložio kralju, da se pučanstvo s Lukajskih otoka preveze na Hispaniolu, kako bi se tu tobože tim uspješnije privodilo u krilo kršćanske vjere. Kralj je to dopustio i Ovando snovaše o novoj lukavštini, kako bi taj dobroćudni narod što jače zapleo u svoje mreže. Ovando se domislio lukavštini, koja je dostojna pokvarena njegova srca.

U brzo je dao opremiti nekoliko lađa i posla ih na Lukajske otoke. Tu su Ovandovi poslanici, koji su već naučili bili jezik urođenika, propovijedali prostodušnim divljacima ovu laž: »Čujte, dragi ljudi, kakvu vam ugodnu vijest donosimo. Mi dolazimo upravo iz zemlje blaženih, gdje živu svi vaši pokojni pređi i živu tako sretno, da se to ne da opisati! Oni vas mole, da žurno dođete k njima, kako bi isto tako sretno živjeli; pa ako nijeste možda tako ludi, da taj poziv odbijete, mi smo spremni, da vas onamo prevezemo.«

Ovako su govorili bezdušni varalice, a glupi narod, koji još nije ni naslutiti mogao crne izdaje, poskakao je rpimice na evropske lađe u nadi, da će tako nenadano biti združen sa svojim milim pokojnicima. Na taj način prevezli su Španjolci na Hispaniolu preko četrdeset hiljada tih nesretnika.

Čim su stigli na Hispaniolu, opazili su sa stravom, da su prevareni. Jedan ih dio umrije od tuge i žalosti, drugi opet pokušaše skrajnja sredstva, da se izbave iz pandža tih tigara. Među inima našao je jedan španjolski brod 50 milja od obale nekoliko tih nesretnika, kako na jednom deblu plove put otadžbine. Sva zaliha hrane sastojaše se od nekoliko kalabasa* punih svježe vode. Te su kalabase pričvrstili na deblo. Oni nijesu bili već daleko od svoje domovine, no na žalost, Španjolci ih pohvataše, te su se jadnici morali opet vratiti pod teški jaram ropstva. — Napokon, kad već nikakva lukavština nije pošla za rukom, upotrebljavali su Španjolci silu, pa su ti vrlo napučeni otoci za nekoliko godina tako opustošeni bili, da na njima nije bilo više ni žive duše.

Las Casas pokušao je sva moguća sredstva, da svoje nesretne štićenike spase, ali uzalud. Naposljetku zaslijepila je i njega njegova dobroćudna revnost tako, da je predložio, samo da spase svoje američke štićenike, drugi jedan način, koji je trebao da uništi drugo jedno pleme. On je naime savjetovao, neka se radije pohvataju ili nakupuju na afričkoj obali crnci, koji da su puno jači tjelesnim ustrojstvom od tih slabašnih Indijanaca. Ti crnci da će puno zgodniji biti za teške radnje u rudnicima. Taj savjet naišao je na odobrenje i s tim trenutkom započelo je sramotno trgovanje s robovima, radi kojega su kroz stoljeća mnoge tisuće crnaca bile lišavane svoje slobode, svoje sreće, a često i života. Na žalost ta sramotna trgovina nije ni danas još iskorijenjena. Ali ni američkim divljacima nije zato ipak bilo bolje; oni su i nadalje ostali ubogi na smrt mučeni robovi.

DIEGO, SIN KOLUMBOV, BUDE USPOSTAVLJEN U PRAVA SVOGA POKOJNOG OCA. ŠPANJOLCI SE ŠIRE PO SREDNJOJ AMERICI I DALJE VLADAJU OKRUTNO.

Najstariji Kolumbov sin — zvao se Diego — nastavio je po očevoj smrti silno nastojati, da se ispuni onaj ugovor, što ga je kralj obrekao, i po kojem je Kolumbovoj obitelji za uvijek bilo zajamčeno potkraljevsko dostojanstvo u Zapadnoj Indiji. No dugo je Diegovo

* Kalabasa je plod nekakva indijanskoga drveta, koje se zove kalabasa ili majmunski hljebovac. Plod je vrlo nalik na veliku tikvu, a ima tvrdu koru, pod kojom se nalazi kiselasta jezgra. Ta jezgra dosta je tečno jelo. Kora, kad se izdube, upotrebljava se kao sud za vodu. Sličnih tikvica imadu i naši seljaci u nekim krajevima.

nastojanje ostalo bez ikakva uspjeha. Ferdinand je bio isto tako sumnjičav prema sinu, kao što i prema slavnomu ocu njegovu; zato su svi prigovori i sve prošnje Diegove bile uzaludne.

Napokon se Diego zakani, da tuži kralja pred onim sudom, koji je bio postavljen, da rješava sve prijepore, što bi nastale u američkim poslovima, i — budi rečeno u vječnu slavu toga suda — pošteni suci bili su dosta srčani, da sude svomu kralju, a u korist nasljednika Kolumbovih. Oni izrekoše osudu, da se Kolumbovu sinu Diegu mora ispuniti ono, što je obećano njegovu ocu.

No kralj bi se zacijelo bio opirao i toj sudačkoj odluci, da Diego nije pronašao način, kojim je svoje zakonito pravo mogao malo odlučnije tražiti. Sudačkom presudom on je podignut bio u najveću čast u državi, zato je zamolio u jednoga od najodličnijih velikaša zemlje, da mu dade svoju nećakinju za ženu. Bila je to nećakinja uglednoga vojvode Albe, i Diegu je nijesu uskratili. Sad je sva vojvodina obitelj salijetala kralja odlučnim zahtjevima, da izvrši sudačku presudu, pa je kralj naposljetku morao popustiti i Diegu otkrojiti, kako je pravo i Bogu drago. S toga bude Ovando odazvan, a sva Kolumbova porodica pobjedivši slavodobitno zavist i nepravdu ukrca se za Hispaniolu.

U pratnji svoga brata, strica i svoje supruge, otplovio je Diego s kraljevskim sjajem na Hispaniolu i življaše tamo u sjaju, koji je bio prema zaslugama, što ih je otac njegov stekao za Španjolsku. S Diegom je otplovilo mnogo odličnih Španjolaca; naseobina se s toga posve preobrazila, te i danas još imade mnogo uglednih i naprednih Španjolskih porodica u Americi, koje potječu od tadanjih Diegovih pratilaca

Dok je još vladao Ovando na Hispanioli, izmolio je neki Ivan Ponce dopuštenje, da osnuje novu naseobinu na otoku Portoriko, što ga je bio Kolumbo također otkrio. Molba mu je bila uslišana i on je otplovio sa svom silom ljudi na taj otok u čvrstoj nadi, da će ondje steći veliko bogatstvo, jer se pronesao bio glas, da i na tom otoku imade mnogo zlata.

Pučanstvo toga otoka bilo je po blagoj ćudi i dobroti srca u mnogom obziru slično nesretnomu puku na Hispanioli. Oni su vrlo ljubazno i prijazno primili bijele ljude, jer su ih također držali višim božanskim bićima. Jedan poglavica tih miroljubivih divljaka prozvao se odmah imenom vođa te najnovije španjolske čete, pa se nazivao Ivan Ponce Agueyunaba. No tobožnja nebeska bića i božanski prijatelji skinuli su doskora i ovdje svoje krinke i vladali se tako okrutno i nečovječno, da ih je jedva bilo moguće priznati za ljude. Da se pak uvjere dobroćudni Indijanci, jesu li ti ljudi smrtni, nakanili su najprije vođe toga nesretnog naroda, da će posve tajno i s najvećom opreznosti pokušati samo jednoga od tih nesnosnih odmetnika smaknuti. Zato su čekali na zgodnu priliku, a ta im se doskora pružila.

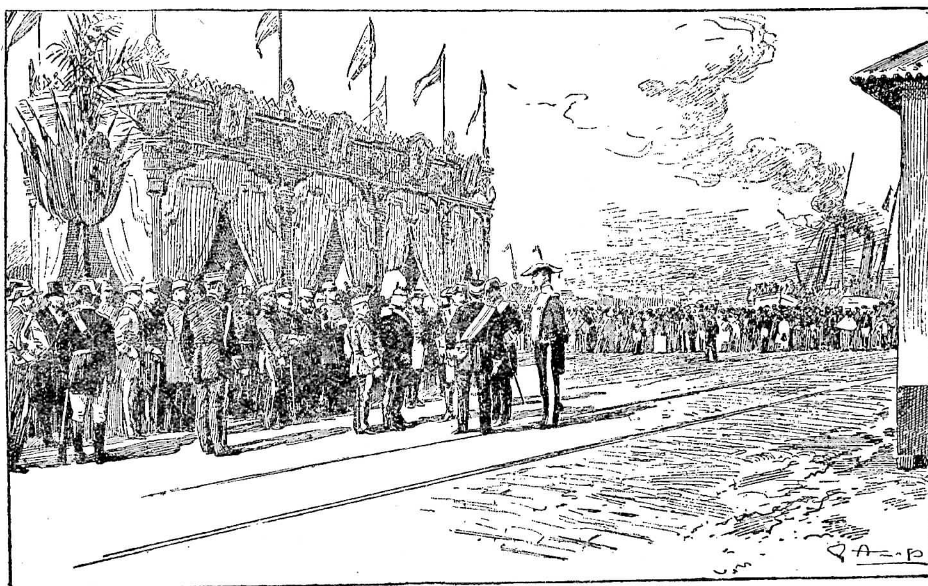
Neki mladi Španjolac, koji je posve sigurno ne sluteći ništa zla lutao po otoku, dođe jedne večeri do kolibice nekoga poglavice, da prenoći kod njega. Primiše ga vrlo dobrostivo i pogostiše. Sjutradan naručio je domaćin nekoliko Indijanaca, da isprate mladića, da mu nose prtljagu, te mu pokazuju put. Njima je bilo naloženo, što imadu učiniti s mladim strancem.

I tako dođu do neke rijeke. Jedan se Indijanac ponudi, da će mladića prenesti na leđima preko rječice, a kad je bio već u sredini, spotakne se navalice i padne s mladićem u vodu. Sad priskoče i drugi Indijanci i držahu Španjolca tako dugo pod vodom, dok nije poginuo. Zatim su mu truplo bacili na obalu.

No predsuda tih jadnih divljaka nije još uvijek bila pobijena; oni su još uvijek vjerovali u besmrtnost Španjolaca, pa nijesu mogli odmah vjerovati, da je mladić zbilja

umr'o. Zato ga stanu moliti, da se ne srdi zbog toga prokletog događaja, što je toliko vode morao progutati; jer oni da mu u prvi mah nijesu mogli pomoći. Premda utopljenik nije pokazivao znakova života, oni su ipak ostali puna tri dana uz njega moleći ga neprestance za oproštenje, jer su se uvijek bojali, da ne bi oživio. Napokon, kad je mrtvo truplo počelo zaudarati, uvjeriše se, da je mladić zbilja mrtav i požuriše se, da poglavici donesu radosnu vijest, kako je i bijele ljude moći ubiti.

Poglavici je bilo dovoljno, da za to sazna. To je otkriće priopćio odmah ostalim poglavicama, pa svi složno zaključe, da će se silom osloboditi od tih nesnosnih krvoloka. Ali što će goli, miroljubivi narod, nevješt vojevanju, proti vještim vojnicima, koji imađahu mačeve, puške, konje i ratne pse? Pošlo im je doduše za rukom, da su više nego stotinu Španjolaca smaknuli iz potaje, dok su ovi pojedince lutali po otoku i dok Španjolci nijesu opazili njihovu pravu nakanu; no čim su Španjolci zanjušili tu urotu, bilo je odlučeno, da

Svečani doček lađe »Giralda«, na kojoj su dovezene Kolumbove kosti.
(Vidi članak na str. 74.)

jadni Indijanci izgube svoju slobodu, svoju jedinu sreću. Ponce je pribrao svoju momčad, gotovo same vojnike, na okup, stao tražiti Indijance po svim njihovim skrovištima, te ih nemilosrdno ubijati, a one, koji su se oteli ispod njihovih mačeva, učini vječnim robovima. Dok je tako ratovao s tim jadnicima, stigne mu pojačanje s Hispaniole, a lakovjerni divljaci stanu vjerovati, da su svi poubijani Španjolci opet uskrsnuli, da im ništa ne može pomoći, budu li se branili protiv onih, kojih ne možeš ubiti. To praznovjerje razoružalo ih je posve, i oni su dršćući podložili šiju svoju pod jaram ropstva, pod kojim su bez milosrđa svojih ugnjetača polagano ginuli.

Opisujući te strašne pokolje na Portoriku ne mogu se povjesničari onoga vremena dovoljno nahvaliti razboritosti i srčanosti nekoga pseta, koje su zvali Bezerillo. To je pseto počinilo upravo neobičnih čudesa. Ono da je mirisanjem prepoznavalo među Indijancima prijatelje od neprijatelja Španjolaca. Kad se deset Španjolaca približavalo s tim

psetom velikomu mnoštvu Indijanaca, bojali su se više te desetorice, nego inače stotine naoružanih Španjolaca. Prije nego što je buknuo rat, dali su Indijanci i tomu psetu, samo da im ne učini ništa na žao, toliko hrane, zlata i robova, koliko i svakomu Španjolcu. Sve je to naravno sebi prisvojio njegov gospodar. O neobičajnoj razboritosti toga pseta, pripovijeda se među inim i ovo: Kad je nekoliko nečovječnih Španjolaca od obijesti htjelo dati razderati neku staricu Indijanku, koja im se nije sviđala, odaslali su Španjolci staricu s jednim pismom, a kad je otišla, nahuškali su za njom Bezerilla. On je bijesno pohitio za staricom; no starica se baci na koljena pred Bezerilla, pokaže mu pismo i reče: »Ah, milostivi gospodine! Molim vašu milost, smilujte mi se! Ja moram ovo pismo odnijeti kršćanima.« Na te riječi umiri se pseto, ponjuši staricu, zamaše repom i vrati se natrag ne učinivši ništa na žao.

No blaženstvo toga naroda bilo je sad za uvijek uništeno. Otkrića i osvajanja Španjolaca napredovahu sve to dalje. Diego je ostao raširivati vlast svoga kralja i prvo mu je djelo bilo u tom pravcu, da je kod otoka Kubagua, što ga je njegov otac također otkrio, osnovao naseobinu, koja se bavila hvatanjem bisera. Biserje raste u nekim školjkama i oštrigama, kako u moru, tako i u nekim rijekama, pa ih valja vaditi s dna vode. Neki misle, da biserje nastaje od neke bolesti tih ljušturnjaka, baš kao kod čovjeka nastaje kamenac od bolesti mjehura. Iz tih životinja cijedi se nekakav sok, koji otvrdne. Ribari, koji hvataju biserje, većinom siromašni ljudi, urone u morske dubine, da po dnu kupe oštrige, u kojima ima biserja.

Diego je mislio, da će Indijanci, koji umiju vješto plivati, lakše obavljati taj posao, nego kopati u rudnicima zlato. Poslao je dakle mnogo Indijanaca s evropskim nadzornicima u Kubaguju, gdje je već njegov otac pronašao kraj mora, što obiluje biserom. Od toga pothvata potekao je neizmjeran dobitak, kako za kralja španjolskoga, tako i za potkralja Diega; no nesretni Indijanci, koji su bili odsuđeni na taj teški posao, pogibali su i tu brzo. Potpuna neplodnost otoka prisilila je tu malu naseobinu, da se s njega udalji i preseli na otok Margaritu, što je u neposrednoj blizini.

U to vrijeme posio je Diego i otok Jamaiku. I na tom otoku osnovane su naseobine, a jadni urođenici oćutjeli su doskora istu krutu sudbinu, što je snašla i njihovu nesretnu braću na Hispanioli i Portoriku.

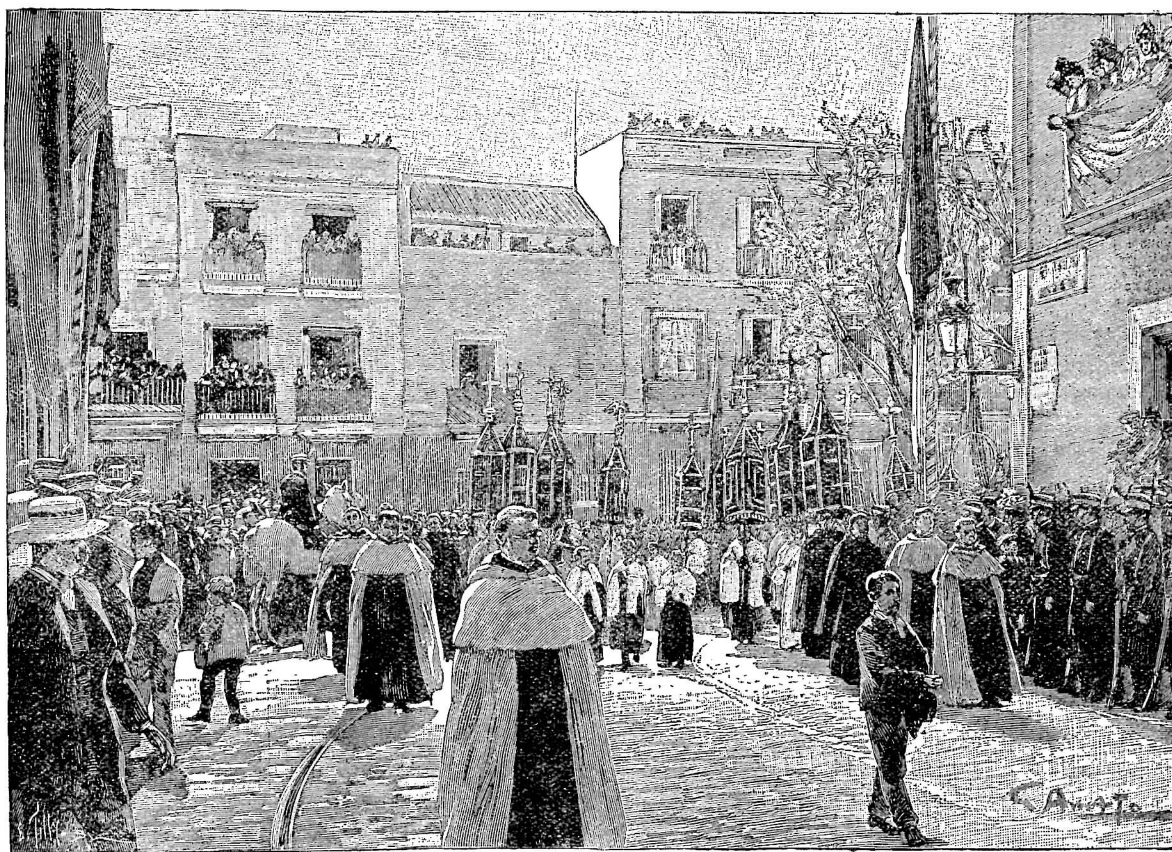
Sad je došao red i na Kubu. Osvojenje toga otoka povjerio je Diego nekomu Velasquezu, mužu, koji se već za Kolumbova života u mnogim prigodama slavno istakao. Njemu se pridružilo također mnogo ljudi, koji su još uvijek tražili svoju sreću u novom svijetu. S njima se Velasquez iskrcao na istočnoj obali Kube.

U toj pokrajini vladao je u ono doba neki kazik po imenu Hatuei, koji je utekao ispod španjolskoga jarma na Hispanioli, pa se tu sklonuo. Taj čovjek bio je zakleti neprijatelj tlačitelja svoga naroda; on se nadao, da će Španjolci doći i na taj otok, zato ej na Hispanioli uzdržao svoje uhode, koji su ga imali još za vremena obavijestiti o dolasku tih strašnih gosti. Sad ga obavijestiše, da je nesreća njegova blizu, da se neprijatelj približuje i otoku Kubi. Hatuei sazove sve poglavice na otoku, saopći im pogibao, što im prijeti i stane ih hrabriti, da svoju slobodu brane do posljednje kapi krvi. Svi se zakleše, da će ga vjerno slijediti.

»Dobro je,« prihvati sad Hatuei, »no još je jedno nužno, dobri ljudi, ako želimo, da naše nastojanje ne ostane bez uspjeha. Ne znate li, zašto oni dođoše k nama? Da traže kod nas svoga Boga. Vi zacijelo još ne znate, tko je taj Bog! Vidite ga! Ovo Vam je njihov Bog!«

Rekav to pokaza kazik košaru punu zlata i uvjeravaše, da je ta suvišna kovina u istinu njihov Bog, za kojim teže, kojemu će se za volju izvrći i najvećim pogiblima i zbog kojega žele da osvoje i njihov otok.

»Požurimo se dakle,« nagovaraše ih Hatuei, »da priredimo svetkovinu tomu španjolskomu Bogu, kako bi osigurali sebi njegovu zaštitu!« Domala stanu divljaci po indijskom običaju plesati oko košare i pjevati, što ih je grlo nosilo. Svetkovina je obavljena po njihovu običaju tako dugo, dok svi Indijanci ne iznemogoše od plesa i vike, te se već kasno u noći srušiše na zemlju.

Franjevci prate lijes Kolumbovih zemskih ostanaka u Sevilli.
(Vidi članak na str. 74.)

Sjutradan sabere Hatuei opet svoje Indijance i reče im, da usprkos svetkovini, što su je priredili španjolskomu Bogu, nijesu od njega tako dugo sigurni, dok taj Bog ostane na otoku. »Uzalud ćete ga gledati sakriti!« govoraše im Hatuei. »Da ga progutate, Španjolci će vas rasjeći, pa će ga izvaditi iz vaše utrobe. Hajde dakle, da ga zaronimo duboko u more, kako mu se na našem otoku ne bi našao ni najmanji trag!« Indijanci slijeđahu odmah ovaj savjet; svi pohrliše, da donesu na rpu svoje zlato, i gdjegod su što našli, sve su snesli na rpu, a zatim pobacali u more.

Uza sve to opaziše za kratko vrijeme španjolske zastave na svojoj obali. Hatuei iziđe im srčano ususret. Dođe do bitke. Narod nesretnoga indijanskoga kralja potjeran bi iza kratke obrane u bijeg, sam Hatuei padne u ropstvo i bude odsuđen na smrt. A da taj primjer prestraši i druge poglavice, zakanili su se Španjolci, da ga živa spale.

Taj strahoviti primjer s njihovim kazikom, tako je prenerazio uboge Indijance, da im nije bilo ni na kraj pameti, da se odupru, pa se dobrovoljno podložiše tomu španjolskom jarmu. Tako osvojiše Španjolci za nekoliko dana jedan od najvećih i najljepših otoka na svijetu, a da nijesu izgubili nijednoga od svojih.

Sad se počelo ploviti prema velikomu kopnu, što ga je Kolumbo prije već otkrio bio. I tu su Španjolci ustrajali svoje naseobine, a urođenike, kao i na otocima, okrutno podjarmljivali.

Ponce, osvojitelj otoka Portoriko, čuo je od različnih urođenika čudnovatu bajku, u koju je taj priprosti i glupi narod vjerovao. Po toj bi priči morao negdje na sjeveru biti pusti neki otok, a na njemu čudotvorni zdenac, kojega je voda imala tu neobičnu moć, da je čovjeka, koji se u njoj okupao, učinila opet mladim i krepkim. Ta je priča bila doista vrlo glupa; no ona je ipak pobudila radoznalost lakovjernoga Poncea, pa je pregnuo, da će poći, da potraži to čudnovato vrelo.

U toj nakani otplovi s Portorika prema sjeveru put Lukajskih otoka, i ploveći do 26. stupanja sjeverne širine okrene prema zapadu. Na toj plovidbi otkrio je na neizrecivu radost veliku, lijepu zemlju, o kojoj danas znamo, da je dio sjeverne Amerike. Ponce ju je prozvao Floridom; možda za to, što je zemlja bila vrlo bujna i cvatuća, a možda i zbog toga, što je otkrivena na Cvjetnicu, naime onu nedjelju prije Uskrsa, koju Španjolci nazivaju Floridom. Ovako je puki hir Ponceov bio uzrokom velikomu otkriću.

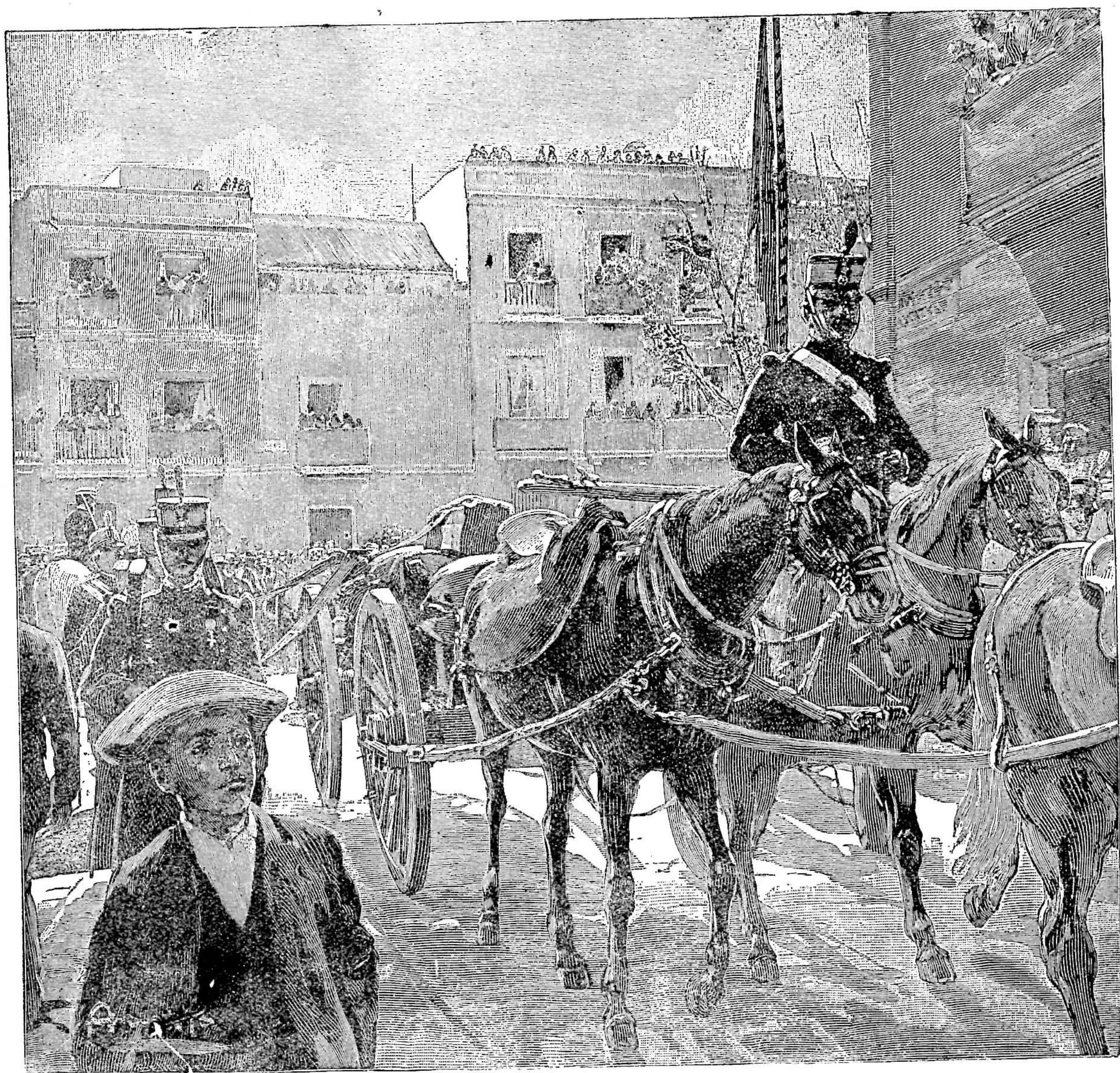
Doskora su Španjolci svratili svoju pažnju na drugu neku zemlju, koja im je još bila nepoznata. Oni su s više razloga naslućivali, da i u onom smjeru i pod onim podnebljem, gdje leži veliki i bogati Meksiko, mora biti zemlja, koje dotle nitko još nije kušao otkriti.

Znameniti muž, koji je tu krasnu zemlju otvorio Evropljanima, zvao se je Ferdinand Kortes.

PRIJENOS KOLUMBOVIH KOSTI U ŠPANJOLSKU.

Kosti Krištofa Kolumba prenesene su nedavno na brodu »Giralda« u Sevillu. Lađa je izmijenila iz topova pozdrave s gruvanjem topovova na kopnu. Oblasti su primile svečano lijes. U prvostolnoj crkvi, gdje će se čuvati lijes, dok bude napravljen spomenik, održana je svečana služba božja. Tomu je činu prisustvovalo silno pučanstvo. Tom prilikom podsjetio je list »Globus«, da se kosti Kolumbove prenose po petiput u novu grobnicu. Kolumbo je umro, kao starac, dne 6. svibnja 1506. u Valladolidu i tamo je prviput spremljeno mrtvo tijelo u franjevački samostan. Već godine 1509. preneseni su mrtvi njegovi ostanci u Kartuzijski samostan Las Cuevas kod Seville, gdje mu je Ferdinand Katolički dao postaviti napis »A Castilla y a Leon nuevo mundo hallò Collon«. Ali ni tu nijesu našle mira njegove kosti. Španjolci su htjeli ispuniti pokojnikovu želju, da mu zemski ostanci počivaju u novom svijetu, koji je on otkrio, pa je njegov lijes prenesen god. 1536. u San Domingo na Haiti, i spremljen u tamošnjoj prvostolnoj crkvi. Kad je baselskim mirom dopao istočni dio

otoka u ruke Francuza, nijesu htjeli Španjolci, da tamo ostanu Kolumbove kosti, pa su ih nakon dvije sto i petdeset godina prenijeli uz veliki sjaj u prvostolnu crkvu u Havani. U toj grobnici — četvrtoj — mirovale su jedno stoljeće, pa su sada povraćene u Stari svijet, u Sevillu. U čitavom postupku vidi se žalostan momenat. Najponosniji narod u Evropi, na-

Topništvo dovozi Kolumbove kosti u Sevillu.

rod sjajne prošlosti, prenosi jedino, što mu je ostalo od silnih naseobina, pepeo čovjeka, koji je osnovao to carstvo. Crnci u San Domingu navode dokaze, da su tobože kod njih kosti Kolumbove, a one, što su prenesene god. 1795. na Havanu, da su bile kosti Kolumbova sina Diega.

SADRŽAJ:

NAKLADA KNJIŽARE ST. KUGLI, ZAGREB

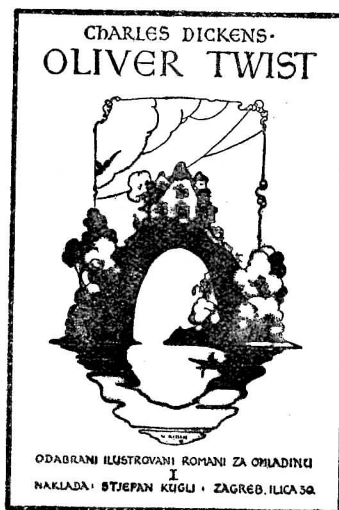
Pripovjesne knjige za mladež.

Allorge H.: Osvajači iz svemira, ilustr. (br. 1853.) D 34.—
Andersenove priče (br. 451.) D 24.—
Andersenove izabrane priče i pripovijetke (br. 1461.) D 40.—

Andersenove priče. Sa naslovnom slikom u bojama i 4 slike u tekstu. Priredio Z. Špoljar (br. 1747.) D 12.—
Bartulica: Raspeće Srbije (br. 10.) D 32.—
Bartuš F.: Božićnice (br. 453.) D 15.—
Bartuš F.: Snježanke (br. 454.) D 15.—
Bartuš F.: Četrnaest najljepših priča i nar. pripovjedaka (br. 455.) D 12.—
Bauberger W.: Mladić iz Nise (br. 1617.) D 16.—
Beecher-Stowe H.: Čiča Tomina koliba (br. 1462.) D 35.—
Benešić I.: Priče iz Shakespearea (br. 456.) D 48.—
Bogdanović Dr. David: Izabrane narodne pripovijetke (hrvatske i srpske) kartonirano (br. 1249.) D 45.—

Bosanske narodne pripovijetke za mladež sa lijepom naslovnom slikom (br. 1681.) D 18.—
Božičević Ema: U carstvu ispunjenih želja. Vezano D 30—.
Brlić-Mažuranić: Šegrt Hlapić (br. 457.) D 18.—
Bulver E. L.: Posljednji dani Pompeja. Roman. Priredjeno za mladež. Divot izdanje, tvrdo uvezano. Sa 4 slike u bojama (br. 1768.) D 75.—
Burnett-Ogrizović: Mali Lord. Divot izdanje (br. 458a.). Uvezano u pol platna sa 4 slike u bojama i 32 slike u tekstu D 80.—
Car Emin V.: Nevidljivi Jurić (br. 1304.) D 10.—
Cooper: Mestvićeve pripovijetke (br. 1725.) D 50.—

Daudet: Pismo iz moga mlina. Dječje knjige br. 8. (br. 1621.) D 8.—
Dickens Charles: Dva grada (br. 1393.) D 28.—

Cijene bez obveze.

NAKLADA KNJIŽARE ST. KUGLI, ZAGREB